Cursus 6-6. Elementen van platonische psychologie

Situering :

6. Cursussen van 1990 tot 1993

6.1. Elem. van denk- en methodeleer, 1990-1991, (EDM1-EDM71, 97p.)
6.2. Elementen van harmologie 1990-1991, (EH72-EH201, 157p.)
6.3. Elementen van logica, 1990-1991 (EL202-EL321, 351p.)
6.4. Elementen van methodeleer, 1990-1991 (EM322-EM363, 334p.)
6.5. Elementen van platonisme, 1991-1992 (EP1-EP117, 147p.)
6.6. Elem. van platonische psychologie, 91-92, (EP1-EPS114, 150 p.)
6.7. Elementen van retoriek, 1991-1992 (ER1-ER300, 356p.)
6.8. Soloviev Kosmologie, 1991-1992 (SK1-SK65, 78p.)
6.9. Apocalyptische theologie, 1992-1993 (AT1-AT71, 79p.)
6.10. De genezing van een blindgeborene, 1992-1993 (GB1-GB85, 104p.)
6.11. Elementen van denkleer, 1992-1993 (logica) (ED1-ED79, 91p.)
6.12. Elementen van retoriek, 1992-1993 (R1-R61, 70p.)
6.13. Elementen van cultuurfilosofie, 1992-1993 (CF1-CF84, 92p.)

Opmerking: *Deze cursus werd van een grotere spatiëring voorzien dan de tekst van de oorspronkelijke cursus. Verwijzingen in de oudere versie van deze tekst stemmen dus niet overeen met de huidige paginering van 'word'. Daarom wordt de oorspronkelijke paginering telkens weergegeven met de letters 'PP'. Ze staan voor 'Platonische Psychologie', en worden gevolgd van het oude paginanummer.*

Inleiding : *De Oudgriekse denker Platon (-427/-347), blijft de grootste filosoof van onze Westerse cultuur. Hij stelde dat de werkelijkheid zo ingewikkeld was dat we er enkel een aantal steekproeven kunnen van nemen maar nooit de volle werkelijkheid kunnen bevatten. Hij was te weinig exact wetenschappelijk ingesteld om enkel in positieve feiten te geloven. Als mantisch begaafde wist hij dat het geheel van de werkelijkheid meer was dan dat wat enkel wetenschappelijk aantoonbaar was. Hij hield zich aan de eigen ervaringen en aan wat eigen was aan wat de Archaïsche volksreligies duidelijk voor ogen stond : de wezenskern van een mens is de 'ziel'. Dat wordt in deze cursus ruimschoots toegelicht.*

Inhoud: Klik de tekst aan die je wenst te lezen**.**

Cursus 6-6. Elementen van platonische psychologie 1
Ter inleiding. (1/8) — 2
1. Waardenpsychologie. (09/11) 12
2. Schoonheidspsychologie. (12/14) 16
3. De harmonische ziel. (15/16) 19
4. Ziel en kunstwerken. (17/19) 21
5. Groot monster/ minder grote leeuw/ kleine mens. (20/24) 25
6. Ziel en godheid. (25/27). 31
7. Ziel en geluk. (28/31). 35
8. Ziel en droomvermogen. (32/33). 40
9. De methode. (34) 42
10. De ziel als 'wezen' en 'levensbeginsel' (35/37). 43
11. De ziel als onsterfelijk wezen. (38/40). 47
12. De ziel als levensbeginsel, niet als resultante. (41/43). 51
13. De ziel als 'openheid/ geslotenheid' (44/50) 54
14. Ziel en levensfasen. (51/52) 62
15. Ziel en mentaliteitswijziging. (53/61) 65
16. De ziel tussen "de ouden" en 'techne' (62/68) 76
17. Ziel en verbeelding (64/69). 78
18. Ziel en mania (vervoering). (70/76) 86
19. Ziel en magie. (77/82). 94
20. Ziel en nacht. (83/89) 102
21. Ziel en voeding, (90/93). 110
22. Ziel en geslachtelijk leven (94/102) 115
23. Ziel en economie. (103/108) 126
24. -Ziel en eer. (109/114) 134
Studietoelichtingen. (115-122) 141

PP1

Ter inleiding. (1/8) —

Dit gedeelte van de Cursus Tweede Jaar volgt op de Elementen van Platonische filosofie, waarin de grondstructuur van het Platonische denken werd uiteengezet.

Om de zaak niet al te ingewikkeld te maken worden beide delen gescheiden uiteengezet. Daarom zal nergens verwezen worden naar het steevast vooronderstelde eerste gedeelte.

Het dialogisch karakter van Platonisch filosoferen.

Janne Lundström, De gevangene van de regenboog (Vijftig Afrikaanse dilemma- sprookjes), Leuven/ Den Haag, 1991, geeft steekproeven uit wat men denkt enkel in Afrikaanse sprookjes van het type 'dilemma-sprookje' voor te komen, nl. een verhaal over goed en kwaad dat eindigt met vragen als: "Wie onder de personages heeft het meest recht op de liefde van het meisje?". Of nog: "Wie onder de vier zonen heeft recht op de erfenis?".

Wie ook maar een beetje Platonische dialogen kent, weet hoeveel aporiai, onopgeloste vragen, op het einde van een dialoog kunnen opdagen. M.a.w..: de dilemma-sprookjesmethode is een Afrikaanse toepassing van een onbewust-Platonische aporetische methode.

Of nog juister: wat Platon in zijn dialogen doet - de hoorders/ hoorsters of lezers/ lezeressen prikkelen tot persoonlijk denken, b.v. in de vorm van betoog en tegenbetoog, dat is maar één voorbeeld van een over de aardbol verspreidde of verspreidbare denkwijze.

De grondtoon: niet louter wetenschappelijke 'psychologie' maar ook en zelfs vooral 'zielkunde'. Niet dat Platon, persoonlijk, niet gehamerd heeft op logica en wetenschap! Dat leerde ons de cursus Logica (Eerste Jaar).

Platon was te weinig 'rationalistisch' om enkel in positieve feiten - hij heet dat, in Oudgriekse taal, 'fenomenen' - te geloven. Vooral hield hij, met Socrates, mordicus vast aan wat de Archaïsche volksreligies over de hele aardbol menen te zien: dat de wezenskern van een mens steevast zijn 'ziel' is.

De laatste eeuwen werd het geloof in een 'ziel' (hoe ook op te vatten) met macht op losse schroeven gezet. Toch bekomt de Westerse mentaliteit van die 'ziele-vijandigheid'.

Ten bewijze daarvan wat volgt.

PP2

In ***1934*** publiceert *C.G. Jung* (1875/1961; dieptepsycholoog) *Wirklichkeit der Seele*. Daarin klaagt hij - wat hij heet - "de Moderne objectiviteit" aan, die uit 'secularisme' (de verwereldlijking, het enkel zich houden aan al wat "aardse werkelijkheid" (zicht- en tastbare dingen) is) al wat het onmiddellijk evidente

of de rationale besluiten eruit overschrijdt (het transrationele aspect), radicaal verwerpt of tussen haakjes zet. N.a.v. die 'blindheid' (sic.) betreffende de 'ziel' zowel als entiteit (d.i. als zelfstandig wezen) als innerlijk leven spreekt Jung van "de Moderne naïefheid".

In ***1969*** publiceert *Charles Baudouin* (1893/1963) *L' âme et l'action (Prémisses d' une philosophie de la psychanalyse)*, Genève, 1969-2,. waarin hij tracht aan te tonen dat en het objectief-waarneembare (nl. in dit geval: taal en strekking van het gemoed) en het subjectief-aanvoelbare (nl. in dit geval: bewustzijn en begeerte) in een strikt wetenschappelijke psychologie wel degelijk een plaats kan toegekend worden; -- als men wil: een wetenschappelijke verwerking van introspectieve en gedrags-waarnemende psychologie. O.c., 132, knoopt Baudouin aan aan *Jung*' s *Wirklichkeit der Seele*.

In ***1984*** publiceert *Kl. Kremer*, Hrsg, *Seele (Ihre Wirklichkeit, ihr Verhältnis zum Leib und zur menschlichen Person*), Leiden/ Köln, 1984, waarin, natuurlijk, de ziel weerom centraal staat en wel als bezielend element t.o.v. het lichaam alsook als kern van de persoon en de persoonlijkheid.

Platon en Neoplatonisme, Aristoteles, Thomas van Aquino, -- de Bijbel vertegenwoordigen de Antiek-Middeleeuwse denkwijzen.

I. Kant, L. Wittgenstein, C.G. Jung vertegenwoordigen de Modern-Actuele mentaliteit. -- Dit werk is gemaakt door specialisten.

1989 : *D. Bombardier/ C1. Saint-Laurent, Le mal de l' âme (Essai sur le mal de vivre au temps présent*), Paris, 1989, wil welbewust de term 'ziel' rehabiliteren,

Besluit. Indien wij nu aan een Platonische en Patroniserende 'ziel'-kunde beginnen, staan wij niet helemaal buiten onze actualiteit. Wel integendeel.-

In die zin zijn wij niet 'Modern' (te allen prijze iets radicaal niet-traditioneels willen voorleggen), maar Postmodern, nl. wij knopen zelfstandig aan de Platonische traditie aan.

PP3

Het begrip 'geest'

Gezien het feit dat de term 'geest' regelmatig zal gebruikt worden, leggen wij het woordgebruik -- semasiologie -- ervan in zijn hoofdtrekken uit.

De term 'rede' komt regelmatig voor bij degenen die over Platon spreken. Deze vertaling van 'nous' Lat.: intellectus, verstand) of 'logos' (Lat.: ratio, rede) is niet per se slecht.

Maar zij heeft, heden, een te Verlicht-Rationalistische klank, -- bijklank. Daarom verkiezen wij liever de term 'geest', die iets behoudt van het hogere - het anagogische dat steevast in Platon's denken en leven doorkomt en dat zich afzet tegen het 'katagogische' (het neerwaartse) van zijn tijd.

Terloops: de term "het verhevene" geeft iets weer van de sfeer waarin 'geest' in het Platonisme baadt.

Bibl. st.: *R. Guardini, Lebendiger Geist,* Zürich, 1950, vrl. 102/107 (*Der Begriff 'Geist'*); -- J. Scher, ed., *Theories of the Mind*, London/ New York, 1962."

1. Beginnen wij met Scher: vijfendertig vakgeleerden en filosofen - inter- en multidisciplinair - werken mee aan dit prachtige boek. 'Geest' is "al wat de mens van wat beneden hem is, onderscheidbaar maakt", zijn 'wezensvorm' of - Platonisch - 'eidos'.

Biologen, filosofen, -- methodologen (= introspectieven, geheugenanalisten, sociologen, wiskundigen, hypnosebeoefenaars, paranormologen) leggen dit nader uit.

2. Guardini.-- Eerst de zeer brede betekenis: de mentaliteit. Zo b.v. de geest van de Benedictijnenorde of van de Renaissancetijd. -

Nu de engere betekenissen. -

a. Al wie als ijl-, fijnstoffelijke werkelijkheid boven de grove stof uitreikt: zo heten Primitieven 'ziel' al wat een mens b.v. 'uitwasemt' aan levenskracht; -- zo is de 'schim' van een gestorvene zijn 'ziel' (zij is niet radicaal onstoffelijk ('geestelijk') en ook niet grofstoffelijk, maar - stoffelijk - tussenin).

b. Al wat zuiver onstoffelijk is, is 'geest'. Zo de onstoffelijke ziel van de mens. -- Wat een fijnstoffelijke (de Kerk zegt 'subtiele') ziel(evorm) niet uitsluit.

Daarvan onderscheiden zijn de typisch Moderne betekenissen van 'geest -

a. 'Geest' is "het Modern-Rationalistisch subject of ik" (sinds de Cartesiaanse "ik denk - filosofie").

b. 'Geest' is ook - later bij een aantal Romantici - "het Romantisch-speelse subject" dat zich gebeurlijk (niet altijd, verre van) boven de middelmatige massa der stervelingen waant (zoals bij de aanhangers van de Sturm-und-Drangbeweging).

PP4

Daarvan te onderscheiden, tot op zekere hoogte, is de Kierkegaardiaanse betekenis van 'geest': is 'geest' die mens die, ofschoon tegen wil en dank geworpen in een voor hem/ haar bestaande wereld, toch deze wereld 'ontwerpt' (samen met een 'ontwerp' van zichzelf als vrij kiezend en beslissend wezen), terwijl hij/ zij zich daarbij voor God allerpersoonlijkst verantwoordelijk weet.

Opm.-- Het Absolute of Duitse Idealisme (Fichte, Schelling, vooral Hegel) liet ons een woordgebruik na:

a. "subjectieve geest" is al wat cultuur voortbrengt;

b. "objectieve geest" is al wat cultuur als prestatie van die cultuur-producerende 'geest' is (economie, politiek, religie opvoedingssysteem, enz.).: hier is 'geest' of cultuur-veroorzakend of cultuur.

Besluit. -- Wanneer wij de term 'geest' aanwenden in Platonische of Platoniserende zin, dan kan wel meermaals één of andere van de zo-even vermelde betekenissen meeklinken.

Dialectiek. -- Zoals elk woord zo ook 'dialectiek': een veelheid van verwante betekenissen! Misschien is de omschrijving van Fr. Schleiermacher (1768/1834; Hermeneutieker) nog de beste:

"Dialectiek is de vaardigheid om:

a. van een onderscheid, ja, een geschil in het denken

b. tot een verstandhouding te komen".

Zoals hij zegt "die Differenz aufheben" (het verschil opheffen, -- waarbij 'opheffen' zowel "doen ophouder als "op hoger peil brengen" betekent).

Cfr K1.E. *Welker, Die grundsätzliche Beurteilung der Religionsgeschichte durch Schleiermacher*, Leiden/ Köln, 1965, 15ff. (*Dialektik*). -

Iets dat in Platon's dialogeren wel de bedoeling is, maar in vele gevallen - aporetiek - mislukt.

Het zgn. Platonische 'logocentrisme'. --- 'Logocentrisme' in de zin van J. Derrida (1930/2004; Deconstruktionist) betekent wat volgt. -

Al wie in de mening dat hij/ zij een superieure positie inneemt, die maakt dat hij/ zij een alomvattend (transcendenteel) overzicht heeft zo dat hij/ zij boven de singulier- concrete situaties staat, doet daarbij alsof hij/ zij "de (absolute) waarheid" in pacht heeft, -- is m.a.w. logocentrieker(in). Hij/ zij waant zich het centrum van logos, gedachte waarheid.

PP5

Dit behelst dat zo'n 'denkers' nevens de werkelijkheid 'denken': zij zijn immers net zo gesitueerd als diegenen wie zij "de les spellen".

Derrida e.a. overdrijven wel wanneer zij een soort 'heksenjacht' openen op mensen die hun als 'logocentrisch' voorkomen. Het volstaat voortaan dat iemand een standpunt tracht te verantwoorden - 'verrechvaardigen' - om een heel leger "afbouwers/ afbouwsters" zijn/ haar gedrag te zien afkammen als 'logocentrisme'.

Alsof die antilogocentristen zelf ergens hun gedrag 'verantwoorden' vanuit vooropstellingen die, in hun geval, natuurlijk, niet zo moeten begrepen worden alsof zij hun waarheid als de waarheid verkopen!

Bibl. st.: *L. van Tuijl*, vert., *Poe, Lacan, Derrida, De gestolen brief*, Amsterdam, SUA, 1989.

1955: Lacan, de buitenbeentjes-psychoanalyst, duidt Poe' s verhaal (*The Purloined Letter*). Jaren later analyseert Derrida Lacan's duiding als 'dogmatisch' (Lacan' s waarheid als de waarheid). -

Ph. Buyck/ K. Humbeeck, red., *Deconstructie (Kleine Diergaarde voor kinderen van nu*), Tweede Reeks, Restant xv/4, Antwerpen, 1987.-

Daarin wordt o.m. uit de doeken gedaan hoe het bekende artikel *La pharmacie de Platon* de afbouw (la déconstruction) van het zogezegde 'dogmatisme' van Platon maar kan doorvoeren doordat het de elementen die het niet-dogmatische van Platon's denkwijze aantonen, gewoon miskent. Wat hierop neerkomt: de afbouwer afgebouwd!

J. Derrida, Limited Inc., Northwestern University Press, Evanston (II.), 1989. -- Austin is bekend om zijn taaldadendenken. Derrida bouwt hem af.

In 1977 bouwt Searle, ook een taaldenker, Derrida's mening af. Derrida bouwt Searle af.

Gelukkig doet Derrida de mond klaarder open: degenen die hem 'anarchisch' of 'al te laks' duiden, misduiden Derrida. Hij voert met zijn afbouwdenken geen 'willekeur' of "algehele negatie van waarheid" in. Het is 'volksgeloof' te menen dat Derrida alle onderscheid tussen 'waar' en 'vals' uitwist.

P. Couttenier, samenst. *Guido Gezelle, En stoort de stilte niet*, Leuven, Davidsfonds, 1987. -- Gezelle wordt door afbouwers/ afbouwsters vaak afgedaan als 'profeet', die "namens de waarheid, de schoonheid en de waarde spreekt". Ja, "namens God".

Steller toont aan dat een niet-afbouwende lezing van dezelfde Gezelle leert dat hij bijtijds ook 'aporetisch' is en dus niet zelfzeker profeet "in naam van de waarheid". Goed lezen dus maar.

PP6

Niet 'logocentrisme' maar inductivisme.

De ware stelling van Platon komt hierop neer: Socrates staat bekend als de invoerder van de inductieve methode. -

a. Het summatief gedeelte omvat de vastgestelde fenomenen voor zover éénzelfde kenmerk vertonend; als b.v.: alle vastgestelde, 'geverifieerde' gevallen van 'rechtvaardigheid' vertonen het kenmerk "gewetensvol mens";

b. het amplificatief gedeelte omvat de hypothese - niet de absolute zekerheid - dat alle nog te verificeren gevallen van rechtvaardig handelen ook het kenmerk "gewetensvol mens" zullen vertonen.

Dat er van 'logocentrisme' geen sprake kan zijn, indien de inductieve methode nauwkeurig wordt geëerbiedigd blijkt daaruit dat het summatief gedeelte doorslaggevend is en blijft: geverifieerd zijn altijd maar een gedeelte van de werkelijke gevallen. Men beschikt slechts over een deelwaarheid, waarvandaan men weliswaar vertrekt om de totale waarheid hypothetisch te gissen.

Opm.-- Dat een aantal dialogen aporetisch eindigen, d.i. zonder oplossing van het gestelde probleem, legt een ander aspect van het niet-logocentrisme van Platon bloot. -

Daarom juist hebben wij deze lessen geopend met de verwijzing naar het dialogisch karakter van Platonisch filosoferen (E. PL, PSY. 01: dilemma-sprookjes). Wie met medemensen spreekt, is niet 'gesloten' ('dogmatisch'), maar 'open' voor andermans deelwaarheid -

Opm.-- Er is nog een andere reden: wie ideeën, in de streng Platonische zin, vooropstelt om de al of niet gelukte verstandhouding tussen dialogerenden toch (al, was het maar) een aan ieder individueel mens of aan iedere particuliere groep mensen ontsnappend, gezamenlijk standpunt te verschaffen (want dat is in de grond een 'idee'), ondergraaft in beginsel ieder logocentrisme.

Besluit. Wij kunnen dus zonder veel zorg de Platonische psychologie aanpakken en daar veel uit leren, gewoon door zonder vooropgezette stellingnamen teksten en commentaren (liefst van kenners) te lezen.

Opm. Voordat wij formeel de psychologie van Platon aanvatten, nog dit: het gaat om een gezonde menskunde (wijsgerige antropologie). -

Bibl. st.:

-- *C. Schavemaker/H.Willemsen*, red., *Over de wijsbegeerte van de mens,* Alphen a/d Rijn, 1989 (twaalf kapittels - teksten - waaronder één over Platon);

-- *R. Bakker, Wijsgerige antropologie van de twintigste eeuw*, Assen, 1981, uit vele andere werken en artikels.

PP7

Opm.-- Als men het heeft over 'menskunde', dan kunnen gerust drie namen vermeld worden: Max Scheler, Arnold Gehlen en Helmuth Plessner. De huidige menskunde staat of valt met deze drie. Plessner duidde ze als 'grondslag' van menswetenschappen (geschiedenis inbegrepen).-

Waarover gaat de huidige menskunde zoal? *G. Haeffner, Philosophische Anthropologie,* Stuttgart, Kohlhammer, 1982, duidt aan: taal, medemenselijkheid (tussen personen (= intersubjectief) en tussen groepen),

lichamelijkheid en geest (waaronder zelfbewustzijn, vrijheid),-- 'historiciteit' (= het feit dat de mens met de cultuurgeschiedenis mee verandert), -- religie, -- zin van mens-zijn. -

Wij zullen al deze aspecten tijdens ons verwijlen bij Platon en de Platoniserende traditie ontmoeten. -

Waar zal het verschil zitten? In wat men heet "(wetenschappelijk) mens - en wereldbeeld". Juist dezelfde vragen en antwoorden verschillen wanneer zij in de vijfde - vierde eeuw voor Christus ter sprake komen van wanneer zij in onze eindigende twintigste eeuw thema worden.

Maar juist dat is interessant: het toont de 'historiciteit' aan en dit inzake themata allerhande. Men begrijpt veel beter de eigen tijd wanneer men in een vorige tijd verwijlt.

Appl. model. -- Platon als Antiek Griek spreekt b.v. van "de menselijke 'fusis', natuur". Wat betekent dat hij, aan de Mileziërs aanknopend, die de natuur centraal stelden, de mens situeert in het geheel (en de verzameling) van al wat 'natuur' heeft, -- in dit geval én de menselijke natuur (de verzameling en de totaliteit van al wat als natuur-(wezensvorm) 'mens' is) én de natuur zonder meer (wat bij hem 'zijn(de)' en 'goedheid' (waarde) ineen is). Als men wil: hoe werkelijk waardevol is mens-zijn en hoe is het werkelijk waardevol?

Terloops: dit gezichtspunt is nog steeds geldig, al situeert het zich in een ander mens - en wereldbeeld, het onze.

Persoon(lijkheid), samenleving, cultuur. -- Deze drie bepalen in hoge mate ons mens- en wereldbeeld.

Bibl.st.: *Z. Barbu, Samenleving, cultuur en persoonlijkheid*, Utr./ Antw., 1973. Dit boek zegt dat de denkbeelden 'persoonlijkheid' (psychologisch), 'samenleving' (sociologisch) en 'cultuur' (culturologisch) zelf, op hun beurt, de begrippen "orde/ structuur en systeem" vooropstellen. Wat ons in volle harmologie (ordeleer) doet terechtkomen! Barbu's drieledigheid komt ook elders als basisindeling voor. —

PP8

Zo b.v. *Talcott Parsons/ Edward A. Shils,* eds., *Toward a General Theory of Action,* Cambridge (Mass.), 1951, stelt als denkkader voor een actieleer (praxeologie) de driedeling voorop. -

Zo ook behandelt *J. Goudsblom, Nihilisme en cultuur*, Amsterdam, 1955, 74) 77 (*Maatschappij, persoonlijkheid en cultuur*) - in het spoor van Talcott Parsons/ Shils ten andere - het fenomeen 'nihilisme' (= waardencrisis).

Zo ook *Mikhail Bakhtine, Esthétique de la création verbale*, Paris, 1984 (uit het Russisch vertaald), waarin steller, tegen het Structuralisme in, de drieledigheid in kwestie vooropstelt: taalgebruik, inzonderheid dialoog, wordt gedefinieerd in termen van 'stemmen',

a. de stem die spreekt (persoonlijkheid),

b. de stem tot dewelke gesproken wordt (samenleving),

c. de stem van de cultuur binnen dewelke het spreken zich situeert. -

Zo, in het spoor van Bakhtine, *Tzvetan Todorov, Mikhail Baktine et le principe dialogique*, Paris, 1981, en id.. *La conquête de l'Amérique (La questin de l' Autre*), Paris, 1982.

Opm.- Platon kent die drieledigheid klaar en duidelijk: in zijn uiteenzetting b.v. van de utopische ('ideale') staat heeft hij het over de singuliere natuur, de universele natuur (waardoor de enkeling zich situeert in de samenleving) en de hogere (ideale) natuur (cultuurideaal).

Edward Montier, A l' école de Platon, Paris, Education Intégrale, s. d., 40s., zegt omtrent de zin van Platonstudie wat volgt. Niet enkel om te weten wat Platon, twintig eeuwen geleden, gedacht heeft, loont het de moeite de 'sunousia', bijeenkomsten, en de dialogen bij te wonen. Ook en vooral zelfs om zelf te leren denken zonder meer (...).

Ook om (...) bloot te trekken wat men over nooit verouderde vragen te denken heeft. Ook omdat men - met Platon - besluit van de uitwerksels tot de oorzaken, van het zicht- en tastbare tot het onzichtbare, van de zintuiglijk ervaarbare, vergankelijke en ijdele wereld tot de onstoffelijke, alleen werkelijke en duurzame wereld, -- tot de ideeën waarvan de ervaringsgegevens slechts de 'afbeeldingen' (= gebrekkige exemplaren) zijn (...). -

Ziedaar hoe dit oerkatholieke boek aankijkt tegen de grote Heiden Platon, midden in de twintigste eeuw. -

Eén opmerkin:g Montier zegt "twintig eeuwen" terug. Het moet zijn "vijfentwintig eeuwen". Op die verstrooidheid na is wat hij zegt nog steeds juist.

PP9

1. Waardenpsychologie. (09/11)

"Zeg mij welke waarden - werkelijke waarden - gij op het oog hebt, en ik zal u zeggen welke ziel dat verraadt". Ziedaar de slagzin die men zou kunnen vooropstellen om Platonische of Platoniserende psychologie (of liever 'ziel'-kunde) te typeren. Daarom een woordje over 'waarde', belichaamd in 'goederen' - over waardevoelen e.d...

Bibl. st. : *L. Lavelle, Traité des valeurs, I (Théorie générale de la valeur*), Paris, 1951 (met o.m., als boeiend hoofdstukje: *La valeur dans l'histoire*,-- o,c., 33/181);--

P. Schotsmans, De waardeleer als uitweg uit onze beschavingscrisis, in: Onze Alma Mater 1986: 2, 105/120 (waaruit blijkt dat de axiologie of waardeleer in volle bloei is).

De objectieve zijde.

Ons uitgangspunt is Platonisch, nl, het edele juk. Enerzijds is er het object, al wat waardevol is; anderzijds is er het subject, al wat waarde aanvoelt ('waardeert', 'inschat', "naar waarde schat" enz.). -- Beide samen heet Platon "het edele juk".

Welnu, ontologisch is het zo dat al wat is, tegelijk ergens vatbaar voor waardeschattingen is (zoals, overigens, ontologisch al wat is, tegelijk 'waar' (in de Antieke zin) is, d.i., vatbaar voor ware oordelen). Dat is het alomvattende, 'objectieve' element. -

Appl. model. -- Denken wij aan een grensgeval, nl, aan al wat louter 'fantasie' (verbeeldings-, ja, inbeeldinsgproduct) is. Zoals b,v. *Franz Rottensteiner, The Fantasy Book (An Illustrated History from Dracula to Tolkien),* New York 1978, dat tracht weer te geven.

Welnu, het blijkt uit dat boek dat pure inbeeldingen in de kunst (letteren, plastiek e.d. m.) vele mensen 'aantrekt', d.i. als waardevol, als een 'goed' (in Antieke taal) - overkomt.

Het ingebeelde is immers "niet-niets", iets, 'zijnde; -- dus waardeerbaar op de ene of andere wijze.

Opm. -- Dit verklaart o.m. de waardering-met-voorbehoud van Platon voor de Griekse en andere mythen. Vele mythen zijn, in zijn ogen, 'leugens'. Toch wendt hij ze aan om b.v. ideeën nader te doen aanvoelen (desnoods verandert hij ze gedeeltelijk zo dat zij 'nuttigheidswaarde' hebben in zijn logische benadering).

De subjectieve zijde.

Nemen wij nu de andere kant van "het edele juk"-- Max Scheler, axioloog bij uitstek, zegt: "Es gibt ursprüngliches intentionales Fühlen". (Er bestaat een onherleidbaar intentioneel aanvoelen). ---

PP10

Opm.-- Bij Scheler is daar een sterk irrationeel element bij: zintuiglijke waarneming of louter verstandelijk-redelijke kennis is volstrekt afwezig in het aanvoelen van waarde; -- tenzij achteraf en van buiten uit. Daarmee loochent Scheler praktisch de radicale eenheid (die hij elders in de mens als persoon vooropstelt): waarde-aanvoelen is én verstandelijk - redenerend en zintuiglijk waarnemend (althans in het geval van stoffelijke dingen) en daarin intiem verweven waarde-aanvoelend. Dit tegelijk.

Vergelijkende methode. -- Vergelijken wij even, in Scheleriaans spoor, gemoedstoestanden, wilsreacties en doelstrevingen met waarde-aanvoelen,

a.-- Ik sta deze morgen blij op: dit gevoel 'blijheid' heeft maar zin indien op een of andere wijze de komende uren 'waardevol' overkomen.

b.-- Ik sta deze morgen 'terneergeslagen' en van slechte luim op: dit gevoel "depressieve stemming" heeft maar zin indien ergens iets zeer onwaardevol is. -- Doch ik zet er mij boven: met mijn wil reageer ik omdat ik 'waarde' zie in het feit dat ik die stemming overwin.

c. -- Ik streef ernaar te lukken in het leven: dit doelgericht wilsstreven heeft maar zin, indien ik in "lukken-in-het-leven" waarde zie.

Besluit. -- Stemmingen, wilsacten en doelstrevingen zijn niet op zich rein waarde-aanvoelen. Neen: het waarde-aanvoelen is er de vooropstelling, 'beginsel', 'principe', van, -- op waardeleerstellig gebied.

Scheler' s waardenschaal. -- Max Scheler deelt waarden in.

a.1. ***Hedonische*** levenswaarden. -- Het lustgevoel, zo centraal bij b.v. Sigm. Freud maakt onderscheid tussen "aangenaam/ onaangenaam" (// genot en pijn).

a.2. ***Vitale*** levenswaarden. -- Het biologisch element als waarde: zo gezond (ziek), jong (verouderend), sterk (zwak), -- levend (gestorven).

b.1. ***Culturele*** persoonswaarden. -- Vooral drie treffen Scheler:

a. esthetische waarde (schoon/lelijk),

b. juridische waarde (recht/onrecht) en

c. epistemologische waarde (waar/ onwaar, -- in wetenschappen en wijsgerige methoden).

b.2. ***Sacrale*** persoonswaarden. -- Al wat of 'heilig' of 'onheilig' is. -- Met als eindresultaat in de gevoelswaarde: of 'zaligheid' of 'wanhoop'

Opm. -- Deze lijst is slechts informeel. Men kan vele andere indelingen maken.

PP11

De ethische waarden - gewetensvol/ gewetenloos - staan buiten Scheler' s lijstje. Waarom? Omdat 'ethisch' (= moreel, zedelijk) gewetensvol of gewetenloos waarderen is. 'Ethiek' is gewetensvolle waardeleer.

Opm.-- Er bestaat minsten één waardenpsychologie op uitdrukkelijke wijze, nl. de geesteswetenschappelijke (cfr W. Dilthey) waardenpsychologie van E. Spranger (1882/1 963). -

"De betekenis van de mens ligt in het waardensysteem dat hij zich heeft eigen gemaakt. De persoonlijkheid wordt gevormd door het beleven en nastreven van waarden, die al de menselijke gedragingen - o.m. denken, voelen, willen - richten. -

Wil men de mens dus 'begrijpen' (*opm.:* Spranger's psychologie is verstehende of comprehensieve psychologie), dan moet men zijn waardensysteem leren kennen. Als men weet wat de mens waardeert, kan men zeggen wie hij - (*opm.:* waardenpsychologisch gesproken) is" (*Bigot/ Kohnstamm/ Palland, Leerboek der psychologie*, Groningen/ Djakarta, 1954-5, 430).--

Het resultaat. -- De types ('levensvormen') van Spranger.-

De theoretische mens stelt inzicht, kennis e.d.m. als hoofdwaarde voorop waarrond de andere waarden gerangschikt worden: "Hij/ zij koopt liever een boek dan een bed".

Zo onderscheidt Spranger

de economische mens ("Wat levert het op?"),

de esthetische mens ("Ik maak er iets schoons van"),

de sociale mens ("Ik strijd voor de rechten der benadeelden"),

de machtsmens ("Ik druk dat zeker en vast door op de volgende vergadering"),

de religieuze mens ("Ik dien God boven alles"). -

Opgemerkt zij dat Spranger's typologie der waardenaanvoeling niet exhaustief maar inductief is. Zij behoort zeer zeker aangevuld te worden. Toch is zij voor ons, Platon-studerenden, beslissend: Spranger is onbewust Platonicus inzake psychologie.

Waarom? Centraal staan bij Platon de ideeën, waaronder de alomvattende ideeën zijn 'zijnde' (werkelijkheid) en 'het goede' (waarde-zonder-meer).

Samengevat: werkelijke (= zijnde) waarde (= het goede) maken de hele natuur uit, -- ook de natuur van de menselijke ziel voor zover zij werkelijke waarden vooropstelt, al levend. Wij zullen dan ook zien dat:

a. het grote monster (waarden: nachtelijk leven, voeding (drank inbegrepen), seksueel leven, economisch leven),

b. de minder grote leeuw (eergevoel, geldingsdrang) en

c: de kleine mens (ideeënvatbaarheid)

in de grond 'waarderingen' behelzen.

PP12

2. Schoonheidspsychologie. (12/14)

Het is, in de grond, simpel: indien het zijnde (werkelijk) en het goede (waarde), samen "werkelijke waarde" doorslaggevend zijn voor de ziel en haar uitingen in het leven en de kosmos, dan is 'schoon' al wat "werkelijk waardevol" is.

Een mens - man, vrouw, kind - die al levend (al wat werkelijk waardevol is, beogen, verraden een "psuchè kalè", een schone (= edele) ziel. -

Appl. Model. -- *Aischulos*, de eerste tragicus, *Sept. 1011*, zegt: "Hij stierf daar waar het 'schoon' ('edel') is te sterven voor een jonge man".

Reden: zo' n krijgshaftige of edelmoedige of wat ook dood komt neer op "waardevolle werkelijkheid" of "werkelijke waarde".

In het Antieke Grieks is het tegengestelde: "to aischron" (= het lelijke, het onedele).

M.a.w..: het levens- en wereldbeeld - zo zegden wij (E.PL.PSY. 07) - is mee beslissend voor het juiste begrip van een term, -- hier van de term 'schoon'.

Vertaald in Platon' s psychologie: al wat louter - wij onderstrepen: louter (= eenzijdig) - het grote monster (nacht, voeding, seks, winstbejag) en/ of de minder grote leeuw (eergevoel) is, is in de grond 'lelijk' (onedel, immoreel).

Al wat "de kleine mens" met zijn ideële en ideale trek vertegenwoordigt, ook als is er van het grote monster of van de minder grote leeuw bij is, is 'schoon' (edel, moreel).

De platonische schoonheidsleer. -- Wij vermijden welbewust de term 'esthetica', omdat deze bijbetekenissen heeft die niet samengaan met de Platonische schoonheidsleer.

Bibl. st.:

-- *Wl. Tatarkiewicz, Geschichte der Aesthetik, I (Die Aesthetik der Antike*), Basel/ Stuttgart, 1979,-- 127/132 (*Der Aesthetiker Sokrates*),-- 139/167 (*Die Aesthetik Platons*). -- Wij geven de samenvatting weer.

'Schoon', -- in Antiek taalgebruik.

Het Antiek-Griekse woord is veel breder dan het onze. Al wat be- en verwondering afdwingt, doordat het ongewoon is, is 'schoon'. Een landschap, een godinnenbeeldje, een bruikbaar vaartuig, een indrukwekkende 'mania' (vervoering) zijn schoon in de mate dat zij niet-dagdagelijks zijn. Een 'goddelijk'

landschap, een prachtig godinnenbeeldje, een uitzonderlijk bruikbaar vaartuig, een bijzonder indrukwekkende mania ('trance') zijn - let op de hoedanigheidswoorden of de bijwoorden - schoon. Dit zowel louter technisch als 'artistiek'.

PP13

Appl. model. -- Bibl. st.: *Th. Zielinski, La religion de la Grèce antique,* Paris, 1926, 57s.. -- "Gesteld : wij ontmoeten, op zekere dag, een mens wiens verschijningswijze die is van de door onze beeldhouwers gemaakte godheden. In zo 'n geval staat één ding vast: wij allen zouden diep buigen - bereidwillig - en hem/ haar een eredienst wijden, alsof het een hoger wezen gold".

Aan het woord: de 'dorre' Aristoteles! Wat bewijst dat iets 'goddelijks' kleeft, in de opvatting van die tijd, aan beeldhouwwerken die godheden weergeven. Juist die 'goddelijke' graad van waardevolle werkelijkheid (de schoonheid van het goede zijnde) is er de schoonheid van. Zielinski vertelt deze anekdote i.v.m. wat hij heet "de zelfonthulling van het goddelijke in het schone".

Besluit. -- Aristoteles' redenering legt het bloot: is schoon wat - o.m. door zijn goddelijke graad - ongewoon "werkelijk waardevol" is.

Appl. model. -- Keren wij terug naar Aristoteles' leermeester, Platon.-

De 'schone' mens. -- Zijn basisvooropstellingen getrouw zegt Platon wat volgt. -

a. *Het zeldzame geval.* -- Is 'bekoorlijk' een schone ziel - versta: een ziel die be- en verwondering afdwingt - in een schoon lichaam - versta: een lichamelijke verschijnings-wijze en werkelijkheid (gezondheid inbegrepen) die be- en verwondering afdwingt.

b. *Het frequentere geval.* Gebeurlijk is bekoorlijk en schoon een schone ziel in een niet-schoon lichaam. Waarbij de 'lelijke' Socrates bij wie de ziel echter schitterend doorkwam, wel model staat. Platon had een grenzeloze bewondering voor Socrates als 'geest'.

Opm.-- De twee andere mogelijkheden
a. lelijke ziel in lelijk lichaam en
b. lelijke ziel in schoon lichaam liggen hiermee voor de hand.

Aangezien in Platon' s menskunde de ziel doorslaggevend is, kan een mooi lichaam de lelijkheid van de ziel, kern van de persoon(lijkheid) niet redden.

Het objectieve element.-- Al wat werkelijk waardevol is in een hogere be- en verwondering afdwingende graad, ontologisch dus, is schoon.

Opm.: -- ***Bibl. st.***: *Emil Utitz, Aesthetik und Philosophie der Kunst*, in: *E. Becher u.a., Die Philosophie in ihren Einzelgebieten,* Berlin, Ullstein, 1925, 605/711; --

-- *E. Utitz, Grundlegung der allgemeinen Kunstwissenschaft, I u. II,* Stuttgart, 1914 u. 1920; -- id., *Aesthetik,* Berlin, 1923.-- Utitz behoort tot de Franz-Brentano-Schule (Gegenstandslehre: het objectieve aspect krijgt het volle pond). -

PP14

Ziehier wat Utitz zegt inzake schoonheid: "Is schoon al wat waarden weergeeft die een Gefühlserlebnis uitlokken". Terloops: ten onzent trok *A. Janssens, Kritische studie*. -- *Prof. E. De Bruyne over kunstwerk en esthetisch beleven,* in: Tijdschr.v.Fil. 8 (1946):1 (febr.), 86, op die objectieve zijde van schoon-zijn reeds de aandacht met Utitz' termen: "Die auf Erweckung eines Gefühlserlebnis zielende Darstellung von Werten".

Of Utitz het wist of niet: hij staat met die opvatting zeer dicht bij Platon. -- Wie daaraan twijfel mocht koesteren, leze *H. Albrecht, Deutsche Philosophie heute (Probleme/ Texte/ Denker*), Bremen, Schünemann, 1969, 164 (Aesthetik).-

Daar staat het helder lichtend: "Het esthetische object verwerft zijn ontologische betekenis niet door iets dat buiten hemzelf ligt. Neen: het is heel en al zichzelf. Het is nergens op betrokken dat erbuiten ligt, noch denkbeeld noch feitelijk gegeven". -- Steller voegt daaraan onmiddellijk toe: "Met dit basisinzicht behoort iedere moderne esthetica voor zover zij de fenomenen recht wil laten wedervaren, aan te vangen".

Het subjectieve element.

Dat is al vernoemd: "een of andere gevalservaring", doch deze voor zover zij een welomschrijfbare graad bereikt. -- Luisteren wij naar *Utitz, Aesthetik u. Phil. d. K.*, 612.

Gesteld: een nachtelijke brand.

a. De eerste indrukken gelden b.v. het rampzalige, -- ook wel de behulpzaamheid en de technieken der brandweerlui.

b. Als het ergste voorbij is, kan een ogenblik komen dat wij het treurige vergeten. -- Dan kan in ons gemoed - snel of liefst jaren later (een kunstenaarsziel verschilt daarin van de rest) - de overweldigende aanblik van de brand "in seiner grausigen, wilden Schönheit" (in zijn gruwelijke, wilde schoonheid) opkomen. -- "Op dit ogenblik verlaten wij het gewone leven en genieten wij "die Ausdruckwerte", de indrukken als waarden". Aldus Utitz.

Opm.-- Dit thema is onuitputtelijk, natuurlijk. Enkel zij even verwezen naar *M.F.* Fresco*, Filosofie en kunst*, Assen/ Maastricht, 1988. Dit werk is Platoniserend. H. Roeffaers, in Streven 1988, nov., 187, zegt daarvan dat dit Platonische standpunt "goede maatstaf" is voor de esthetica 's t/m de XVIII - de eeuw; -- dat daarna de kunstbeschouwer doorslaggevend wordt. -- Wat maar gedeeltelijk waar is.

PP15

3. De harmonische ziel. (15/16)

Keren wij, even, terug naar E.PL.PSY. 13 (De schone mens). Daar zagen wij dat én lichaam én ziel een eenheid vormen. 'Eenheid' is hier een ander woord voor 'harmonie'. Het gaat hierbij, meer precies gezegd, over de innerlijke harmonie van de 'schone' mens.

Het begrip 'harmonie'. - 'Harmonia' betekent "al wat de onderdelen in een of andere ineenvoeging heeft". 'Harmozo', ik steek iets ineen. Niet wat wij daaronder verstaan, is de eerste betekenis! Zo is de ineenvoeging van ziel en lichaam 'harmonie', -- innerlijke harmonie.

Zoals *Tatarkiewicz, Die Aesthetik der Antike*, zegt: Platon heet 'schoon' al wat:

a. een eigen wezensvorm bezit, waardoor het alle elementen waaruit het bestaat op de juiste wijze 'ineenvoegt' (= innerlijke harmonie) en waardoor

b. het, dankzij die wezensvorm, een eigen plaats toegewezen krijgt binnen de hele kosmos (dit is een ineenvoeging die uitwendige harmonie betekent).-

Slotsom: wezensvorm-in-kosmisch-verband, - ziedaar de samenvattende uitdrukking voor "kosmische harmonie".

Opm.-- Merk op: de wezensvorm of 'eidos' (letterlijk: aanzijn) is tweesnedig: wezensvorm is dat waardoor men onderscheidbaar is van de rest van het heelal; wezensvorm is ook en tegelijk dat waardoor men zich situeert in datzelfde heelal.

Opm.-- Het is duidelijk dat wij nu de 'stoicheiosis' (factorenanalyse) beoefenen: een totaliteit (alle = verzameling en/ of geheel = stelsel) bevat een aantal elementen 'stoicheia') die tot een samenhang ineen gevoegd worden (en dus harmonie vertonen).

De schone harmonie. -- De ineenvoeging van elementen tot een samenhang kan zo zijn dat haar werkelijke waarde sterk doorkomt: op dat ogenblik dwingt zij be- en verwondering af en zegt de Antieke Griek dat zij 'schoon' ('kalè') is.-- Iets dat nog in ons taalgebruik inzake de harmonie doorkomt.

Harmonie, zeker de schone, is "uit hemelse regionen afkomstig". Zij kenmerkt de schone ziel (onder verstaan: in een schoon lichaam, beide gesitueerd in de schone kosmos).

Men kent het afgezaagde liedje Platon is 'dualist'. D.i. hij denkt lichaam en ziel uiteen en hij minacht het lichaam (als "een kerker").

PP16

Als men b.v. vaststelt dat Platon de harmonie wil uitgewerkt zien én in ziel én in lichaam: is dat dat fameuze dualisme? Als men hem hoort gymnastiek en dans - muzische methodes - aanraden om die harmonie verder uit te werken, is zoiets dan dualisme?

Bibl. st.: *G.Rouget, La musique et la transe (Esquisse d'une théorie générale des notions de la musique et de la possession)*, Paris, 1980, 267/315 *(Musique et transe chez les Grecs*); --
G. van der Leeuw, Vom Heiligen in der Kunst, Gütersloh, 1957, 21/84 (*Die schöne Bewegung*; -- over de sacrale dans). - Rouget staat stil bij een beschrijving van Platon.

Terloops: de term 'mania' betekent "weg zijn", niet meer zichzelf zijn (wat allerlei vormen kan aannemen: woede, verliefdheid, overmoed, bezetenheid,

enz.), -- vervoering ('trance', van het Latijn 'transitio' (overgang van de ene toestand naar de andere)).-- Wij volgen Rouget's vertaling.

Herinvoering van een bezetene in het heelal.

Platon beschrijft de toestand van iemand die zijn 'harmonie' (innerlijk en uitwendig) kwijt is.

"Er zijn nu eenmaal mensen die, in een of andere zielekwetsbaarheid, ten gevolge van de wrok van een godheid aan "goddelijke waanzin (*opm.:* mania) lijden:--

Tot daar de diagnose. Nu de therapie. "Zij genezen ervan door zich op rituele dans toe te leggen: een danssoort, die begint met een muzikaal motto en daarna uitgroeit tot een echte dans". -

Nu de verklaring van Platon: "De reden: muziek en dans, dankzij het effect van de eraan eigen beweging, nemen de zieke mens opnieuw in de algemene beweging van de kosmos op. Bovendien wordt de genezing verzekerd door welwillendheid van door offers gunstig gestemde godheden". -

Men ziet het: de verloren harmonie (zichtbaar dankzij de 'goddelijke' (de Bijbel zou zeggen 'demonische') mania) wordt herwonnen dankzij rituele muzische technieken.

Zegt van der Leeuw, o.c., 77: "Uitdrukking van het goddelijke is, van nature, in heel bijzondere zin, het voorrecht van de danskunst. Lichaamsbeweging drukt vaak meer uit van de totaliteit en de achtergrond van het leven dan woorden of klanken". -

Opm.-- Meteen verstaan wij beter wat, voor de Platonische psychologie, de uitdrukking "wezensvorm-in-kosmisch-verband" betekent: wie zijn 'goede' wezensvorm kwijt is, wie zijn harmonie met de kosmos kwijt is niet meer 'zichzelf'.

PP17

4. Ziel en kunstwerken. (17/19)

Bibl. st.: *H. Wagner, Aesthetik der Tragödie von Aristoteles bis Schiller*, Würzburg, 1987.-- Steller heeft het over de theorieën omtrent de tragedie (treurspel): van Platon tot Hegel zijn er twee theorieën. De ene is de Aristotelische: zij verdedigt de tragedie tegen de aanvallen van Platon. -

C. Verhoeven, Het medium van de waarheid (Beschouwingen over Plato' s houding tegenover de poëzie), Baarn, Ambo 1988. -

De tegenstelling "dichtkunst/ filosofie" dateert van lang voor Platon: Xenofanes van Kolofon (-580/-490), Herakleitos van Efesos (-535/-465) gingen hem in 'waardeschatting' van dichtkunst voor.

De zaak zat zo: de Archaïsche mens nam poëzie als waarheid op. De filosofie kwam geleidelijk los uit de dichtkunst en eiste voor zich ook de waarheid of gewoon een stuk waarheid op.-

Wat heeft Platon tegen poëzie? Dat zij het medium dermate ernstig opneemt dat de eigenlijke werkelijkheid vergeten geraakt. Dat medium is de taal, - die ver van de eigenlijke werkelijkheid staat.

Filosofie daarentegen, zoals Platon ze opvat, beoogt niet woorden en woordkunst, maar de directe ervaring van de werkelijkheid in haar waarde. -

Gevolg: de komedie (het blijspel) doordat zij weigert 'ernstig' te zijn, laat Platon toe. Het is zoals *Ludwig Landgrebe, Pleidooi voor een niet-esthetische kunstbenadering*, in: *De Uil van Minerva* (Gent) 7(1990/1991): 2 (winter), 69, zegt:

"Plato's wijsbegeerte stelt reeds - zonder de kunst tot een speciaal thema te maken - het grondprobleem dat, in iedere wijsbegeerte van de kunst, noodzakelijk moet gesteld worden: de vraag naar de waarheidszin van de kunst."

"In het kader van de vraag naar de waarheid die de mens nodig heeft om te weten wat hij moet doen om juist te leven, wordt voor hem de kunst

a. die tot dan toe onbestreden de meesteres van de Grieken was,

b. tot een probleem".

Gevolg: kunst is in Platon' s ogen maar werkelijk waardevol in de mate dat zij de kunstgenieter - zijn ziel nl. - de objectieve waarheid omtrent het leven en de zin van het leven bijbrengt.

Iemand kan een deskundig kunstgenieter zijn, en toch geweten mankeren. Iemand kan een groot kunstenaar zijn, deskundig, en toch door zijn werken

de medemensen in hun geweten verkeerd vormen. -- De ziel staat op het spel. Zij heeft waarheid nodig.

PP18

Ziel en kunstschoon. -- Platon - wij zagen het zojuist - doet aan theoria, d.i. het scherp op iets toezien zo dat men er de werkelijke waarde van ontdekt (wat de Romeinen 'speculatio' heten).-- Vertalen door ons 'theorie' (abstracte formulering) of door 'speculatie' (beschouwelijk leven) is niet erg juist vertalen.

A. *Platon's voorgangers.*

a. Platon reageerde o.m. en vooral tegen de Protosofistiek (-450/-350), die 'schoonheid' herleidde tot "al wat subjectief als aangenaam overkomt" Wat oog en oor b.v. streelt, heten de Sofisten 'schoon'. - Gorgias van Leontinoi (-480/-375) zei: is 'schoon' vooral "al wat iets bedrieglijks ('illusorisch') voorspiegelt ('apatè', zinsbedrog) zo dat men erdoor betoverd wordt ('goeteia', magie). -- Subjectivisme dus.

b. Platon liet zich inspireren door

a. de Paleopythagoreeërs: 'schoon' is "al wat kosmische orde, liefst in muzische en wiskundige vormgeving uitgedrukt, weergeeft";

b. Socrates: kunstwerken dienen eerst en vooral bruikbaar te zijn in het oplossen van ware levensproblemen;

Gevolg: een goed kunstenaar is natuurlijk een deskundige (hij moet zijn vak kennen), maar niet zonder geweten. - Ethiek primeert dus.

B. *Platon's schoonheidsbegrip.*

Uitgangspunt. -- De natuur voor zover zij de ideeën weerspiegelt, is een 'kosmos', een 'sieraad', schoonheid. -- Die hoge schoonheid wordt fenomenaal, d.i. zicht- en tastbaar, in orde, ordening, -- hordening, --mmetrie, maat (grensbesef) e.d.m...

De feitelijke wereld. -- De dingen uit onze onmiddellijke ervaring - natuurdingen, cultuurdingen

a. zijn maar individuele exemplaren van algemene ideeën,

b. gebrekkige weergaven van ideale ideeën.

In de dingen in en rondom ons dus zien wij de 'hoge' ideeën in afgebouwde verschijningswijze. -- Daardoor is de wereld zoals hij is, niet erg bemoedigend.

Wij hebben met 'afbouw' te doen. -- Wanorde, slechte ordeningen, disharmonieën, asymmetrieën, grensoverschrijdingen e.d..

Schoonheid. -- De idee is zonder meer 'schoon', d.i. indien wij ze zagen, dan zou een immens gevoel van be- en verwondering in ons opkomen, De idee is de werkelijke waarde in een hoge graad.

Kunst/ kunstenaarschap. -- Kunst is weergave - zo rein mogelijk - van werkelijke waarde liefst in haar hoge graad. -- Vrijheid en oorspronkelijkheid

PP19

(Creativiteit, individueel aanvoelen) zijn maar verantwoordbaar voor zover zij het blootleggen van schoonheid als versterkte graad van werkelijke waarde niet hinderen.

Dichotomie. -- Een tweedeling beheerst de kunstenaarswereld.

a.-- ***De ware kunstenaar*** bedrijft 'goede' kunst voor zover hij de wezensvorm, in kosmisch verband - eigen aan wat hij wil uitwerken - in de versterkte, be- en verwondering wekkende graad aanwezig blootgeeft.

b. -- ***De onware kunstenaar*** wijkt van die regel af: hij spiegelt wezensvorm - in kosmisch verband - voor zonder al te veel werkelijke waarde in versterkte graad.

In de grond "liegt hij iets voor" met zijn gebeurlijk schitterende werken. -

Wat als slotsom geeft: de ware kunstenaar spreekt vooral de kleine mens aan, die persoonlijk nadenkt; de onware kunstenaar spreekt en het grote monster en de minder grote leeuw aan. Dit van psychologisch standpunt uit gezien.

Ter illustratie. -- Vanuit de artistieke wereld werd terecht gereageerd tegen Platons' radicale scheiding tussen dialectiek (filosofie van wetenschappelijk allooi) en kunst (poëzie). -- Een paar tips om Platon's kunsttheorie te vatten.

a.-- ***Homerische poëzie.***

i. *Platon* houdt niet op zijn voorliefde voor de grote dichter uit te spreken. "*Homeros* is de grootste en de goddelijkste onder de dichters" (*Ion, Faidon, Timaios, Staat, Wetten*).

ii. Maar de *Ilias* met Achilleus moet onderdoen voor de *Odusseia* met Odysseus, want Achilleus is gewetensvoller dan Odysseus. Voor de opvoeding der jeugd behoren hoogstaande en niet 'schone' (in de niet-ideële zin) teksten voorgelegd te worden: Homeros' voorbeeld bewijst het! Want onder de pracht - schijnpracht - van zijn teksten verbergen zich al te dikwijls … valsheid, teugelloze passie en vele andere immorele dingen waarvoor men de jonge mensen dient te waarschuwen. (Cf. *H. Perls, Plato (Seine Auffassung vom Kosmos)*, Bern / München, 1966, 96f.).

b.-- *Tijdverdrijf.* -- Middelmatige en gemene mensen doen, als zij samen drinken, beroep op fluitspeelsters, -- om de tijd te doden.

Goed opgevoede mensen, echter, hebbenBern/fluitspeelsters, danseressen of harpspeelsters nodig: zij hebben aan de eigen rijkdom genoeg en vermijden, bij het samen drinken, "die domme dingen en kinderachtige verstrooiingen"! (Ibid.).

PP20

5. Groot monster/ minder grote leeuw/ kleine mens. (20/24)

Wij hebben de beeldspraak al meermaals gebruikt omdat zij zo sprekend is. -

G.J. de Vries, Plato' s beeld van de mens in: Tijdschr.v.Fil 15 (1953):3, 432, zegt het duidelijk: "De ziel bestaat uit een groot monster, een minder grote leeuw en een kleine mens".

Zoals reeds gezegd

a. het grote monster heeft als 'waarden' nachtelijk leven, voeding (diëtetiek), seksueel leven en economisch leven;

b. de minder grote leeuw staat gericht op de waarde 'eer' (gelding);

c. de kleine mens cultiveert als waarde "al wat werkelijk waardevol is" (het goede).

Tweedeling. -- *R. Baccou*, trad. *Platon, La république*, ari, Flammarion, 1966, 413, zegt dat de Paleopythagoreeërs reeds een psychologische tweedeling kenden:

a. een 'alogon', een aspect van het zieleleven dat, op zich, zonder ('a-') 'logos', geest, is;

b. een 'logikon' een zielsaspect dat van, logos, geest, getuigt. -- In *Politeia x* volgt *Platon* een zeer gelijkende tweedeling:

a, het 'alogiston', het geestloze zielsaspect (dat het grote monster en de minder grote leeuw omvat);

b. het 'logistikon', het element 'geest' in de ziel. Cf. Baccou, o.c., 367, 481.-

Dit toont enkel aan dat Platon de twee- of driedeling afhankelijk stelt van het gezichtspunt dat de indeling beheerst.

Driedeling.-- In *Politeia iv* (Baccour p.c., 187, 413) geeft Platon de driedeling. -- Waarbij Baccou zegt: Platon heeft het hier niet over de werkelijk waardevolle natuur van de ziel, op zich, die blootkomt in de ontlichaamde toestand (voor de geboorte, na de dood), maar over de geïncarneerde ziel. Na de dood drogen het grote monster en de minder grote leeuw a.h.w. op om enkel nog de kleine mens over te laten, -- element dat de "ware natuur" van de ziel uitmaakt.

Sociologische draagwijdte. -- Het gewone volk, - de doorsnee mens, is gekenmerkt door de grote leeuw, - (wat Platon in zijn utopische staat heet "de wachters" (een soort ordehandhavers) vertonen de kenmerken van het grote monster en van de minder grote leeuw, - (wat hij heet) "de leiders" zijn gekenmerkt door het grote monster, de minder grote leeuw en de kleine mens,--

Dit toont aan dat Platon én enkeling én samenleving (later zien wij dat de cultuur navenant is) gezien worden vanuit de ziel, in belichaamde toestand, en haar waardensysteem.

PP21

Ethische draagwijdte. -- Wij kennen het 'ethicisme' (men zou kunnen zeggen 'puritanisme') van Socrates en Platon, -- in hun gewettigde reactie tegen de toentertijdse ontaarding der Atheense democratie.

Het begrip 'arete', Lat.: virtus, gewoonlijk vertaald door 'deugd' (beter, veel beter zou zijn 'deugdelijkheid', (levensvatbaarheid), weerspiegel dan ook de driedeling. De "werkelijke waarde" - aretè, deugd - van iemand situeert zich

vanuit het hoogste, het goede, de waarde-zonder-meer. Van daaruit wordt een waardenschaal aangelegd die de waarden eigen aan het grote monster en de minder grote leeuw letterlijk 'situeert', d.i. een nauwkeurig bepaalde plaats geeft.

a. -- *Het goddelijk - onvergankelijk aspect.*

'Nous' (Lat.: intellectus) of ook 'logistikon', redeneervermogen, is "al wat 'filomathes', leergierig (wat graag bijleert, wat zin voor bijleren vertoont) is". -- Het dieper wezen der ziel komt hier even bloot.

Wij zeggen wel 'even', want de ziel echt 'definiëren' (daarin gelijkt zij op de ideeën) is niet te doen (zoals *H. Perls, Plato*, 116, duidelijk maakt). -- Ondertussen wel dit: de ziel zoals zij voor haar (her)belichaming was, nl. open voor de hogere ideeënwereld, komt in de leergierigheid en intellectueel-ethische belangstelling door.

b. -- *Het sterfelijk-vergankelijke aspect.*

Dit lijkt wel neer te komen op wat Platon heet "de sterfelijke ziel" (zijn uitspraken ter zake zijn niet steeds coherent). De onsterfelijke ziel, immers, eigent zich als echt levende werkelijkheid een lichaam toe, in de moederschoot, door erin een sterfelijke ziel (levensbeginsel) te stichten die het uithoudt tot en met de dood. In Platon' s ogen is het lichaam, op zich immers eerder inert (traag),-- leven- en bewegingsloos.

b.1. -- *De edele of 'schone' geldingsdrang.*

In het Antieke Grieks: 'thumos' (Lat.: animus), d.i. levensadem, bezielende kracht; -- ook: 'thumoeides' (letterlijk: wat de wezensaard van 'thumos' vertoont).

In ons huidig taalgebruik zou de term "temperament en/ of karakter" juist zijn. Aldus wanneer wij zeggen: "In het leven moet men over temperament beschikken, karakter hebben om zich door te zetten". -

Dus: doorzettingsvermogen. -- De minder grote leeuw, immers, getuigt van een eergevoel en een geldingsdrang die maken dat de ziel zich doorzet, tot en met woede, oplopendheid e.d..

PP22

b.2. -- *De onedele, onschone begeerte.*

In het Antieke Grieks: ‘epithumia’, verlangen, begeerte, -- tot en met de passie, de driftige begeerte of ‘oerdrift’;-- ook ‘epithumètikon’, (wat de natuur van de epithumia vertoont).

Soms, maar dan een deel van het geheel aanduidend ‘filochrèmaton’, inhalig, bezittelijk,-- vooral geldzuchtig.-- De waarden waarop de begeerte gericht staat, zijn: nachtelijk leven (waaronder de eigenlijke nachtrust), eten en drinken (E.PL.PSY 19 zegt ons dat de Grieken graag “samen drinken” b.v. met of zonder vrouwen - tijdverdrijfsters), geslachtelijk leven (waaronder gezinsstichting in Platon’s ogen voorrang heeft, natuurlijk), economisch leven (waaronder de verrijking zeker een rol speelt).

Terminologische opmerking.

Analogie is ook in streng wijsgerige taal onvermijdelijk, zoniet zou men al te veel aparte termen moeten invoeren.

De Vries, Plato’s beeld van de mens, 431, zegt: de term ‘begeerte’, typisch voor het grote monster, past Platon ook toe op de ‘begeerten’ (gedeeltelijk van andere, natuur) eigen aan de minder grote leeuw en ook de kleine mens. M.a.w..: nu eens is ‘begeerte’ eng (het grote monster eigen), dan weer breed (zo b.v. de drang om bij te leren eigen aan de kleine mens of de drang om zich te doen golden eigen aan de minder grote leeuw).

Beeldspraak.

Men kan er zich over verwonderen dat Platon m.b.t. de mens, die hij, als ziel vooral, zo hoogschat, de term ‘monster’ of ‘leeuw’ - dierentermen - gebruikt. -

Doch kijken wij eens heel wet dichter bij ons. -- Wie kent niet de negerin Whitney Houston, de Soulzangeres? Als zevenentwintigjarige actrice behaalt zij meer opeenvolgende “number one hits” dan Elvis Presley of The Beatles.

Merkwaardig de grote leeuwin in haar is zo door haar kleine mens beheerst dat zij, omgeven van immens succes, toch geen ‘ijdeltuit’ geworden is.-

“Indien men begint het hoofd te verliezen en te geloven in al het opgeschroefde (‘the hype’), dan groeit men uit tot een monster (“a monster”). Nu, ik wil geen ‘monster’ worden. I want to be a nice person (Ik wil een deftig iemand worden)”---

Aldus de actrice in een interview (D. Friedman, Whitney, in: *Elle* (London), 1991: January 12/19).

Worden deze woorden niet bijzonder betekenisvol vanuit Platon's psychologie?

PP23

Volkerenpsychologie. -- Net zoals voor de vier graden van kennis - eikasia, doxa, dianoia, noesis - in Platon's teksten regelmatige toepassingen of varianten voorkomen (*H. Perls, Plato*, vrl. 29/36 (*Die vier Stufen der Erkenntnis*), gaat daar grondig op in), zo ook voor de zieletweeledigheid of - drieledigheid. -

Een voorbeeldje. -- Baccou, o.c., 187s.. -- Kort gezegd komt Platon' s tekst hierop neer.

a. In iedere enkeling van een samenleving - polis - komen dezelfde kenmerken weer als in de samenleving in kwestie.

b. De oorsprong (verklaring) van collectieve kenmerken ligt in de enkelingen die de faam hebben ze te vertonen.

Zo b.v. valt wetenschappelijke zin (de kleine mens) op in de Atheense Samenleving, -- vallen de Noordse volkeren (o.m. Skuthen (= Scythen) en Thrakiërs) op door hun doorzettingsvermogen (de minder grote leeuw) en de Egyptenaren en Foinikiers (= Feniciers) door hun zakenmentaliteit (het grote monster, voor zover economisch gericht). -

M.a. w.: zoals voor de kennisgraden, zo ook voor de ziele-graden! Meteen leren wij Platon lezen daar waar wij het niet zouden verwachten. Valt ook op de hang naar hiërarchieën (waarde-rangorden) bij Platon.

Nogeens samengevat.

A. Gödeckemeyer, Platon, 82f., zegt wat volgt: -- In iedere mensenziel - tegelijk weerspiegeld in de samenleving (en cultuur) - zijn drie aspecten - in het Grieks 'merè', delen - aanwezig.

1. Eén factor is op levenskwesties afgestemd. Hij wordt ook 'plantaardige', (vegetatieve) ziel" geheten.

2. Een andere factor is, op driftige wijze, op eer afgestemd. Hij wordt ook “dierlijke (animale) ziel” geheten.

3. De derde factor is op waarheidsinzicht afgestemd. Hij wordt ook “menselijke (humane) ziel” geheten.

Opm.-- Zoals in meer dan één geval, ook hier: men tille niet te zwaar aan de driedeling “plantaardig/ dierlijk/ menselijk” voor “monster/ leeuw/ mens”. Toch onthult de driedeling iets van de mentaliteit van Platoniserend denken.

Twee drieledigheden.

Platon kent nog een - overigens parallelle indeling (of liever: rangorde).-- Met name: “begeerte (lager)/ wil (hoger) /geest (hoogst)”.

Vergeleken met wat ook heet “begerend/ fier/ rede-begaafd” (valt op dat de twee reeksen niet zonder verband zijn met elkander.

Door het vernoemen van de wil doet Platon de vraag naar de wilsvrijheid rijzen. -- Om zulks beter te doen verstaan, moeten wij even stilstaan bij wat volgt.

PP24

Het ene uiteinde is dus de geest. Het andere is het grote monster. Welnu, de alleenheerser - tiran - is overwegend beheerst door zijn groot monster dat hem ‘tiranniseert’.

Die tirannieke beheersing maakt de tiran tot een onvrij iemand. Toch - aldus Platon is zo iemand tegelijk ook in zekere mate vrij, aangezien hij zelf enigermate de waarden, eigen aan zijn beheersend zielsaspect kiest. -

Besluit. -- Het wilsvermogen, dat Platon situeert in de drieledigheid “begeerte/ wil/ geest” is gemengd: én vrij én onvrij (zeker in het geval van een tiran).

Opm. - Wij geloven dat, zelfs nog heden, zoveel eeuwen later, de psychologen niet veel verder geraken inzake de juist dosering “vrijheid/ onvrijheid”. Ergens merkt Platon op dat ook kinderen en zelfs dieren ‘willen’.

Ethiek.

Bibl. st.: *A.R. Henderickx, De rechtvaardigheid in de staat van Platon*, in: *Tijdschr. v. Fil.* B (1944): 1/2, 81/134; -- id.,7 (1945): 1/2, 19/34.-

Uit genoemde artikels blijkt dat - zoals meermaals - Platon meer dan één opsomming van 'deugden' (levensvatbaarheden) heeft. Er is nl. een vijfdelige 'kanon', regel, maar meestal een vierdelige. -

Maar deze vierdelige is op te splitsen in een driedelige opsomming met als samenvatting de vierde deugd, -- 'Deugd' betekent hier "de juiste uitwerking van de zielsaspecten".

a. ***Het grote monster,*** 'epithumia', begeerte, wordt zinnig dankzij de 'sofrosunè', de bezonnenheid, die de juiste zin vat van de begeerde waarden (nachtelijk leven, voeding/ drank, seks, economisch leven).

b. ***De minder grote leeuw,*** 'thumos', geldingsdrang, wordt zinnig dankzij de 'andreia', die de juiste zin vat van de waarden die de geldingsdrang beoogt (eer). -- Juist vertaald: "bezonnen moed"

c. ***De kleine mens,*** dankzij 'nous', geest, bezit 'sofia', wijsheid, die de juiste zin vat van alle gegevens waarmee zij geconfronteerd wordt.

De samenvattende deugd heet 'dikaiosunè', 'gerechtigheid'.

Beter ware: "geweten voor zover het de juiste zin vat van iedere waarde". Met als gevolg dat de 'gerechtigheid' de drie vorige deugden samenvat: zij oefent de 'stoicheiosis', de factorenanalyse van het geheel der waarden uit, waarop elk van de drie zielsaspecten ons afstemt.

Zoals Henderickx zegt: dankzij gerechtigheid stichten wij 'kosmos' (harmonie).

PP25

6. Ziel en godheid. (25/27).

Wij beginnen een klaarder inzicht te krijgen in Platon' s zielkunde. De ziel is waarde-vermogen, -- schoonheidsvermogen. Zij is echter verdeeld, ja, onenig in zichzelf. Men zou dit - met zin voor schakering - de tragische situatie van de ziel kunnen heten op het hogere afgestemd van nature, komt zij bij de (re)incarnatie in heel wat lage en lagere dingen terecht.

"Het goede" (waarde-zonder-meer) en "het goddelijke".

a. ***De alomvattende (en hoogste) idee is 'goedheid'***,

Het goede op zich. De dialectiek na lange weg te hebben afgelegd, komt ertoe dat 'goede', 'god' te noemen.

Wij schrijven 'god' met een kleine eerste letter. Omdat het, in het Platonisme, absoluut niet gaat om de transcendente God (Jahweh, Drie-ene godheid) van de Bijbelse openbaring.

Platon situeert zich volop in het polytheïsme (veelgodendom).

b. *De alomvattende idee 'goedheid'*

én, meteen, 'godheid' is de 'maat' - versta: gedragsregel, norm - van het gewetensvolle (gerechtige, wijze) handelen.

'Deugd' is dan ook … "werkelijke waarde" samen met 'vergoddelijking'. Dankzij nabootsing - men wil een weergave zijn - van het alomvattende en hoogste 'goed', deelt men in dat 'goed'. Tegelijk is er nabootsing en deelname t.o.v. godheid, -- vergoddelijking.

De ware inzet van een incarnatie.

Fr. Schneider/ J. Rehmke, Geschichte der Philosophie, Wiesbaden, 1959, 38, situeert de ziele-drieledigheid in de totale menskunde.

In de moederschoot ontstaat een biologisch lichaam. Een aandrang tot (her)belichaming zet een ziel - ofschoon deze uit zichzelf eeuwig, ongeworden, onsterfelijk, onlichamelijk is - ertoe aan zich te verbinden met een geworden, sterfelijk, vergankelijk lichaam.

Uit zichzelf is de ziel slechts leven, d.i. beweging uit eigen aard: van nu af zit zij verwikkeld in een levenstype dat 'beweegt' o.g.v. bewogen worden.

Vanaf de ontvangenis zit de ziel gevangen in een worsteling om haar hoge natuur waar te maken met middelen die uiteraard beneden die natuur zijn. Dat is het tragische van de edele ziel.

De tweesprong.

Het gaat om een crisissituatie: het kan opwaarts, het kan neerwaarts! Dat is, Platonisch gezien, het risico van leven. -- In de *Timaios 89d/ 90c* geeft *Platon* van dat risico een schets.

PP26

Psychagogie. -- Platon stuurt op 'psuch.agoigia', ziele-vorming, aan. In die zin is zijn 'psychologie' absoluut geen louter 'stellige' (positieve, louter

feiten vaststellende) psychologie. -- Dat zagen wij al als het ethische aspect ter sprake kwam.

1. *De mens* - of hij nu wijs (gerechtig) of onwijs (ongerechtig) handelt - activeert de drie zielsaspecten. Zonder die 'kinèseis', letterlijk 'bewegingen' (versta: activeringen) zijn zij aan 'vervallen' toe.

2. *Het edelste zielsaspect, de geest* (de kleine mens) werd ons door een godheid ten geschenke gegeven om in ons tot 'daimon', geluksgeest, te dienen. -

Opm.-- Vertaal 'daimon' niet door ons huidig 'demon' of 'duivel'. Toentertijd was 'daimon' het beginsel van hetzij 'eu.daimonia' (gelukt leven) hetzij 'kako.daimonia', (mislukt leven).

Het edelste zielsaspect verheft ons van deze aarde weg ... tot 'hemelse' (ouranios) verwantschap. Reden: de mens - aldus letterlijk Platon - is 'een 'futon', een plant, niet van aardse maar van hemelse natuur.

Besluit.-- Psychagogie heeft hierin haar vooropstelling.

Katagogisch. -- Dit is: neerwaarts. Indien men zich overlevert aan de waarden van het grote monster - de begeerte - en aan die van de minder grote leeuw - de geldingsdrang dan worden al de levensvooropstellingen - 'dogmata', basisovertuigingen - 'sterfelijk' -

Opm.- M.a.w..: het feitelijke leven vormt letterlijk het denken van de vooropstellingen. - Platon "Zo' n mens wordt meteen als het kon heel en al sterfelijk: als iemand die aspecten ontwikkeld heeft, rest tenslotte niets tenzij wat sterfelijk is".

Anagogisch.-- Dat is: opwaarts. -- Indien men echter de waarden waarop de 'filomathia', wijsheidsgezindheid, afstemt, en de ware denkbeelden gecultiveerd heeft – vooral indien men zich in het denken aan onsterfelijke en goddelijke waarden ingeoefend heeft -, dan - indien men tot de waarheid geraakt - is het onvermijdelijk zo dat, in de mate dat de menselijke natuur in de onsterfelijkheid delen kan, men deze heel en al genieten kan.

Reden: Zo iemand dient doorlopend wat 'goddelijk' is - to theion - doordat hij/ zij de daimon die inwoont, in uitstekende conditie bewaart, -- met als

gevolg dat hij/ zij op een grondig andere wijze gelukkig is. Tot daar - zo letterlijk mogelijk - Platon zelf.

PP27

De huidige begrippen 'materialisme' en 'idealisme'. -

Dat de Platonische basispsychologie er grondig ingegaan is, bewijst op schitterende wijze een tekst van Marx' denkgenoot Friedrich Engels (1820/1895; met K. Marx stichter van het wetenschappelijk socialisme).

In zijn *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, Stuttgart, 1888, ii, in fine, zegt hij wat volgt.-

Aanleiding tot dat werk was *C.N. Starcke, Ludwig Feuerbach*, Stuttgart, 1885. -- Engels verwijt Starcke in typisch Marxistische taal, dat hij de termen 'materialisme' en 'idealisme' in 'paapse' (versta: klerikale) zin verstaat.

"De 'Philister' (*opm.*: kleinburgerlijk-bekrompen mens) verstaat onder 'materialisme'

1.a. vreten, zuipen, **1.b.** gluren, vleselijke lusten, **1.c**. geldzucht, vrekkigheid, woeker, oplichterij,

2. verwaten (= arrogant) optreden. -

Kortom: al die smerige slechte eigenschappen waaraan hij zichzelf in het geheim overlevert. -- Onder 'idealisme' verstaat dezelfde Philister het geloof in de deugd "algemene mensenliefde" en zonder meer geloof in een betere wereld. -

Met zo' n dingen schept hij - in het bijzijn van anderen - op, maar - voor zichzelf - gelooft hij er hoogstens aan zolang hij - na zijn materialistische uitspattingen waaraan hij zich gewoonlijk overlevert - natuurnoodzakelijk kattengejank of bankroet pleegt door te maken en daarbij zijn lievelingslied zingt: "Wat is de mens? -- Half dier, half engel".

Commentaar. -- Let op de opsomming van de wezenskenmerken: **1.a.** tot **1.c**. valt samen met het grote monster (voedsel/ drank, seks, economie, - behalve nachtelijk leven);

2. Valt samen met de minder grote leeuw. Er wat Engels, op cynische wijze, karikaturiseert als 'idealisme' (hier in de zin van "geloof in idealen") valt met de kleine mens samen. --

Opm.- *Peter Sloterdijk, Kritik der zynischen Vernunft*, Frankf.a.M., 1983, 2 Bde., beweert dat het cynisme in het Westen gangbaar is beginnen worden sedert het Verlicht - Rationele denken.

Marx en Engels situeren zeer duidelijk in het zog ervan. Teksten als de zo-even aangehaalde bewijzen zwart op wit dat Sloterdijk wel eens gelijk kan hebben.

Spiritualisme. -- Eén van de definities van 'spiritualisme' luidt: "geloof in godheid en onsterfelijke ziel". Wat wij zo-even van Platon vernomen hebben, toont klaar aan dat Platon één type 'spiritualisme' voorstaat.

PP28

7. Ziel en geluk. (28/31).

Platon stelt dat gewetensvol leven en 'geluk' - versta: "gelukt leven" - identisch zijn. Indien men dat verstaat zoals hij dat opvat, is dat op zich juist. Wij staan daar een ogenblik bij stil.

Bibl. st.: *R. Mauzi, L'idée du bonheur dans la littérature et la pensée Française du 18e siècle*, 1960;--

Happiness is de titel van een verzameling van eenendertig werken omtrent de verschillende aspecten van het begrip 'geluk', voor zover deze ter sprake komen in de Franse literatuur van de XVIII-de eeuw; --

H. Schumann, Die Seele und das Leid (Vom Mysterium des Glüksinns im Dasein), Dresden, 1922-9; --

R. Veenhoven, Data- book of Happiness, Dordrecht, 1984.-

Deze steekproef uit de geluksliteratuur bewijst dat de bezorgdheid der Antieke Grieken omtrent eudaimonia, gelukt leven (verwar niet met ons huidig 'geluk' (verstaan als 'geluksgevoel')), nog steeds mensen aanspreekt. Een eudemonologie of geluksleer is 'eeuwig': zij interesseert alle mensen in alle tijden.

De zin van het leven. -- 'Zin' betekent hier 'bestemming', 'doelgerichtheid'. Ons leven - zo voelt iedereen, behalve de desperado, het aan - moet ergens op gericht staan, -- moet een doel hebben, -- moet "zin hebben". -

Bibl. st.: *Rudolf Eucken, Die Lebensanschauungen der grossen Denker (Eine Entwicklungsgeschichte des Lebensproblems der Menschheit von Plato bis zur Gegenwart*), Leipzig, 1907-7; --

id., *Der Sinn und Wert des Lebens*, Leipzig, 1914-4.-

De titels op zich van deze Nobelprijswinnaar tonen het duidelijk: er was, er is een type van filosoferen dat zich met de zin van leven bezighoudt.

Psychagogie en levenszin.

Bibl. st.: *Trui Missinne, Behoefte aan zin en psychotherapie*, in: Streven 1989: maart, 502/511.-

Schrijfster begint haar artikel: "Zingeving' - zo schrijft D. Debats in zijn voorwoord in *D. Debats*, red., *Psychotherapie en zingeving (Een spectrum van visies*), Leuven, Acco, 1988 - is een centraal gegeven in het menselijk bestaan. (...)

Deze typisch menselijke behoefte aan zin werd in de psychotherapie lange tijd naar de achtergrond verdrongen. Sinds een tiental jaren leeft er echter een vernieuwde belangstelling voor zingevingsvragen van de cliënt in therapie (...)". Zelfs in de kunstwereld klinkt de zingevingsvraag door.

PP29

In *Joepie* 352 (22.02.1981), 44/45, is *Kate Bush* aan het woord. Kate Bush is een zangeres van het rustiger soort. Haar eerste muzikale ervaringen waren vooral traditionele Folk (vooral Ierse). Door de lezers van een belangrijke Engelse muziekkrant werd zij ooit tot "zangeres van het jaar" uitgeroepen.

In het vraaggesprek n.a.v. die titel e.d.. zegt zij: "Soms komt een sterke twijfel aan mijzelf in mij op. Ik denk dat, indien men eerlijk is, dat men er, bij gelegenheid, doorheen moet. Eindelijk heb ik mijzelf ervan kunnen overtuigen dat "de ware zin van mijn leven" de muziek is. Maar de vraag rijst in mij op of het "wel de moeite waard" is".

Opm.-- Uit wat volgt over Platon's zingeving inzake eudaimonia zal blijken hoe door en door Platonisch Kate Bush' uitspraak wel is:

a. eerst: de overtuiging dat de zin van haar leven de muziek is,

b. dan: de vraag of dat wel de moeite waard is. De twee samen!

"Het goede moest gedaan worden omdat het goed is".

Deze erg Platonische uitspraak komt van de vredesactivist Daniel Berrigan. *D. Berrigan, To Dwell in Peace* (*An Autobiography*), San Francisco, Harper and Row, 1987, heeft het over "leven in vrede", natuurlijk. Die autobiografie vermeldt op zeker ogenblik wat volgt.

De beperktheden der mensen zoals zij feitelijke zijn - de 'fenomenale' mensheid (zou Platon zeggen) - dwingt Barrigan ertoe vast te stellen dat hij "een vrede zoekt die deze wereld niet geven kan". Wat hij niet als vlucht duidt. -

In zijn leven ontdekt Berrigan mettertijd een rode draad: "Het goede moest gedaan worden omdat het goed was". Wat behelsde: veel doormaken dat onaangenaam is, -- waarden ontdekken en reinigen, -- leugens ontmaskeren.

Slotsom: enerzijds, teleurstelling; anderzijds, hoop.

Opm.-- Inderdaad: het goede doen in de wereld van vandaag zoals hij (cynisch) is, kan men maar indien men dat goede doet om zichzelf, niet om het bij de mensen bereikte resultaat. Als men Platon's leven en streven nagaat, komt men tot een zeer gelijkende conclusie. En paradoxaal: juist dan is men waarlijk 'gelukkig' en is de zin van leven werkelijk bereikt.

Platon over geluk. -- In zijn *Nomoi* (Wetten) zegt *Platon* dat men op deze aarde niet met godheden maar met mensen te doen heeft, die van

PP30

het aardse bestaan - in polis-verband - eerder "zich gelukkig voelen" dan "aan smart toe zijn" verwachten. -- Wat nog altijd waar is.

De 'eros' van het gelukzoeken.

De mens is een geluk zoekend wezen, - o.g.v. 'eros', drang naar levensvreugde. -

Daarin zijn twee varianten.

a. *De middel-doelverhouding*.

Noeste arbeid nemen wij als 'ananke', noodzaak, erbij, om de welstand die ermee gesticht wordt. Een geneesmiddel nemen wij erbij om er gezondheid uit te puren.

b. *Het absolute goed*.

Het goede - de waarde zonder meer - is de alomvattende en meteen hoogste idee. Daaraan neemt alles deel en dat weerspiegelt ergens alles. Cfr *E. De Strycker, Bekn. gesch. v.d. Antieke fil.*, 114vv.

***Genesis/ fthora*.**

'Genesis' is ontstaan. 'Fthora' is vergaan, ontaarding.-- *A. Henderickx, De rechtvaardigh. in de Staat, Tijdschr. v. Fil.* 6 (1944): 1/2, zegt daaromtrent wat volgt.

Platon schetst de wording van de Griekse polis, in een gedachte-experiment. --

a. *Begin.*

De grote regel van Platon' s denken terzake is: "to hautou ergon", ieder enkeling zijn werk (taak binnen het geheel). Daarbij zijn twee vooropstellingen:

1. het goede werk is het uitwerken van de individuele natuur van elke enkeling (de ene is een goed kleermaker, de andere is deskundig in landbouw e.d.); -- m.a.w..: wanneer iemand een werk aanpakt waarvoor hij geen individuele aanleg en geschiktheid heeft, verbrodt hij meer dan hij opbouwt;

2. het goede werk is het éne werk van één mens; m.a.w..: één enkeling, één specialisatie in de samenleving; zoniet versnippert de individuele natuur - fusis - zich in een veelheid van niet goede werken.

b. ***Groei en ontaarding.***

Zo' n polis, samenleving, neemt toe. Op zeker ogenblik blijkt dat kunstmatige, overtollige behoeften geschapen worden ... mét een heel leger 'deskundigen' die van die artificiële behoeftebevredigingen leven. Allerlei overbodige dingen komen op de markt - zo te Athene - wat een bonte veelheid van weeldeartikelen als resultaat heeft. -- Met de aangroei is een graad van ontaarding ingeslopen.

c. ***Uitzuivering (catharsis).*** -- Het ogenblik van de 'reiniging' is aangebroken. Met zijn leermeester Socrates, die op levensversobering aanstuurde, voelt Platon zich geroepen om de weeldeartikelen voor het grote monster

(nachtelijk leven, eten/ drinken, seks, rijkdom) en de minder grote leeuw (machtsstrijd) te matigen, -- door zijn dialectische filosofie. De vraag immers rees: “Waartoe al die weeldeartikelen, al die machtsontplooiing? Is dat nu het ware geluk? Is al dat overtollige niet het leven tot iets gedeeltelijk zinloos aan het maken?”.

De filosofie van het genieten.-

Op die achtergrond nu wat volgt. -- Velen willen ‘genieten’ van het leven.-- Maar de zicht- en tastbare fenomenen zijn tweesnedig.

a. Als ‘zijnde’ (werkelijke waarde) zijn zij inderdaad gelukstichtend. Het genot dat eraan vastzit, is in die zin zinnig.

b. Als ‘niet-zijnde’ (onwerkelijke waarde) zijn zij bedenkelijk. De nietigheid ervan belet de eudaimonia, het gelukte leven. --

Opm.-- Zoals *Fr. Schneider/ J. Rehmke, Gesch.d. Phil.,* 39f., zegt: hieruit vloeit bij Platon de argwaan t.o.v. al wat lustgevoelens wekt en de gelukseros bedriegt.

De zelfmoord als leerstellige toetssteen.

De Platonische theoria, het ingaan op de ware werkelijkheid, wordt vaak als wereldvlucht misduid. Er is een dosis anderwereldlijkheid in Platon. Maar kijk: zelfmoord om uit de ellenden van dit aardse leven te geraken wijst hij radicaal af. Het gelukte leven is langs die weg niet te bereiken. -

Platon - aldus Schneider/ Rehmke - is op dat punt Paleopythagoreeër. De onsterfelijke ziel, voor zover zij het onbedrieglijk waardevolle wil, komt in de sfeer der gelukzaligen, -- voor zover zij echter het onwerkelijk waardevolle nastreeft, komt o.g.v. minderwaardige herbelichaming terecht in een nieuw aardsbestaan, --- eerder dierlijk van aard.

M.a.w..: de kuklos, kringloop, der incarnaties loopt door maar brengt geen echte eudaimonia.

Niet of/ of maar én /én.

Schneider/Rehmke vatten samen aan de hand van de Filolaosdialoog:

“Het beste leven is dat leven dat een mengsel is van de honig der lustgevoelens en het gezonde, zakelijke, reine water van het inzicht in de werkelijke waarde”. Wat voor de zoveelste keer het motto bevestigt: dankzij

wijsheid - sofia, die als harmoniërende deugd tegelijk dikaiosunè, gerechtigheid, is - vatten wij de juiste waarde én van de waarden van het grote monster én van de waarden van de minder grote leeuw, die niet waardeloos zijn, maar moeten 'geïntegreerd' (gerechtigheid) worden in een hoger inzicht.

PP32

8. Ziel en droomvermogen. (32/33).

Platon is ook 'oniroloog' (droomkundige). -- Dromen is steeds iets geweest waaraan men in de loop der eeuwen (al of niet) veel belang hechtte.

Bibl. st.: *W. Henzen, Ueber die Träume in der altnordischen Sagaliteratur*, Leipzig, 1890 (wat bewijst hoe oud de nauwkeurige analyse van dromen in het Noorden is); --

Enc. Planète, Le mystère des rêves, waarin twee delen: *A. Michel, Naissance de la science des rêves*, -- *Stevens et Moufang, Le dossier fantastique du rêve*; --

W.Dement, Slapen en dromen (Waarneming, onderzoek en genezing van slaapstoornissen), Rotterdam, Lemniscaat, 1976; --

P. Esser, De wereld der dromen, Kampen/ Kok, 1962; --

K.Weiszäcker, Psychotherapie tussen Jung en Steiner (Werken met dromen), Zeist, Vrij Geestesleven, 1988; --

F. Froböse-Thiele, Träume eine Quelle religiöser Erfahrung? Göttingen, Vandenhoeck/ Ruprecht, 1957;--

Al.Borbély, Das Geheimnis des Schlafs, Stuttgart, De1957; ----- Verlagsanstalt, 1984,-- Dit, uit een massa teksten.

Staan wij even stil bij wat Platon terzake meent te kunnen staande houden. -- Wij weten het: psychologie, voor Platon, is psychagogie, d.i. zielsopvoeding. -

Reeds zijn retoriek, theorie over de verstandhouding, is zielsopvoeding. - ton: "Men moet soorten spreken vinden die aan de soorten zielen aangepast zijn" (aldus *Rol. Barthes, L'aventure sémiologique*, Paris, 1985, 145).

Wat die soorten zielen zijn, weten wij ondertussen wel tamelijk goed. Maar het wordt nog duidelijker met wat hij zegt over de nachtdroom. Meteen zitten wij volop in één van de aspecten van het grote monster, het nachtelijke leven.

De beheerste zijde.

De waaktoestand, voor zover beheerst door de kleine mens, maakt dat het grote monster - als onedele begeerte - en de minder grote leeuw - als de edele geldingsdrang - binnen door onze geest verantwoordbare grenzen gehouden worden. -

Onze drieledigheid speelt, voor de zoveelste keer, de hoofdrol. -

a. goede gewoonten worden door opvoeding en zelfbeheersing aangeleerd dankzij onze geest.

b. edele begeerten worden aangeleerd door de geest, dankzij de veredeling van onze geldingsdrang,

c. inzicht in het goede wordt aangeleerd weerom dankzij onze geest, die daarop afgestemd staat. -

Slotsom: "begeerte/ geldingsdrang/ geest", leidt tot "goede gewoonten/ edele begeerten/ inzicht".

PP33

De onbeheerste zijde.

De onbeheerste zijde van het menselijk bewustzijn kan, natuurlijk, overdag ook doorkomen, nl. wanneer men zich in wakende toestand laat gaan of gedreven wordt. Het grote monster en de minder grote leeuw komen echter vaker door in slaaptoestand.

Doordat onze geest dan a.h.w. in waakvlamsituatie geraakt. Zegt *de Vries, Plato' s beeld van de mens,* 432: in de slaap rust de geest en beheerst hij niet meer (geheel) de onwettige begeerten van de sterfelijke ziel, die zich dan uitleven.

Het grote monster bevredigt dan zijn lusten en waagt in die schemertoestand alles, - bevrijd en los als het zich voelt van alle schaamte en inzicht.

Zo b.v. weerhoudt geen enkele schroomreactie dat zielsaspect ervan in de voorstelling van de droom bij een moeder te liggen of bij elk ander wezen, -- dier, mens of godheid. Dit betreft, natuurlijk, vooral de afdeling 'seks' eigen aan het grote monster.

Therapie.

Platon - aldus de Vries - scherpt voorbehoeds-gewoonten in.

a. Onze geest kan positieve - in Platon' s taal 'goede' - denkbeelden koesteren, -- vlak voor het inslapen.

b. Diezelfde geest kan de geldingsdrang veredelen door - vlak voor de nachtrust - woede of wrok, resultaat van teleurgestelde begeerten en/ of geldingsdrang - te mijden (wie woedend gaat slapen of met wrok, bereidt zich dromen navenant),

c. Diezelfde geest kan de lagere begeerten - nachtwensen, eet- en drink-aandrangen, seksverlangens, oneerlijke economische praktijken - de 'goede' maat bijbrengen (o..m. door eenzijdige en overdadige beheersing te mijden: "qui fait l'ange, fait la bête").

Opm.-- Wat wij zo-even - al te kort - aanhalen, duidt op de aanvangen van een Platonische dieptepsychologie. Een dieptepsychologie die, inzake waardegevoelens, zeker breder uitvalt dan b.v. de Freudiaanse, die toch sterk, al te sterk het seksuele en het agressieve benadrukt. -

Meer nog: bij Platon overheerst niet de uitleving die bij vele huidige psychologen of psychotherapeuten zo sterk doorkomt. Platon matigt de lagere aandrangen. Waarschuwt tegen overdadige ascese en beheersing. Maar de sluizen van de vrije uitleving zet hij niet open. Daarvoor is zijn spiritualisme alsook zijn ethicisme te sterk. De honig van het genot bekoelt hij door het zakelijke water van de geest!

PP34

9. De methode. (34)

Tot nog toe hebben wij ons a.h.w. geworpen in wat Platon zegt. Doch een woordje over de methode zal niet misstaan. -- Wij steunen ons op *A. Gödekemeyer, Platon*, 1922.

Gegeven: het probleem van de ziel.

Gevraagd: een methode. Nl. hoe gaat b.v. Platon geest duidelijk maken uit dagdagelijkse ervaringen?

Door op welomschreven waarnemingen van het gedrag der mensen in het dagelijkse leven (sic) in te gaan. Wat 'theoria' is. Dit echter niet zonder een hypothese: wordt door Platon o.m. vooropgesteld: "Eén en hetzelfde wezen kan niet tegelijkertijd tegenstrijdige dingen doen".

1.-- ***Platon stelt bij gelegenheid vast:***

Een verhit mens, niettegenstaande hevige dorst, drinkt toch niet. Theoria: indien men geest als doorslaggevende factor - stoicheion, element - vooropstelt, dan wordt zo'n beheerst gedrag begrijpelijk. 'Geest' is hier dan dat in de ziel dat de lagere begeerte (drank-behoefte, -- aspect van het grote monster) stevig in handen houdt. Dankzij inzicht in dorst hebben.

2.-- ***Platon vermoedt***

Dat is theoria, nauwkeurig ingaan op iets - in en achter zo' n beheersingsact meer dan louter verstand en/ of rede. De beslissing zelf is meer dan inzicht. "De vaststelling dat de beslissing die aan de menselijke geest ontspringt, in de krachtmeting met de begeerte (nl. de dorst), door het wilsvermogen ondersteund wordt, moet ertoe dienen om behalve begeerte en geest - een derde vermogen, de wil te onderscheiden". Aldus letterlijk Gödeckemeyer.

Zegt Gödeckemeyer onmiddellijk daarop, Platon commentariërend: "Want de wil is niet identisch met de begeerte, aangezien hij er zich, verlicht door de geest, tegen verzet.

Diezelfde wil is ook niet identisch met de geest, aangezien hij ook bij kinderen en zelfs bij dieren actief is, -- allebei wezens die nog geen geest bezitten.

Opm.-- Kinderen beschikken wel degelijk over geest - dat weet Platon ook maar 'geest' betekent hier "volle uitoefening van geest". 'Wil' in de hogere menselijke zin bezit het dier ook niet - dat weet Platon ook maar hij bedoelt het feit dat dierlijk gedrag - denk aan het jagen van roofdieren - een soort 'willen' vertoont dat onloochenbaar is: de energische inzet van het dier verraadt een soort 'wil'.

PP35

10. De ziel als 'wezen' en 'levensbeginsel' (35/37).

Tot nog toe leerden wij Platon's begrip 'ziel' kennen vooral als gedragsbeginsel. "Zeg mij wat gij "werkelijk waardevol" ('goed') vindt, -- zeg mij wat gij 'prachtig' (uitzonderlijk waardevol, 'schoon') vindt, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt". Ziedaar de praktische samenvatting van de grondslagen van Platon' s zielkunde.

De rest van wat voorgaat, is nader ingaan op de verschillende gegevens die men “werkelijk waardevol” of ‘prachtig’ acht. M.a.w..: de verschillende waarden, resp. schone dingen.

In één hoofdstukje, nl. “Ziel en godheid” (25/27 supra), raakten wij aan de ziel als ‘entiteit’ op zich, d.i. als een wezen tussen de andere wezens van het heelal. Met de op- of neergang waarvoor de ziel vatbaar is (anagogisch/ katagogisch). -- Nu gaan wij nader in op de ziel als entiteit.

H. Perls, Plato, 116, merkt op dat - in de *Faidrosdialoog* 246a - Platon weigert de historia, het onderzoek, omtrent de ziel door te zetten met de bedoeling die ziel strikt te definiëren.

“M.a.w..: de ziel laat zich niet definiërend” Aldus Perls letterlijk. -- Wat wordt er dan gedefinieerd’? Ons menselijk-aards begrip ‘ziel’. Niet de idee ‘ziel’!

Ondertussen gebruikt Platon - cf. Perls, o.c., 116,-- 70 - wel termen als ‘beweging’ (in de zin van ‘leven’), “rein denken” (zo dat de zintuigen niet tenzij een ondergeschikte rol spelen in wetenschappelijk onderzoek) om de ziel te kenmerken.

Vooral past hij de term ‘beginsel’ - archè, principium, vooropstelling - op de ziel toe: de ziel is, inderdaad, ‘beginsel’ van de hele mens voor zover zij één element is dat voor de totaliteit van de mens - wil men ze begrijpen - moet vooropgesteld worden.

De ziel is strikt geestelijk (immaterieel).

Platon gaat door als de eerste Griekse denker die de ziel - voor zover onsterfelijk - als streng onstoffelijk vooropstelt.

Zij is niet ‘apeiron’, smijdig als de oerstof (waarover de eerste denkers het hadden als heelalstof).

Zij is wel ‘dunamis’, kracht, die ‘(levens)-beweging’ veroorzaakt.

Zij is, tenslotte, vooral ‘idea’, idee, d.i. het slechts indirect grijpbare beginsel dat achter al onze typisch menselijke gedragingen schuilgaat.

PP36

Opm.: De drieledigheid “apeiron/ dunamis/ idea” (stof/ energie/ idee) doet denken aan de huidige drieledigheid “materie/ energie/ informatie”, die

men tot één der basis-termen van de huidige natuur- en menswetenschappen mag rekenen. Het verschil zit vooral in het andere levens- en wereldbeeld, natuurlijk. Cfr E.PL.PSY. 07.

De menselijke ziel als levensbron.

Al wat 'a.psuchon', onbezield, is, is in Platon' s ogen 'levenloos'. -- Dat toont zich aan de theoria, het grondig ingaan daarop, in het feit dat wat zonder ziel is, van buiten uit bewogen, 'geactiveerd', wordt.

Is er toch 'leven' in zoiets, dan moet een bezielingsproces daaraan voorafgaan. Hoe dat proces ook mag opgevat worden, -- De ziel is van binnenuit beweging, (en gebeurlijk bewegend),-- zoals in de sterfelijke ziel in ons lichaam).

Bezield lichaam.

Wat ik werkelijk ben, is ziel, Zij is mijn eigenlijk 'eidos', mijn echte wezensvorm, waardoor ik onderscheidbaar ben en blijf van de rest. -- Maar mijn ziel weerspiegelt zich in mijn lichaam dat een deelnemende afbeelding van die ziel is.

De ziel van de mens is individueel.

Platon, in het spoor van Orfiekers en Paleopythagoreeërs, is reïncarnist:

a. voor de (her)belichaming is zij reeds verenkeld, individueel; zij is b.v. geen pure 'ekroè', emanatio, uitvloeisel (begrepen als een flard zielestof of als een flard heelal- of wereldziel);

b. na de dood blijft zij verenkeld (en gaat b.v. niet op in een vage kosmos).-

Besluit. -- De ziel is, in de gewone zin van dat woord, een 'wezen'.

Zoals de Vries, Plato's beeld van de mens, T.v.Fil.15 (1953): 31, 426/438, uiteendoet, is volgens Platon

a. ongeremd individualisme radicaal te bestrijden (denk aan het Protosofistisch individualisme dat tot relativisme ontaardt),

b. maar is de individualiteit van de mens even radicaal te erkennen. -

Denk aan wat wij E.PL.PSY. 30 zegden: in de samenleving blijkt én individualiteit én sociaal wezen tegelijk. Denk aan de dialogen, waarin rond een gemeenschappelijk thema iedere gesprekspartner(in) een individuele rol speelt.

De geest én algemeen én individueel.

a. In beginsel is wat geest is, in ieder onzer gemeenschappelijk en universeel. Dat is het signifisch of verstandhoudingaspect dat ieder onzer kenmerkt.

PP37

b. Maar ieder enkeling kan die identische en algemeen-gemeenschappelijke geest op individuele wijze laten gelden (a.c., Zegt de Vries: "Dat een Socrates en een Theaitetos - ondanks hun vereniging in gemeenschappelijk verworven inzicht - elk, door verschil in leeftijd en temperament, op eigen wijze de rede in zich verwerkelijken, is een verrijking van het wijsgerig leven die Plato niet wil missen. -

Ondanks het streven naar 'eenheid' blijft de verscheidenheid een positieve waarde. (A.c., 434), --

Opm.. -- Er is, voor Platon's mythische zijde, nog een andere reden: ieder enkeling tracht de godheid die hij/ zij gevolgd is, gedurende de tocht langs de hemelas gedurende dewelke de bovenhemelse gewesten a.h.w. geïnspecteerd werden, op zijn/ haar manier in het aardse leven uit te beelden.

De ongelijkheid der zielen.

E. De Strycker, Beknopte geschiedenis v.d. Antieke fil., 109, zegt wat volgt. –

De zielen zijn onder oogpunt van werkelijke waarde ongelijk. Wat met zich brengt dat zij, bij (her)belichaming, in onderscheidbare lichamen terechtkomen. –

a. De volkomenste zielen krijgen de hemellichamen te besturen en delen er haar eigen onsterfelijk leven aan mee. --

Opm.-- Dit is één van de talrijke punten waar Platon aan 'mythologie' doet, -- bij gebrek aan rationele gegevens.

b. De minder volkomen zielen krijgen een sterfelijk lichaam toegewezen. Daarvan worden zij door de dood gescheiden om na een zekere tussentijd weer in de kringloop van de (re)incarnaties terecht te komen (wat men b.v.- ook 'zielsverhuizing' kan heten).

Opm.-- De uitdrukking "het lichaam" vergt een duidelijke verheldering. Zoals Perls, o.c., 70, duidelijk vermeldt: de idee 'lichaam' omvat niet enkel het

individuele lichaam, maar ook het complex waarin ons lichaam gesitueerd zit, nl. hemel en aarde, m.a.w. al wat de gewone mens “de kosmos” heet.

O.c., 116, keert Perls daarop terug: is ‘lichaam’ al wat daarop gelijkt (d.i. wat ook op zijn wijze lichaam is), ja, al wat materieel is. -- Waarom? Omdat Platon alles situeert in het geheel, dat de kosmos is. Hoe individueel ook, ons lichaam neemt deel aan de rest van de kosmos (ook in zijn materialiteit). Zelfs de ‘anankè’ de noodzaak, d.i. al wat irrationeel is maar erbij moet genomen worden, inbegrepen.

PP38

11. De ziel als onsterfelijk wezen. (38/40).

Beginnen wij met een Platonische mythe. -

Bibl. st.: *F. Farwerck, De mysteriën der Oudheid en hun inwijdingsriten, I,* Hilversum, Thule, 1960, 47.-

a. *De ‘mysteriën’,*

d.i., voor ingewijden bestemde riten die het leven, het voortleven na de dood en het herrijzende leven betreffen, hebben in de Oudheid steeds, in beperkte kringen, groot gezag gehad,

Vooral toen de officiële religies, door het Scepticisme, in twijfel getrokken werden, lokten de mysteriën heel wat mensen, -- uit allerlei klassen van de toenmalige samenleving.

Sommige gegevens wijzen erop dat ook Platon uitstaans had met welbepaalde aspecten van de te zijner tijd gangbare mysteriën.

b. *De mythe van Er.*

Er was de zoon van Armenios (een Pamfyliër}. -- Hij was “een schone dood” gestorven in een veldslag. -- Zijn lichaam echter, verging niet: nadat hij tien dagen op een brandstapel gelegen had, kwam hij weer bij.

Zijn verhaal: “Mijn ziel heeft mijn lichaam verlaten. Zij is, met een talrijk gezelschap, op ‘reis’ gegaan. Zij kwam daarbij op een welbepaalde plaats aan: op mysterieuze wijze leidden twee ingangen daar naar het binnenste der aarde. Zij bevonden zich dicht bij elkander. Ertegenover waren twee openingen die ten hemel leidden. Daartussenin zaten de rechters.

Zij bevalen de 'gerechtigen' (versta: wie gewetensvol geleefd heeft) opwaarts te gaan langs de 'hemelse' weg aan hun rechterhand.

De 'ongerechtigen', echter, bevalen zij neerwaarts te gaan, langs de weg aan de linkerzijde.

Toen ik naderbij kwam, vernam ik dat ik een boodschapper zou zijn die een verslag omtrent de "andere wereld" zou overmaken aan de aardse mensheid. Ik word verzocht al wat ik te zien en te horen kreeg, in mij op te nemen".

Onder meer zag hij dan dat de geesten in de hemel en in de onderwereld en de geesten die ernaar onderweg waren, elkander ontmoetten en informatie over de aarde en de gebieden der doden uitwisselden.

Ook verschafte hij uitleg over de verschillende (planeet)werelden, -- over de straffen die de verdoemden ondergingen.
Tot daar wat Er te vertellen had. –

Opm.-- New Age (Nieuw rijdperk) herneemt, - op eigentijdse maar zeer analoge wijze, dergelijke 'ervaringen' (o.m. in klinieken, na behandeling met scheikundige stoffen).

PP39

Opm.-- Farwerck merkt op dat Er niet een "bezoek aan de andere wereld" afgelegd heeft "in levenden lijve": wel was hij ervan overtuigd dat hij er ergens geweest was - met zijn ziel die op (ziele)reis gegaan was - en dat hij ergens teruggekeerd was.

Zeer gelijkende verhalen kan men lezen in een uitstekend historisch werk, nl. *Carlo Ginzburg, De Benandanti (Hekserij en vruchtbaarheidsriten in de XVI-de en XVIIde eeuw)*, Amsterdam, B. Bakker, 1986 (vooral o.c., 41 vv.: de radicale overtuiging dat men met de uitgetreden ziel op reis geweest is). De context van wat Ginzburg vertelt, op wetenschappelijke wijze, is natuurlijk heel anders. Maar het fenomeen "uittreding/ zielereis" is identisch. Wat toch te denken geeft inzake de 'realiteit' ervan.

Het reincarnisme.

Op de achtergrond van wat zo-even gezegd is verstaat men een beetje beter wat volgt.

Opm.-- New Age maakt zich in grote mate sterk dat de ziel vooraf bestond en herincarneert. Dat lokt vanwege de Katholieke Kerk reactie uit: ofwel is men Katholiek ofwel is men reïncarnist.

Het zijn vooral aanhangers van Origenes van Alexandrië (185/254; Grieks kerkvader die trachtte Neo-Platonisme en Christendom te 'verzoenen') die, eeuwen later, de reïncarnisme-strijd binnen de kerk uitlokten.

Opm.-- Eén element in die discussie is het feit dat, voor de Bijbel, de kosmos een begin in de tijd gehad heeft. Voor een aantal Antieken was hij eeuwig, zonder begin, zonder einde. Ook de ziel, als onsterfelijk wezen, is eeuwig. Het reincarnisme krijgt daardoor een zeer eigen kenmerk.

1.-- Als genesis, ontstaan, en fthora, vergaan, loopt ons sterfelijks leven op de dood uit.

Opm.-- Behalve de dood van Socrates, die op Platon enorme indruk maakte, is er het feit dat hijzelf - -361 - door de Siciliaanse tiran Dionusios gevangengezet werd en meteen in groot levensgevaar verkeerde. Dankzij een wetenschappelijk gericht Pythagoreeër, Archutas van Taras (-430/-348), werd hij gered van de dood.

2.-- De nadoodse tussentijd is o.m. gewijd aan contact met godheden en aan een directer schouwen van de ideeën. Gebeurlijk krijgt een komende herbelichaming een deel van haar vorming.

3.-- De geboorteschok wordt veroorzaakt door de reïncarnatie: weerstanden en geluksvermindering dagen op.

PP40

Opm. -- *De Vries, Plato' s beeld van de mens*, 430, zegt wat volgt.

1. De geboorte brengt voor de incarnerende ziel een ernstige schok te weeg.

2. Maar de gebeurlijke kwalijke uitwerking van die schok kan al prenataal opgevangen worden, -- o.m. door ononderbroken ritmische bewegingen.

De herinnerings - of 'anamnesis'-leer.

Het staat vast dat de overtuiging reeds eerder geleefd te hebben ontspringt, bij een minimaal aantal 'begaafden', aan duidelijke herinneringen, -- die bijna nooit voor rationele bewijsvoering vatbaar zijn, natuurlijk.

E.W. Beth, De wijsbegeerte der wiskunde (Van Parmenides tot Bolzano), Antw./ Nijm., 1944, 29vv, zegt ons dat Platon, o.m. inzake wiskundige gegevens, over twee methodes beschikt, -- de stoicheiosis (factorenanalyse), en de anamnèsis, herinnering.

De 'herinnering' aan vorig bestaan leeft na wanneer men, in contact met fenomenen, de idee ervan ergens vat ('schouwt'). Daarbij komt het feit dat men de idee ooit, voor de belichaming, heeft 'geschouwd', weer wakker. Hoe vaag dit ook is.

Opm.-- Wij kunnen - tussen een massa boeken en artikels - verwijzen naar twee werken i.v.m. herbelichaming.

1. *P. Thomas, La réincarnation (Oui ou non?*), Paris, Le Centurion, 1987.--
De term "Pascal Thomas" is een zgn. 'naam' van een collectief van Christenen uit de Franse stad Lyon. Centraal staat het geloof in de verrijzenis. Zij vergelijken dit met huidige overtuigingen, - des 'croyances' zoals het reïncarnisme.--

Vaststelling: er bestaan een meervoud van reïncarnismen én in het Oosten én in het Westen, waarbij dan telkens sterk verschillende opvattingen aan de dag komen. Een aantal misverstanden en al te vereenvoudigde duidingen worden rechtgezet.
Beide - Christelijk geloof in de verrijzenis en reïncarnisme - worden vergeleken: de verschillen zijn zo dat zij onverenigbaar zijn.

2. *Rudolf Passian, Wedergeboorte of de onsterfelijkheid van de menselijke ziel,* Rijswijk, Elmar, 1987 wil op 'wetenschappelijke' wijze het thema verhelderen. Wat zeker storend werkt is dat steller zegt "dat het vooruitzicht op herhaalde aardse levens hemzelf niet in het minst aantrekt". Zoiets kan, natuurlijk, maar of dat de 'objectiviteit' van het boek versterkt, is een andere kwestie.
Niets beter dan eigen subjectieve meningen achterwege laten wanneer men 'wetenschappelijk' beweert te zijn.

PP41

12. De ziel als levensbeginsel, niet als resultante. (41/43).

Bibl. st.: *J. Bernhardt, Platon et le matérialisme ancien (La théorie de l' âme - harmonie dans la philosophie de Platon*), Paris, Payot, 1971.

Steller beweert dat ofschoon niemand Platon's teksten kan uitwerken tot een gesloten systeem, zijn denken toch een systeem in wording is.

Hoezo? Naarmate Platon geconfronteerd wordt met andersdenkenden, tracht hij

a. dat wat in zijn kraam past, in zijn 'systeem' te verwerken zo dat

b. hij toch zijn vooropstellingen staande houdt, maar bijgewerkt, 'rectifiés' (verbeterd). -- Doch zo'n bijsturing zou - volgens Bernhardt - zo diepgaande zijn o.m. in het geval van de ziel als 'harmonie' van het lichaam - dat Platon's systeem niet meer (helemaal) zichzelf is.

De Faidon over de ziel als lichaamsharmonie.

R. Guardini, Der Tod des Socrates, Bern, 1945, 134/136, geeft een samenvatting van de gedachtegang van die dialoog.

a. Inleiding. -

b. Inleiding en twee hoofdstukken.

Socrates stelt dat het bestaan van de denker - filosofos - in de grond niets anders is dan één lang stervensproces. Wat maar zin heeft, voor zover iets in de denkende de dood overleeft, nl. de ziel.

b.1. Kebes en Simmias komen dan aan bod, -- Socrates stelt dat sterven de dialectische tegenpool van geboren worden is: beide - geboren worden en sterven zijn kenmerken van iets dat boven beide uitreikt, nl. de onvernietigbare ziel.

Gevolg: De dood is maar een fase en verliest haar tragisch karakter. -

Dit wordt nog versterkt door het feit dat 'kennen' in de grond als herinneren (anamnèsis) duidbaar is: de zich herinnerende ziel moet voor haar incarnatie bestaan hebben. Indien dat zo is, dan overleeft zij de lichaamsdood.

b.2. Na een intermezzo begint deel 2.

Wat is eigenlijk tot sterven in staat? Enkel dat wat samengesteld is. Wat is uit elementen samengesteld? Al wat (versta: stoffelijk) is. -- Welnu, al wat 'ziel' is, is enkelvoudig, niet samengesteld, want geestelijk (versta: onstoffelijk).

Wat is er zoal 'geestelijk' in het heelal? De ideeën. Zij zijn onstoffelijk zonder meer. Maar onze onsterfelijke ziel is eraan verwant en dus ook onstoffelijk. Wat in haar versterkt wordt door haar opgaan in al wat werkelijke waarde (het goede) en schoonheid is.

PP42

Hierop volgt een tweede, diepgaand intermezzo. Al hebben Socrates' woorden op allen grote indruk gemaakt - vergeten wij niet dat hij als veroordeelde vlak voor de dood staat, toch zijn Kebes en Simmias nog niet overtuigd. Waarop Socrates ze aanzet tot tegenredeneren.

(a) Kebes: wel wordt aangetoond dat de ziel één enkel lichaam overleeft: wat zegt ons dat zij, na een veelheid van) lichamen 'versleten' te hebben, niet zelf - bij het verlaten van het laatste - 'sterft'?

(b) Simmias: is de ziel niet eerder te duiden als de harmonie - versta de configuratie van de elementen - van het lichaam? M.a.w..: zal zij niet zoals al wat louter 'harmonie' (ineenvoeging van elementen) is, mettertijd met haar elementen, die uiteenvallen, zelf mee uiteenvallen.

Waarop Socrates:

(ad b) Simmias' opwerping houdt geen stand, want de ziel is een beginsel dat vooropgaat, en niet een resultante; -- wat vooral moet blijken uit het feit dat zij zowel het grote monster als de minder grote leeuw - de 'driften' - beheerst (zoiets kan niet indien de ziel van het lichaam afhangt);

(ad a) Kebes' opwerping houdt evenmin stand, want de ziel is een verwezenlijking van de idee 'leven' en als wezenlijk levend iets, sterft zij nooit.

c. *Slot*. -- Indien de ziel van zulke hoge rang is inzake waardevolle werkelijkheid, dan volgt daaruit dat zij recht heeft op de hoogste zorg. Wat Socrates versterkt door de mythologische schildering van wat het hiernamaals aan zieleruimten te bieden heeft.

Simmias' redenering.

a. *Het model*, -- De harmonie van een lier. -- De harmonie - ineenvoeging - van een gestemde lier is ook iets dat wij niet zien, -- iets 'onstoffelijks' en iets dat zeer schoon en goddelijk is. Dit, terwijl de lier zelf en de snaren 'lichamen'

zijn, materiële wezens-vormen, -- samengestelde elementen, -- aards en van dezelfde natuur als al wat vergankelijk is. --

Gesteld: iemand slaat de lier in stukken of snijdt de snaren door. Waarop hij net "als gij, Socrates" redeneert: de harmonie van de lier bestaat dan toch nog en vergaat niet. -- Kijk: het is toch onmogelijk dat de lier er nog is eens dat haar snaren stuk zijn (...).

b. *Het origineel.* -- De ziel is, analoog aan de lier, ook zo'n breekbare harmonie. -- Ons lichaam is a.h.w. opgespannen en bijeengehouden door de elementen "warm/ koud", "droog/ vochtig" en dergelijke dingen.

PP43

Tegelijk is onze ziel slechts een 'mengsel' van die elementen, -- slechts een 'harmonie' door die elementen gevormd doordat zij tot een samenhangend geheel ineengestoken zijn in alle schoonheid en maat.

Bijgevolg: indien de bevinding is dat onze ziel een soort 'harmonie' is, dan volgt daar duidelijk uit dat, voor zover ons lichaam beneden of boven zijn juiste spanning - denk aan de juist stemming van de snaren van de lier - geraakt ten gevolge van ziekten of andere kwalen, onze ziel onvermijdelijk - ofschoon zeer goddelijk naar haar wezen - meteen uiteenvalt, Net zoals alle andere 'harmonieën' uiteenvallen.

Opm.-- Bernhardt noemt deze duiding 'materialistisch'. Inderdaad: wie ieder onstoffelijk zijnde loochent, stelt wel vast dat een dood lichaam van een levend lichaam verschilt, maar, i.p.v. op 'bezieling' door een 'ziel' beroep te doen om zulks begrijpelijk te maken, stelt hij gewoon voorop dat de ziel niets anders is dan - slechts - de structuur (het huidige woord voor 'harmonie') die de materiële bestanddelen die ons lichaam zijn, 'structureert', tot een samenhangend geheel - een 'harmonia' - maakt. Wat juist levend maken is in de ogen van de materialist.

De diepe indruk. -- Zegt Platon's tekst. -- "Als wij dat alle twee hoorden beweren, waren wij - wij hebben het achteraf aan elkander toegegeven - allen in een onbehaaglijke stemming. Het kwam ons immers voor dat wij - nadat wat tevoren gezegd was (*opm.:* Socrates' betoog), ons zo stevig overtuigd had - opnieuw in verwarring geraakten en in ongeloof terugvielen. En wel niet alleen m.b.t. wat reeds gezegd was, maar ook m.b.t. wat daarna nog kon gezegd

worden. Want wij vreesden dat wij volstrekt ondeskundige 'rechters' (*opm.*: beoordelaars) waren: de vraag zelf (*opm.:* of de ziel nu ja dan neen onsterfelijk is) kon wel eens zonder meer onoplosbaar blijken). –

Opm. -- In zulke passussen van Platon tasten wij a.h.w. met de vinger de verwarring toentertijd inzake de onsterfelijkheid der ziel, nadat het Archaïsche volksgeloof in de nadoodse werkelijkheden getaand, ja, afgebouwd was.

Opm. -- Guardini, o,c., 190, zegt dat Nietzsche, *Also sprach Zarathustra*, redeneert in de zin van Simmias: het lichaam is niet iets aan de mens; de ziel is iets aan het lichaam; de mens is zonder meer lichaam.

PP44

13. De ziel als 'openheid/ geslotenheid' (44/50)

Tot nog toe zagen wij de hoofdzaken nodig om Platon' s teksten te begrijpen zoals het hoort, -- Vanaf nu kunnen wij ons met bijzondere problemen bezighouden.

Opm.-- In de grond is Platon's psychologie tegelijkertijd een soort 'psychiatrie' en/ of 'psychopathologie' (ziekten- en kwalenleer). -

Bibl. st.: *W.Leibbrand/A.Wettley, Der Wahnsinn (Geschichte der abendländischen Psychopathologie*), Freiburg/ München, 1961, 59/76 (*Platons Beiträge zur Psychopathologie und Trieblehre*).

Dit werk vat samen:

a. in een eerste periode (Sofistesdialoog) scheidt Platon nog zeer streng lichaam en geest;

b. tussenin liggen afzonderlijke opmerkingen die in hoofdzaak therapie der ziel betreffen;

c. in de *Timaiosdialoog* is er sprake van wisselwerking tussen lichaam en ziel (de scheiding maakt plaats voor interactie).

Meer nog: een lichamelijke oorzaak van (psychische) kwalen komt in de *Sofistès* nog niet ter sprake, -- wel in de *Timaios*.-

Wat bewijst dat *Platon* ondertussen geëvolueerd is en dingen verwerkt heeft die hij tevoren uitstootte.

Sofistès 228. -- *Leibbrand/ Wettley, Der Wahnsinn*, 60, vertalen de term 'para.frosunè', in *Platons' Sofistès* 228, door 'Vorbeidenken', - letterlijk: "aan iets voorbijdenken".

De term 'para.fron' betekende bij de Oude Grieken "waanzinnig, zonder gezond verstand". M.a.w..: al wat niet de kleine mens in ons is.

Opm.-- **1**. Bij Platon heeft de term 'verstand' ('rede', -- 'geest') steevast de sterke bijbetekenis van 'waarde-inzicht', waardering of zo.

Reeds bij Socrates viel het op dat hij sterk 'rationeel' dacht: 'deugd' was 'verstand' (zo zegt men het gewoonlijk). Maar men vergeet dat bij Socrates (en bij Platon) 'verstand' steeds "ethisch open verstand" is. M.a.w..: verstand inzake gewetenswaarden. Zo gezien is het toch maar normaal dat 'deugden deugdelijkheid' met het zo begrepen verstand geïdentificeerd wordt.

2. Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat, bij de Antieke Grieken en bij Socrates en Platon, de term 'para.fron' betekent "die (onbewust) verdringt of (bewust) onderdrukt".

Herlezen wij nu *Sofistès 228* met die tweeledige opmerking in het achterhoofd, dan lijkt het erop dat wij veel van Platon's psychologie beter zullen begrijpen.

PP45

"Iets neemt aan een beweging deel, waarbij het zich iets ten doel stelt en, natuurlijk, dit doel tracht te treffen. -- Wat wordt het wanneer zoiets - telkens wanneer het eraan begint - er nevens mikt en het doel mist? (...).-

Wij weten dat de ziel slechts onvrijwillig in onwaar inzicht terechtkomt. (...). -- Zo' n valse 'kennis' is - vanuit de waarheid gezien - wanneer de ziel er zich voor inspant en daarbij toch een afwijkend oordeel ontstaat, niets anders dan een parafrosunè, ein Vorbeidenken, een nevens de zaak zelf denken".

Opm.-- Het is alsof, bij deze tekst, Platon een boogschutter voor ogen had, die onhandig, 'ondeskundig' (denk hierbij aan ondeskundigheid inzake waarden), telkens weer nevens de waarheid mikt en het doel mist.

Onthaaltheorie.

Het is duidelijk dat Platon hier de 'receptie' of het onthaal van waarheid voor de geest heeft. - De term 'onthaal' (receptie, ontvangst) betekende klassiek de nawerking van b.v. een boek of zelfs een auteur.

Sedert +/- 1965 betekent 'onthaal' iedere wijze van verwerking van literatuur, maar met bijzondere aandacht voor de vooropstellingen van de ontvangende.

Zo zijn 'vooropstellingen' dingen als

a. wat een lezer(es) van een tekst verwacht,

b. het cultuurpeil, waarop een tekst gelezen wordt,

c. het individueel begripsvermogen e.d,

(*Cfr G.u.I. Schweikle, Hrgs., Metzler Literaturlexikon*, Stuttgart, 1984, 365 (*Rezeption*)).

De Paleopythagoreïsche onthaaltheorie.

Bibl. st. : *Mario Meunier, trad., Hiéroclès, Commentaire sur les Vers d'or des Pythagoriciens*, Paris, 1925, 106s..-

Of wat Hiërokles van Alexandrië (vijfde eeuw na Chr.; Neoplatonieker) zegt tot in alle details historisch juist is wat betreft de Paleopythagoreeërs (-550/-300), laten wij in het midden. De kern moet juist zijn. Welnu, de Oude Pythagoreeërs hadden een doorgrondingsmethode over aan te werven denkgenoten (hetairoi):

a. de zieleneigingen,

b. de diepe wortel van het karakter en

c. de graad van verstand (wie denkt hierbij niet aan: groot monster/ minder grote leeuw/ kleine mens?) werden gepeild als de fenomenen waar doorheen de ware ziel zichtbaar werd.

Applicatief model 1.

Zevende Brief (uitg. Calw, 24f.).

1. De roemvolle dood van Dion.

Dion, op Sicilië, heeft als trouw volgeling

PP946

van Platon 's theorie omtrent de utopische polis of samenleving diens filosofie in daden omgezet. Daarom o.m. werd hij door de tiran-dictator - Dionusios en diens aanhangers laf vermoord.

In Platon' s ogen is dit een "schone dood" (E.PL.PSY. 12).

i. “Want voor iemand die de echte waarden zowel voor hemzelf als voor de samenleving nastreeft, is ieder leed dat men doorstaat, iets dat verantwoordbaar en ‘schoon’ is, wat hij ook lijden mag”. Aldus Platon’ s tekst.

ii. Platon zet hierna uiteen hoe een aantal hoge ideeën ons uit een oeroude - ‘Archaïsche’ traditie voorlichten over de richting die wij aan ons leven behoren te geven”.

Zegt hij: “Niemand onder ons is onsterfelijk. Zelfs indien zo’n gunstig lot ons hier op aarde ten deel viel, daarom zouden wij nog niet gelukzalig zijn (zoals ten onrechte het ongeletterde volk gelooft). Immers er bestaat geen echt goed en geen echt kwaad voor de wezens die “geen ziel” hebben (*opm.*: “geen menselijke, onsterfelijke ziel”).

Het onderscheid in kwestie geldt enkel voor iedere ziel (hetzij zij met een lichaam verbonden leeft hetzij zij zonder enig lichaam leeft)!

Opm. - Nu wij weten voor wie die waarheden, juiste oordelen, bestemd zijn, geeft Platon haar inhouden: “Bijgevolg behoort men steeds in echt overtuigd geloof aan die oude overleveringen te leven. Deze, zoals gij weet, openbaren wat volgt:

1. wij bezitten een onsterfelijke ziel;

2. de ziel, ter vergelding van haar daden, krijgt een rechter eens dat zij van haar lichaam gescheiden leeft;

3. voor haar gebeurlijke misdrijven krijgt zij de grootste straffen uit te boeten. -- Daarom ook moet men zelfs het ondergaan van grote misdrijven en ongerechtigheden als een minder kwaad opvatten dan het bedrijven ervan: --

Opm.-- Wat opvalt, is dat wat Platon hier over Heidense tradities zegt, a.h.w. Bijbels klinkt.

2. De roemloze tegenhanger.

Hierop zet Platon uiteen hoe men die hoge ideeën - waarheden - kan verdringen, resp. onderdrukken.

M.a.w. het onthaal dat men, met zijn waardenvermogen - verstand - bereidt, kan ook het tegengestelde zijn van b.v. een Dion.

Aldus zegt Platon: “Maar dit alles zijn leerpunten die de puur op geld en bezit beluste mens (*opm.*: één der aspecten van het grote monster) - iemand die meteen arm aan het goud der ziel” is - niet eens ‘verneemt!

PP47

Ja, gesteld dat zo’ n mens die leerpunten toch verneemt, dan luistert hij/ zij ernaar met een spotlach. Zo’n menstype, immers, betracht niets tenzij overal zoveel mogelijk - als een geestloos dier - schaamtevrij te pakken te krijgen. –

Dit, om te kunnen eten of drinken (*opm.*: één aspect van het grote monster). Of om zijn/ haar begeerte te stillen eigen aan de dierlijk-weerzinwekkende ‘liefde’ (*opm.*: derde aspect van het grote monster). Zo’n ‘liefde’ is iets dat, indien men met inzicht spreekt de edele naam ‘liefde’ niet verdient. -

Opm.-- Men verwijt soms aan Platon dat hij, in tegenstelling tot Aristoteles, geen eigenlijk traktaat van psychologie geschreven heeft. Goed, maar wie hem leest met inzicht, d.i. met het oog op de waarden - en “het schone” dat erbij hoort, - ziet dat hij wel degelijk over systematische begrippen ter zake beschikte: zo b.v. hier! Geldzucht, eet- en drinkzucht, seks, -- de drie grote aspecten, met het nachtleven van het grote monster.

Platon gaat verder: “Zo iemand is een met blindheid geslagen mens die volgende punten niet vermag in te zien:

i. het juiste verband tussen de zo begeerde zinnelijke genietingen, enerzijds, en, anderzijds, de ene of andere misdaad, -- wat op een ongehoord onheil dat met ieder onrecht gepaard gaat, neerkomt;

ii. het feit dat iedereen die een onrecht beging, volgens een niet te ontlopen lotsbepaling, het gevolg van ieder misdrijf met zich moet meeslepen, -- eerst hier, boven de aarde (zolang hij/ zij nog op aarde rondloopt), -- daarna ook onder diezelfde aarde (wanneer hij/ zij de eerloze en grondig ongelukkige aardse levensreis naar de eeuwige heimat beëindigd heeft).

Deze en andere leerpunten heb ik voor Dion ooit uiteengezet: ik kon daarmee blijkbaar tot in zijn hart doordringen.

Samengevat:

a. wanneer Platon spreekt over 'oude' leerpunten, verstaat hij onder de term 'oud' niet "wat van vroeger is" alleen, maar vooral "wat dicht bij de godheden staat";

b. wat wij hoger (E.PL.PSY. 26) zagen - tweesprong: katagogisch (gesloten voor edele waarheden)/ anagogisch (open voor edele waarheden) -, is hier overduidelijk aanwezig;

c. het katagogische type, dat 'blind' is (waardenblind inzake hogere edele waarden) is 'kata.fron', nevens de werkelijkheid denkend en wel o.g.v. verdringing, resp. onderdrukking: de kleine mens is in dat geval wel heel 'klein'.

PP48

Applicatief model 2. –

Weerom *Zevende Brief* (Ed. Calw, 24).-- Het Antieke begrip 'catharsis' omvat

a. het nemen van wat is,

b. dat aanvaarden zoals het is,

b1. Uitzuiveren (wat 'catharsis' in de engere zin is) en

b2. Op hoger vlak, levenspeil, verheffen. -

Platon had zoiets voor ogen wanneer hij met 'weerbarstigen' te doen had. -- Zoals alle inwerking - opvoeding - kan zo' n reinigingsproces (= a + b1/b2) lukken of mislukken. Zo o.m. bij politici. -- Wij luisteren. -

"Van de waarheid van genoemde leerpunten (*opm.*: over utopische politiek) trachtte ik eerst Dion te overtuigen, daarna Dionusios, tenslotte u allen (.....).

Een kijkje op de levensgeschiedenis én van Dionusios én van Dion (...). Dionusios ging daar niet op in): hij leidt thans een erbarmelijk leventje. Dion wel: hij stierf een roemvolle dood".

Opm.-- Denkers als Nietzsche stellen Platon voor als een levensvreemde 'mystieker' : kijk nu wat van die waanvoorstelling nog aan is, wanneer men ziet hoe hij met al wat hij kon aanwenden, zelfs keiharde politici als Dionusios de tiran trachtte "uit te zuiveren".

Men ziet dat Platon het schiftingsproces dat hij met zijn leer en actie inzette, duidelijk genoteerd heeft.

Zevende Brief (Ed. Calw. 33f.).

Deze tekst wijdt ons in de methode in. De 'nous', intellectus, verstand - beter: geest als waardenzin is leergierig, -- filomathes, wat wil bijleren. (Inleiding).

"Ik meende mij voor alles te moeten vergewissen of Dionusios werkelijk op 'wijsgerig' (*opm.*: versta: op werkelijke waarden afgestemd) denken en leven gesteld was.

(...). Zoals bekend is er een welomschreven manier om, in zulke toetsingen, iets grondig uit te maken.

Een methode die, op zich genomen, niet onedel is en inzonderheid bij rijksgroten op haar plaats is. (...).

Zulke heren moet men de juiste omvang van de studie in haar geheel aan het verstand brengen. Verder moet men hun diets maken welke som inspanningen zij zich zullen moeten getroosten, -- welke inzet daarmee gemoeid is. -- (schifting). -

1. Want gesteld dat een rijksgrote al deze wenken vernomen heeft en tegelijk "een waar vriend van de wetenschap" (*opm.*: Platon's filosofie) is, -- met name: gesteld dat hij een geest bezit die voor het zich eigen maken van 'wetenschap' rijp is, -- dat, in die geest, een vonk van de godheid aanwezig is,-- in dat geval gelooft hij er vast in dat hij de toegang tot een rijk

PP49

van wonderlijke dingen gevonden heeft, -- gelooft hij vast dat hij nu naar het hogere dient te streven, -- gelooft hij dat hij niet 'leven' kan, indien hij een andere weg beproeft. Al zijn energieën zet hij in (...).

2.1. Diegenen echter die in hun ziele-grond geen "ware aanhangers van de wetenschap" (*opm.*: Platonts waardenleer) zijn, maar slechts over een vleugje schijnweten beschikken - daarin gelijk aan diegenen die de zon slechts de buitenkant van hun lijf hebben laten bronzen - dat type van mensen wordt uiteindelijk verpletterd door de overtuiging dat zoiets voor henzelf "te zwaar", zelfs "niet te doen" is,-- dat zij niet over "de aangeboren aanleg" beschikken om zoiets op behoorlijke wijze klaar te spelen.

2.2. Wel zijn er enkelen onder deze schijnwetenden die zichzelf wijsmaken dat zij het hele gebied van het weten reeds bezitten en dus niet eens meer dieper op de zaak zelf moeten ingaan. -- (*besluit*). -- Dat is dan - klaar en betrouwbaar - een toetsingsmethode, voor zover het heren met een hoog op de maatschappelijke ladder gesitueerde levenswijze betreft".

Besluit. -- Platon, even goed als Aristoteles, beschikte over een retorische onthaal-theorie en...methode. Zij geldt, op de eerste plaats, zijn eigen 'wetenschap' (= dialectiek), d.i. rationeel inzicht in waarden (inzonderheid "het schone"). -

Hierbij blijkt dat Platon inzake opvoeding of liever 'opvoedbaarheid' alleszins niet de naïefheid van heel wat huidige opvoedingsoptimisten deelde.

Waarom niet? Hij leefde volop in de waardencrisis waaraan de toenmalige Griekse wereld volop begon te lijden - de Sofisten waren daarvan het duidelijke symptoom - en wist dankzij zijn inzet (b.v. op Sicilië) "hoe laat het was".

Opm.-- Politeia vii, 539b. -- "Gij hebt toch moeten vaststellen - denk ik - dat jonge mensen, wanneer zij van de dialectiek eventjes geproefd hebben, er misbruik van maken, -- ja, er een soort spelletje van maken. Zij bedienen er zich van om zonder ophouden "alles in vraag te stellen".

Degenen die hun bewijzen dat zij ongelijk hebben, doen zij na door bij anderen het ongelijk te bewijzen. Zij gelijken op een bende jonge honden: zij huilen het jubelend uit wanneer zij, met hun geredeneer, al wie hen benadert, uiteenrukken en verscheuren.

Na echter op die wijze talloze malen het ongelijk dat anderen hebben, te hebben aangetoond,

PP49

na zelf talloze malen het ongelijk dat zij zelf hadden, te hebben zien aantonen, geraken zij er vlug toe gewoon geen enkele van de overtuigingen die zij te voren huldigden, nog geloofwaardig te achten.

Gevolg: zijzelf en meteen het hele zogezegde filosofeerbedrijf geraken bij de publieke opinie in diskrediet". (*R. Baccou, Platon, La république*, 298). -

Opm.-- Dit is ook een verwerkingstype, -- een vierde, nevens de positief ingestelden (de 'openen'), -- zij die weigeren, de machtelozen, zij die zichzelf iets wijsmaken.

Let op: het type van 'dialectiek' dat hier weergegeven wordt, is typisch Sofistisch. Het is een ontaardingsvorm. Het betwisten - men zou bijna zeggen 'contesteren' of zelfs 'deconstrueren', (afbouwen) - is er het hoofdkenmerk van.

Opm.-- Meteen blijkt weerom dat Platon over het effect van zijn dialectiek (waardenleer gecentreerd rond "het goede" als centrale idee) … niet veel illusies koesterde in een democratie-in-verval.

Opm. - Socrates, Platon in zijn spoor, wilden de democratie herstichten op gezonde waardenleer als basis.

Degenen die "in inzicht in het goede op perfecte wijze thuis zijn", de filo.sofoi, eigenlijk "deskundigen over werkelijke waarden" zouden op een of andere wijze behalve kennis ook politieke macht behoren te verwerven. Platon ziet zo'n gevormden - denk aan Dion - graag in de bovenlaag, bij de politieke klasse.

Maar in *Politeia* 499c, ziet *Platon* zelf maar één verwerkelijkingsmogelijkheid: "de samenloop van bijzonder gelukkige omstandigheden". Platon m.a.w. ziet het utopische van zijn samenlevingsproject zelf zeer helder in.

Reden: de mensen zijn er niet vatbaar voor. Het onthaal is te gering, want de kleine mens in de mensen is zeer klein! Hij verstikt onder de massa van het grote monster (nachtelijk leven, seks, eten/ drinken, bezitsvorming) en van de minder grote leeuw (eergevoel).

Platon ziet in dat zijn "schone polis" - kallipolis (*Politeia* 527a) - door hem in een euforische toestand gedroomd is. "Het gaat er niet in". Deze zin wordt ook herhaald door een groeiend aantal huidige opvoed(st)ers en lesgevers/ lesgeefsters.

Slotsom. -- Door de uiterste kleinheid van de kleine mens denken de meeste mensen aan de werkelijk waardevolle dingen voorbij. Zij vertonen 'para.frosune', nevens de zaak denken, -- doordat zij ze onbewust verdringen of zelfs bewust onderdrukken.

PP50

14. Ziel en levensfasen. (51/52)

E. Lehmann-Leander, Hrsg./ Einl., *Aristoteles (Analytiker der Wirklichkeit*), Wiesbaden/ Berlin, s.d., 50, zegt:

"Wij weten dat *Platon* een uitstekend waarnemer van mensen was. De artistieke kracht van zijn pen heeft ons betoverende portretten van jonge mensen nagelaten - zo in de *Lusis* - of *Charmidesdialogen*. Ook wist hij wat oude mensen zijn - zo Polemarchos (*Faidros* 257b, *Politaia*) of de gesprekspartners (*Nomoi*) trefzeker te schilderen". -- Het is niet dat steller overloopt van Platonverering. Integendeel.

Zevende Brief (Ed. Calwl 8).

"Als ik nog in mijn jeugdjaren was, verging het mij zoals vele jonge mannen ik wou, zodra ik over mijzelf zou kunnen beslissen, een loopbaan in het staatsbestuur op nemen. Doch een aantal misrekeningen dwarsten dit (...)".

Platon, niettegenstaande zijn eeuwige, onveranderlijke ideeën, doorleefde zelf en zag duidelijk bij anderen een evolutie, -- een soort 'historiciteit' van de enkeling in zijn ziele-leven.

Wat verder (*Zevende B*r., 13): "Wat mijn mening daaromtrent betreft, reeds de gedachte aan "het hart van jonge machthebbers" schrikte mij af: zij zijn altijd zo veranderlijk. Hun neigingen immers komen en gaan; zij geraken met zichzelf in tegenspraak. -

Maar wat Dion betreft: zijn aangeboren karaktervastheid en de rijpheid waarvan hij, voor zijn leeftijd, getuigde, waren mij voldoende klaar (...) Dat is een begin van differentiële psychologie.

Edw. Montier, A l' école de Platon, Paris, 1935, 109s., schetst met Platon, Faidros van Murrhinos, een kameraad van Lusis.

Hij is heel en al de spontaneïteit van jonge mensen, -- heftig van temperament, met levendige verbeelding begaafd. -- Alles interesseert hem, alles sleept hem mee. Hij stelt vragen, repliceert, -- roept het uit, wordt woedend, wordt teder.

Zijn taalvaardigheid draagt hem; wat schoon is, verleidt hem; telkens weer dringen zich nieuwe vragen aan zijn geest op. -

Faidros is een van de sterkste en levendigste persoonlijkheden onder Socrates' leerlingen. Uitbundig tot in het onbezonnene toe. Zeer verstandig en zeer beïnvloedbaar tegelijk. Loopt vaak ten onrechte voor iets warm. Waagt zich op alle dwaalwegen inzake redeneren verstrikt er zich in dat het een genoegen is om zien.

PP51

Is, zonder op iets te letten eindeloos in discussies gewikkeld. Plots beseft hij dan dat hij verkeerd redeneert. Begint dan opnieuw. Met een ontwapenende eerlijkheid (...) Stelt vragen, drukt opwerping en tegenredenering door. -- Een echt jong mens, -- met wat dat aan zelfzekerheid en gebrek aan logica behelst, maar ook met heel de sappige en glasheldere openheid van jonge mensen.

Ziedaar een 'portret' gemaakt aan de hand van wat Platon in zijn dialogen over Faidros van Murrhinos zegt. Die sympathieke figuur leeft, na vierentwintig eeuwen, nog!

Een verklaring.

Wellicht werpt volgende tekst een licht op Platon niet enkel als psycholoog maar als mensenkenner.

In zijn T*heaitetos* typeert *Platon* een soort 'denkers'.

"Hij weet niet welke weg naar de 'agora', de publieke plaats, leidt, -- waar het gerechtshof of de raadszaal of alle andere zalen waar overleg gepleegd wordt, zich bevinden. (...).

En dat hij dat alles niet weet, beseft hij zelf niet eens. (...). Enkel met zijn lichaam heeft hij in de polis, de samenleving, een plek en een verblijf. -

Voor zijn denken immers komt de samenleving, slechts op bekrompenheid en nietigheid neer, - iets waarmee men geen rekening houdt. Zijn denken ontplooit zich alom - om - zoals Pindaros van Kunoskefalai (-518/-438; groot lyricus) zegt - "de afgronden der aarde te peilen" en zijn reikwijdte te toetsen aan de grenzen van de diepten van het hemelruim, -- de aandacht op de sterren gericht om van ieder stukje werkelijkheid - zowel wat het kleinste detail als wat het geheel betreft - de wezensaard te doorvorsen.

Dit alles, zonder zich ooit te laten terugbrengen naar wat de onmiddellijk-nabije werkelijkheid is". –

Opm.-- Het is duidelijk dat de echte Griek die Platon was, aan het woord is: "Geen enkel Griek - en vooral geen Athener - was ertoe in staat voor politiek geen belangstelling te koesteren". Aldus *Al. Koyré, Introduction à la lecture de Platon*, Paris, 1962,83.

Een Aristoteles (met wetenschapszin), later de Stoiekers (uit hooghartige afstandigheid) en de Epikoereeërs (uit genotzucht) zullen het beeld dat Platon van de inkeer en de marginaliteit van "de denker", ontwerpt, waar maken.

Wat was het nu weer dat een Nietzsche zei? Platon de 'wereldvreemde'. Men vraagt zich af hoe de klassieke filoloog Nietzsche de teksten gelezen heeft.

PP53

15. Ziel en mentaliteitswijziging. (53/61)

Beginnen wij met een bibliografische steekproef: *P. Verhaaghen, individuele ontwikkeling en historische context (Een probleem voor de ontwikkelingspsychologie*), in: *Streven* 1989: okt., 58/70.

Het artikel zegt dat, binnen de actuele psychologie, een deelwetenschap bestaat, de ontwikkelingspsychologie, die zich bezighoudt met beschrijving en verklaring van de wijzigingen, binnen de levensloop van enkeling of groep inzake psychisch leven.

Drie perspectieven daarin:

a. de levensfasen van een enkeling (leeftijdgebondenheid) wat wij in vorig hoofdstuk bij Platon heel even nagingen -;

b. de markerende individuele ervaringen (denk aan de schok die Platon onderging toen zijn geliefde leermeester Socrates ter dood veroordeeld werd en effectief die dood op lucide wijze inging);

c. de markerende collectieve ervaringen (denk aan de afbouw van de Archaïsch-religieuze onderbouw van de cultuur in Platon' s tijd).

Opm.-- Wij staan hier niet stil bij wat geschiedenis en geschiedwetenschap is.

Wel zij even verwezen naar o.m. *R. De Keyser, Vragen over de zin van geschiedenis in onderwijs en samenleving*, in: *Onze Alma Mater* (Leuven) 1991:1, 5/30,-- vooral a.c., 19 (De historische methode).

Als methode omvat geschiedwetenschap:

a. - wat Herodotos van Hallikarnassos (-484/-425; werk: *Historiai* (Opsporingen)) heet 'opsis' (directe waarneming) en 'historia' (onderzoek,

opsporing), d.i. het inzamelen van de gegevens (informatie); - wat heuristiek (vinding) heet -;

b. de schifting van de gegevens; - wat historische kritiek heet;

c. de tekstvorming, d.i. het verwoorden van de betrouwbare gegevens; - wat historische synthese heet. -- Dit laatste - schifting (kritiek) en opstellen van tekst (synthese) heet Herodotos 'logos' (verantwoorde tekst).

Verder nog: *M. Dakeshott, On History and Other Essays*, Oxford, Blackwell 1983. -- Dakeshott - bekend om zijn *Experience and its Modes* (1933) - definieert "historische kennis" als "een type van onderzoek en duiding - d.i., heuristiek en kritiek, resp. synthese - in termen van

a. een denkbeeld inzake "het verleden",

b. een denkbeeld inzake "gebeurtenis en uit te maken betrekking tussen gebeurtenissen" en

c. een denkbeeld inzake 'wijziging'.

PP54

Het begrip 'historiciteit'.

'Historiciteit' of 'geschiedeniskarakter' van iets - een mens, een cultuur e.d.. – betekent:

1. het feit dat iets door het verleden gevormd is (= geschiedenis hebben), in het heden leeft (= geschiedenis maken), met het oog op de toekomst (= geschiedenis ontwerpen),

2. het feit dat iets "binnen die drie tijds-extases" (verleden/ heden/ toekomst) die diens levensloop bepalen, het grootste aantal factoren en misschien de belangrijkste niet kent of zelfs niet beseft.

Opm.-- In existentiële termen: "Ik ben geworpen in een verloop (binnen een context die voorafbestaat) zo dat ik dat verloop mee ontwerp (binnen dezelfde context die ik dus meebepaal).

Bibl. st.: *A. Brunner, Geschichtlichkeit*, Bern/ München, 1961 (de feiten die wij 'geschiedenis' heten, worden onderzocht zo dat wetmatigheden, factoren en doelgerichtheid verduidelijkt worden);--

L. Landgrebe, Wat is historiciteit? in: *De Uil van Minerva* (Gent) 4:1 (1987: Herfst), 3/16 (Ranke, Dilthey, Toynbee, Heidegger).

Opm.-- In de Moderne zin is het begrip 'historiciteit' te dateren vooral vanaf *Giambatista Vico* (1668/1744 (bekend om zijn "*corso ricorso*", de herhaling van cultuurkringloop) en zijn *Scienza nuova* (1725-1). Vico was Platonizerend.

Voltaire (1694/1778; voerde het Engelse Enlightenment in Frankrijk in), met zijn *Candide* (1755) en zijn *Essay sur les moeurs et l' esprit des nations* (1756), voerde historiciteit in als revolutionaire bevrijding uit eeuwenoude banden.

De - vooral Duitse - Romantiek voert het begrip 'leven' en 'geschiedenis' in, maar niet meer beheerst door de Verlichte 'rede'. - Cf. *Fr. Engel-Janosi, Weltgeschichte im Ganzen (Universalhistorische Versuche von Vico bis Spengler*), in: *Wort und Wahrheit* xix (1964) 11 (Novemb.), 685/697; -- *R. Schmidt, Die Geschichtsphilosophie G.B. Vicos* (*Mit einem Anhang zu Hegel*), Würzburg, 1982.

Opm.-- Eén van de hoofdproblemen is de verhouding "determinisme/ vrijheid". –

Bibl. st.: -- *J.Poortman, Indeterminisme of determinisme? (Een beschouwing n.a.v. Ph. Kohnstamm's Vrije wil of determinisme*), Assen, 1949;

-- *J. Earman, A Primer on Determinism*, Reidel, 1986;

-- *Ilya Prigogine, Une nouvelle alliance de la science et de la culture*, in: *Le Courrier de l'unesco* 41 (1988): mai, 9/13 (de chaologie trekt het traditionele determinisme in twijfel en voert historiciteit in).

PP55

Opm.-- Futurologie of 'prospectief' is de wetenschappelijke benadering van wat de toekomst zou kunnen zijn.

Bibl. st.:

-- *A.C. Clarke, Profil du futur (Un panorama de notre avenir*), Paris, Planète, 1964;

-- *Fr. Polak, Hoopvolle toekomstperspectieven*, Zeist, De Haan, 1957;

-- *Annie Battle, Les travailleurs du futur*, Paris, Seghers, 1986 (schrijfster raadpleegde "mensen die trachten te weten wat de toekomst van de mensheid zal zijn" in de USA, Europa, Japan, China, USSR). Dit vak maakt deel uit van de historiciteitsanalyse.

Platon en de historiciteit.

Bibl. st.:

-- *Sue Blundell, The Origins of Civilization in Greek and Roman Thought,* London, 1986 (de theorieën over het ontstaan van de menselijke soort (deel II) en het begin van de menselijke cultuur (deel I) tonen dat primitivisme (het gelukte bestaan ligt in het verleden (o.a. het begrip 'gouden tijdvak') maar ook vooruitgangsgeloof in de Oudheid aantrefbaar zijn);

-- *E.R. Dodds, The Ancient Concept of Progress*, Oxford Univ. Press, 1972.-

Tot daar wat betreft de geschiedfilosofieën.

Nu de geschiedschrijving: *Grant Michael, Klassiker der antiken Geschichtsschreibung*, München, 1974 (vert. v. Engels werk);

A. Patzer, Der Sophist Hippies als Philosophiehistoriker, Freiburg/ München, 1986 (een werk dat omstreden is, maar dat aantoont dat geschiedenis van de wijsbegeerte wel degelijk de aandacht trok). ---

Opm.-- Dit om te wijzen op de context waarin Platon's historicitijdsbegrip dient gesitueerd te worden.

G.J. de Vries, Kritische studie Platon en de geschiedenis, in: *Tijdschr.v.Fil. 8* (1946): 4, 483/490, onderscheidt drie aaspecten. –

1. Beschikte Platon over informatie (heuristisch aspect)? Ja, de feiten die zijn geschiedenis uitmaakten, kende hij zoals een goed intellectueel toentertijd ze kende (hij was bovendien veel bereisd).

2. Beschikte Platon over historische zin? Ja, hij was zich zeer scherp bewust van de rol die de feiten uitoefenen op ons menselijk bestaan en denken.

3. Beschikte Platon over een historiologie (geschiedfilosofie)? Ja, hij vormde zich gaandeweg - hij evolueerde voortdurend - een denkbeeld van de geschiedenis als een totaliteit waarin wij gevat zitten.

Platon over mentaliteitsgeschiedenis.

Bibl. st.: -- *T. van Houdt, Mentaliteitsgeschiedenis tussen droom en daad*, in: *Streven* 1991: mei, 713/724; --

PP56

W. Frijhoff (hoogleraar Rotterdam) is bekend om zijn beoefening en bevordering van de mentaliteitsgeschiedenis (1985: Sun, Nijmegen, zet de historische reeks Sporen in op zijn aansturen;

-- *zo b.v. G.Rooijakkers/ T. van der Zee, red., Religieuze volkscultuur (De spanning tussen de voorgeschreven orde en de geleefde praktijk*), Nijmegen, SUN);

-- *E. Le Roy Ladurie, Montaillou (Een ketters dorp in de Pyreneeën 1294/1324*), Amsterdam, B. Bakker, 1984 (waarin de dorpelingen en hun levensloop aan bod komen); -

-- *L. Abicht, De wereld van Fernand Braudel*, in: *Streven* 1988: dec., 226/238 (Braudel is de stichter van de mentaliteitsgeschiedschrijving).

Opm.-- *R. Lavollée, La morale dans l'histoire (Etude sur les principaux systèmes de philosophie de l'histoire*), Paris, 1892 (o.c., Platon, 30/40), typeert als volgt.

a. Platon reageert steevast tegen de Sofisten die beweren dat wat geschiedt, blind toeval is. Wat Platon gedeeltelijk toegeeft, in die zin dat onze rede slechts een gedeelte van de feiten rationeel begrijpt ('anankè', wat wij, zonder het te begrijpen, toch erbij nemen).

b. *Platon, Wetten x*, stelt twee factoren voorop.

1.-- De goddelijke combinatoriek.

"De heelalregeerder - *opm.*: godheid in de niet-Bijbelse zin - heeft, met het oog op de juiste situering van ieder onderdeel, dat geheel ontworpen dat hij het geschiktste en het beste vond om "het goede" te doen zegevieren en "het kwaad" te overwinnen. Dit zicht op het geheel was de vooropstelling toen hij de alomvattende configuratie ontwierp waarin de afzonderlijke ruimten en plaatsen die ieder wezen volgens de hem eigen kenmerken zou innemen en bijhouden, geplaatst konden worden".

Opm.-- Men ziet dat hier Platon en zijn stoicheiosis, factorenanalyse, en zijn ordeleer (configuratietheorie) laat doorkomen.

2.-- De menselijke zelfbepaling (vrijheid). -- "Maar de heelalregeerder heeft aan ons aller wilsvermogen vrij spel gelaten wat betreft de factoren die onze individuele eigenschappen beheersen. Immers gewoonlijk is ieder mens zo als hij/ zij dat het liefste heeft, nl. hij/ zij is volgens de neigingen waaraan hij/ zij toegeeft, en de eigenschappen die zijn ziel vertoont".

Opm.- Ofschoon ingebed in een kosmische orde (E.PL.PSY. 15) is de ziel, steeds centraal, toch individueel en vrij in zekere mate.

PP57

Applicatief model 1.

De diachronische structuur "begin/ ontwikkeling gebeurlijk verval)/ herstel (bijsturing, 'katharsis')" komt minstens in twee vormen voor bij Platon.

a. De polisontwikkeling. Dat zagen wij reeds, kort, E.PL.PS 30v. (Begin, groei (ontaarding) en uitzuivering ('catharsis') van de politeia, de samenleving).

Vergeten wij niet dat Platon, bij die gelegenheid, de enkeling, als minstens gedeeltelijk individueel en vrij kiezend wezen op de voorgrond plaatst. En wel als ziel! De ziel heet daar "individuele natuur". Platon's psychagogie situeert zich formeel daarin.

b. De mensheidsontwikkeling. -- *O.Willmann, Gesch.d. Id.*, I, 409, schetst het schema. "In *Politikos en in Nomoi* (= *Wetten*) maar ook meermaals bij gelegenheid wordt

(1) de oertoestand van het mensdom uiteengezet, --

(

2) meteen het verval beneden het peil van de aanvankelijke volmaaktheid (*opm.:* een "gouden tijdperk" in het begin).-

(3) Van die aanvankelijke volkomenheid zijn gelukkig nog tradities en godgegeven wetten overgebleven (*opm.:* getuigeresten). Deze fungeren als houvast en cultuurgoederen dienstig in het leven van de latere generaties. Meteen zijn zij een waarborg met het oog op een betere toekomst". Aldus Willmann als commentator van Platon.

Opm.-- Men ziet dat Platon én primitivisme (een gouden tijdperk in de aanvang) én vooruitgangsgeloof (een betere toekomst) tegelijk huldigt.

Opm.-- Een politieke variante komt bij Platon voor: Lavollée, o.c., 37, wijst erop. De staat evolueert als volgt:

1. aristocratie (koninklijk type),
2. timocratie (eerzuchtig - oorlogszuchtig type (Sparta, Kreta))
3. oligarchie (= ploutokratie) (bezitstype),
4. 'dèmokratia' ('demos' te begrijpen als gepeupel),
5. tirannie (dictatuur).

Deze typenleer is minstens gedeeltelijk cultuurhistorisch bepaald in Platon' s ogen. Zij is een applicatief model van fase (2) 'verval'. –

Opm.-- Zoals bij meerdere voorgangers van Platon steekt achter dit diachronisch schema een stuurkundige of cybernetische structuur, nl.

a. normaal verloop,

b. afwijkend verloop,

c. hersteld normaal verloop. Cfr *E.Beth, Natuurfilosofie, Gorinchem*, 1948, 35/37 (waar die structuur uiteengezet wordt).

O.m. *Herodotos* kent die structuur zeer goed en verwerkt ze stelselmatig in zijn *Historiai*. - Platon - aldus Beth, o.c.,36, past de structuur in kwestie o.m. toe op de ziekte (*Timaios* 32a) als 'afwijking'.

PP58

Applicatief model 2.

Bibl. st.: *Bruno Snell, Hrsg., Platon, Mit den Augen des Geistes (Protagoras, Euthyphron, Lysis, Menon, Der vii. Brief*), Frankf.a.M./ Hamburg, 1955, 217f.

Steller geeft een tekstsamentrekking van de Lusisdialoog. Platon behoorde tot de adel: hij stelt vast dat ook die bovenlaag evolueert. Daarbij blijkt dat hij die verandering in de mentaliteit als een vooruitgang aanziet.

A.-- ***Voorgrond ('figuur').***

De Lusis is beroemd. De leefwereld van Platon, de kring van de aristocratische Atheense jeugd, treft men op het sportterrein aan. Zij weet zich 'schoon' (bewondering afdwingend). En 'vaardig'. Ofschoon bevangen in strenge adellijke tradities leeft die jeugd toch helder en opgeruimd.

Opm.-- Men voelt de sfeer van de minder grote leeuw, de adellijke eer.

Het thema van de dialoog: het wezen van de vriendschap.

Een détail: Hermias van Atarneus (in Musia, Mysië) had het ongeluk met koning Filippos van Macedonië samen te zweren; hij wordt, door de Perzische vorst in een hinderlaag gelokt en wordt ter dood veroordeeld. Op de pijnbank gearriveerd vraagt hij een "laatste genade", nl. om een boodschap te mogen sturen naar de hem goed bekende leden van Platon' s Academie (= school). Zij luidde: "Meldt mijn vrienden en denkgenoten dat ik niets gedaan heb dat filosofisch gezien onwaardig en onverantwoordbaar is".

Aristoteles schreef te zijner ere de Humnos t.e.v. de deugd, zo diep was hij getroffen als vriend. Cfr *E. Lehmann-Leander, Aristoteles, Wiesbaden*/ Berlin, s.d., 28. -- Dit, om aan te tonen het hoge belang van de filia, amicitia, vriendschap. Reeds de Paleopythagoreeërs hielden de vriendschap hoog.

De methode.

Het is de maieutische methode van Socrates: voor alles ertoe komen de gesprekspartner te doen inzien dat men het - eigenlijk, d.i. wat de idee 'vriendschap' betreft - niet (goed) weet; daarna in opbouwender zin het gegeven 'doorgronden' (= theoria in de eigenlijke zin).

A.1.-- *Lusis.*

Lusis komt zo ver dat hij zegt: "Ik weet het niet".

Het komt erop uit dat slechts degene die 'weet' (de denkende die de werkelijke waarden doorschouwt), vertrouwen, basis van vriendschap, om zich heen wekt. Men laat hem, volgens zijn hoger inzicht, handelen, immers, met een groepje kameraden was de kleine Lusis uit het heiligdom komen gelopen, -- met bloemen bekroond n.a.v. het feest t.e.v. de god Hermes, beschermgodheid van de jeugd en de sport.

PP59

Het jongetje geeft tot een probleem aanleiding. Hippothales immers heeft zich aan hem gehecht! Het valt iedereen op hoe hij de mond vol heeft van het jongetje, -- hoe hij hem vleit met complimentjes. Hippothales riskeert de gave ziel van Lusis te misvormen.

Op die singulier-concrete achtergrond moet men Socrates' reactie daarop omtrent de hoge waarde en graad van 'vriendschap' begrijpen.

Aan die jonge adellijken spelt hij de les: werkelijke waardevolle vriendschap steunt niet (enkel) op gelijkenis, zoals Empedokles beweert, -- ook niet (enkel) op verschil, zoals Herakleitos voorstaat. Nee: wij houden werkelijk waardevol van een andere doordat hij/ zij iets 'goeds' - iets dat werkelijke waarde vertegenwoordigt - bezit dat wij niet hebben.

Opm.-- Socrates, de zeer rationele, ziet vriendschap eerst en vooral onder oogpunt van nuttigheidswaarde. Dit zeer rationele standpunt wordt echter bijgestuurd dankzij Platon's ideeënleer: in de echt waardevolle vriend(in)

ontmoeten wij de idee “het goede” (al wat werkelijke waarde is, omvattend en schragend).

Op zich, zonder de achtergrond van die idee, d.i. hogere werkelijkheid, is een medemens een “mè on”, een niet-zijnde (versta: iets dat meer niets is dan iets).

Met die idee op de achtergrond echter, is diezelfde medemens “dechomenon”, iets dat de dynamische aanwezigheid van de idee ‘opvangt’, zicht- en tastbaar tegenwoordig stelt.

Opm.-- Zeg mij, dus hoe bevriend gij zijt en hoe gij bevriend zijt - existentie en essentie -, en ik zal u zeggen welke ziel gij en uw gebeurlijke vriend(in) hebben!

De menselijke verhoudingen speelden in de wereld van Paleopythagoreeeës en Platoniekers een hoofdrol: wij zien nu beter in waarom.

A.2.-- Hippothales en Menexenos.

Niet door te vleien (d.i. het eergevoel - de minder grote leeuw - te doen steigeren), wel door gebreken ter sprake te brengen zo dat én teleurstellend inzicht (sofia, wijsheid) én hoop tegelijk ontstaat, zal Hippothales ware vriendschap stichten!

De adellijken worden door Socrates’ afbouw van hun eenzijdige, waan bevattende ‘inzichten’, geprikkeld tot echt ‘filosoferen’ omtrent vriendschap, begrepen als hoogstaande, vergeestelijkte vriendschap.

PP60

B.-- ***De achtergrond.***

Bruno Snell, in zijn commentaar, raakt hier rechtstreeks de ‘historiciteit’ in de vorm van mentaliteitsverandering, zoals zij toentertijd voelbaar was. Nl. de achtergrond en de pracht en glans van de adelscultuur die aan het tanen was.

B.1.-- Het taalgebruik.

Bij het gesprek met Menexenos merkt Snell op: bij het begin van het gesprek zegt Socrates dat “een goede vriend waardevoller is dan een gespan -

paarden - of het goud van de grote koning - de Perzische vorst - of alle andere dingen, die velen gewoonlijk najagen".

Snell: die taal komt uit de Archaïsche lyriek. Sapfo van Mutilene (tussen -700 en -500; intervrouwelijke religie, 'lesbisme' geheten), Anakreon Van Teos (-560/-475), vooral Pindaros van Kunoskefalai (-518/-438) zijn de grote lyrisch dichters. Zij dichtten in die stijl. -- Wat, in Platon' s dagen, als anachronisme, als niet meer in het huidige tijdvak thuishorende, overkwam. Mentaliteitsverandering!

B.2.-- *Het voorouderlijke verleden.*

a. De plaats waar Platon, welbewust, de dialoog situeert, is het gumnasion. Welnu, die sportplaats herinnert de toenmalige Griek en Griekse aan het verleden, d.i. de tijd dat de sportwedstrijden de aristocraten de hoogste onderscheidingen bezorgden.

b. Hippothales heft in verzen een loflied op zijn "geliefde lusis" aan. Hij doet dit, waarachtig, in de vorm van Pindaros' huldeliederen: het roemen van de voorouders als overwinnaars in de sportwedstrijden, -- het roemen van Lusis' familie als van goddelijke afkomst, -- het aanwenden van mythen genomen uit de geschiedenis van de stamboom van Lusis', adellijke familie bewijzen het. –

Maar de tijden zijn veranderd: Ktèsippos, die fijn en vriendelijk de 'liefde van Hippothales voor het jongetje Lusis ironiseert, vindt al die Archaïsche adelstitels "ouderwets gedoe".

Met zijn woorden gezegd: "Iets dat nog van de tijd voor Kronos dateert". Of nog: "Iets waarover in de huidige tijd enkel nog "oude wijven" kletsen".

Opm. -- Kronos is de naam van de oergod die voor Zeus het heelal regeerde.

De grote leegte.

Zegt Snell: **a.** de vroegere schrijvers, zelfs wanneer zij wat anderen hoogschatten, niet zelf zo hoog aanslaan, weten helder en klaar waaraan zij in hun waardeoordelen voorrang verleenden. Zij hadden een vaste waardenschaal, in een stevige traditie verworteld als zij waren.

PP61

Zij hadden een houvast.

b. In Platon' s dialoog Lusis wordt achter iedere overgeleverde zekerheid een vraagteken gezet. In plaats van levenszekerheden een problematiek. In plaats van de vitale volheid van overtuigingen "de grote leegte" aan overtuigingen.

Snell's samenvatting.

"Onmiskenbaar is daarbij dat, ofschoon Platon nog waardering opbrengt voor "de oude glans en tover die ervan uitgaat", toch de dialectische (*opm.*: het werkelijk waardevolle erin zoekende) analyse van de idee 'vriendschap' hoger schat.

Opm.-- Dit bewijst dat Platon, hoe traditievast ook, toch niet louter opgaat in de verheerlijking van een - voor hem en vele tijdgenoten doodgaand - verleden. Integendeel: o.m. zijn dialectiek ziet hij én als vervanging van verdwenen zekerheden én als vooruitgang.

Opm.-- Een der merkwaardigste bijdragen tot de historiciteitsanalyse is de metabletica. Denk aan *J.H. van den Berg, Metabletica of leer der veranderingen (Beginselen van een historische psychologie*), Nijkerk, 1957, waarin de mentaliteitsveranderingen, een belangrijk onderdeel van de historiciteit, ter sprake komen.

Denk ook aan *Michel Foucault, Les mots et les choses (Une archéologie des sciences humaines*), Paris, 1966, waarin algemene grammatica, natuurlijke historie (voorloopster van de huidige biologie), rijkdommenanalyse (aanvang van de huidige economische wetenschap) geanalyseerd werden. Dit, onder oogpunt van "archeologie van het weten", d.i. de studie van de generatie - en cultuurkloven voor zover weerspiegeld in het taalgebruik (Foucault was Structuralist) van voornoemde vakken.

Deze 'kloven' bepalen mee de historiciteit van die vakken. Zie ook zijn *L' archéologie du savoir*, Paris, 1969. -- Het is duidelijk dat, in de Lusis, een metabletisch, resp. wetens-archeologisch element aanwezig is. Zoals in praktisch alle dialogen van Platon.

Besluit.-- *E. Dodds, Der Fortschrittsgedanke in der Antike*, Zürich/ München, 1977, 22f., insinueert dat Platon om reden van zijn vooropstellen van onveranderlijk-eeuwige ideeën, "geen open toekomst" kan kennen -- Dodds duidt verkeerd: Platon evolueerde voortdurend met de evolutie van zijn tijd. Hij was hoegenaamd geen primitivist zonder meer.

Het is niet omdat een idee op zich onveranderlijk-eeuwig is, dat zij voor ons, in de geschiedenis verwikkelden, geen open toekomst sticht!

PP62

16. De ziel tussen "de ouden" en 'techne' (62/68)

J. Pieper, Ueber den Begriff der Tradition, in: *Tijdschr.v.Fil.* 19 (1957) 1, 21/52, licht de Platonische uitdrukking "de Ouden" toe.

1 -- Korte teksten als "De Ouden zeggen dat", - dat de godheid aanvang, midden en einde van alle dingen in de hand houdt (*Wetten* 715e), -- dat 'geest' het heelalgeheel beheerst (*Filebos* 30d), -- dat na de dood de goeden zich aan iets veel beters mogen verwachten dan de bozen (*Faidon* 63c), komen voor.

2.-- "Hoi palaioi, antiqui (ook: maiores), de Ouden, -- ook wel: "hoi archaioi", degenen die de 'archè', beginsel/ aanvang, vertegenwoordigen. Dat is het zinsonderwerp.

Negatief: "de Ouden" zijn niet de in ouderdom gevorderden, tegengesteld aan jongeren (minder ervarenen).

Positief: "de Ouden" staan dichter bij de oorsprong (archè). Wat is die oorsprong? De godheden. Zij zijn de vooropstelling van alles.

Gevolg: wat de Ouden zeggen is "theon dosis", godhedengeschenk. Zij leveren over; beter: zij geven door. Via de Ouden. Ook: "to d' alèthes autoi isasin", wat waar is, kennen zij.

Opm.-- Reeds de Paleopythagoreeërs waren fallibilisten: alle aards-menselijk kennen is niet (goddelijke) sofia, wijsheid, maar slechts (menselijk-aardse) filo.sofia, ergens thuis zijn bij wijsheid.

Opm.-- Zo denken is typisch mythisch denken. "Palai legetai", van oudsher wordt gezegd, leidt een mythische zin in. Van in den beginne (waarbij 'begin' zowel aanvang als beginsel betekent) geldt iets en dat duurt in alle eeuwigheid voort. M.a.w..: de goddelijke oorsprong is boventijdelijk en daardoor aanwezig in het begin en nu en altijd (in de tijd). -- De oertijd is altijddurende 'tijd'.

E.R. Dodds, Der Fortschrittsgedanke in der Antike, Zürich/ München, 1977, zegt dat de term 'technè', disciplina, vakwetenschap, vaardigheid, in de

loop van de V-de eeuw (-500/-400) - Platon: -427/-347 - een nieuwe betekenis krijgt, nl. die van “methodische aanwending van geest op een terrein van menselijke activiteit”. Zo in *Hippies maior* 261d. Daar is Socrates het met de Sofist Hippies eens omtrent de zeer duidelijke vooruitgang, waarneembaar in alle ‘technai’, vaardigheden, vakken.

Besluit. -- Is Platon mythisch primitivist, hij is tegelijk vooruitgangsgelovig progressist: de ideeën in die vakken aanwezig, waren ervan in den beginne, maar zij komen dankzij vooruitgang door.

PP63

Een tastende schets van ons bezield Lichaam.

Als men *Platon* leest moet men letten op minstens twee restricties:

a. soms bedoelt hij wat hij neerpent, als een ‘hupografè’, een (voorlopige) schets;

b. soms is er een dosis ironie of humor aanwezig. -

Bibl.st. : *Alfr. Weber, Histoire de la philosophie européenne*, Paris, 1914-8, 85s.. -- Steller vat een passus uit de *Timaios* samen. --

1.-- *De kleine mens.* -- Zetel van de geest is het ronde hoofd, -- rond, aangezien deze vorm - de volmaaktste van alle - de enig passende vormgeving is (….). - Het hoofd bevindt zich aan de top van het lichaam om zo het hele organisme bestuurbaar te maken. Het lichaam vertoont benen om ermee te gaan, armen om er zich van te bedienen. --

2.-- *De minder grote leeuw*. -- Zetel van de edele begeerten is de borst, juist onder het hoofd opdat de begeerten zich in de greep van de geest zouden bevinden, ervan verwijderd door de nek opdat geen verwarring zou ontstaan. --

3.-- *Het grote monster*. -- Zetel van de onedele begeerten is de buik, verwijderd van de edele begeerten door het middenrif.

3.1. Om ze te onderwerpen aan de geest en de edele begeerten heeft de natuur ze geplaatst in de leverstreek, een gepolijst en blinkend orgaan, ertoe bestemd om de afbeeldingen van onze gedachten als een spiegel weer te geven. -

De lever bevat een zoete stof die hij afscheidt wanneer onze begeerten aan de geest onderworpen zijn: hij bevat een bittere stof met de ongeordende begeerten erin. Soms ontwikkelt hij het profetisch vermogen.

3.2. De ongewone lengte van de opgerolde darmen is ook niet zonder ethische draagwijdte: zij belet dat de spijzen al te snel doorheen het lichaam trekken met als gevolg dat de ziel niet aan een ononderbroken en onbeheerste drang naar eten onderhevig is. Deze zou in de ziel de zin voor wijsheid en de stem van het geweten verstikken.

Slotsom.

a. De mens als miniatuur van de kosmos is geest, bevat in een ziel, bekleed door een lichaam waarin alles bedoeld is en van geest getuigt.

b. Het lichaam is een verbeterings- en opvoedingsinstelling zo gebouwd dat de ethische vervolmaking van de ziel bereikt wordt. - Tot daar Weber.

Hij voegt daaraan toe dat deze tekst een - achterhaald - staaltje is van de klassieke theorie der doelbewuste ordening in het heelal, -- "met een kern van waarheid", maar ook met als resultaat een rem op wetenschappelijk onderzoek ter zake. - Dat is dan de te eigentijdse historiciteit van deze Platonische tekst.

PP64

17. Ziel en verbeelding (64/69).

Voorbemerking.

Paul Ricoeur, Le conflit des interprétations (Esais d' d' herméneutique), Paris, 1969, 233,-- Ricoeur is de radicale verdediger van de introspectieve of 'reflectieve' methode.

Centrum is - wat hij met een Moderne naam heet - "het subject" of 'ik'. Eén kenmerk dient als basis van alle zekerheden, nl. het feit dat het subject - ik, gij, wij e.d.m. - ertoe in staat is - behalve naar de buitenwereld te kijken (bewustzijn) - ook (en tegelijk) naar binnen gekeerd te leven (en zelfs van daaruit de wereld en het hele 'zijn' te duiden).-

Men heet die denkwijze ook "de filosofie van het cogito", - naar R. Descartes (1596/ 1650; vader van de Moderne filosofie), die het vertrekpunt van alle zekerheden zag in het feit dat de mens zich van zichzelf bewust is: "ik denk, -- versta: ik ben bewust met iets bezig" is in het toenmalige Latijn 'cogito'.

Welnu, Ricoeur zegt uitdrukkelijk dat zijn denkstijl begint met Socrates. Het Socratische 'cogito' - centraal in de hele Platonische filosofie - luidt "Draag goed zorg voor de ziel". Vanuit dat historisch vertrekpunt bij Socrates vertrekt een eeuwenlange 'reflectieve' denkwijze, -- tot op heden.

Opm.-- Wie van die methode de even radicale verdediger is, is de Oostenrijkse psycholoog *Paul Diel* (1893/1972) en diens school (vooral in Frankrijk).

Werken: *Psychologie de la motivation.*, Paris, 1947-1;1964- 2; *Psychologie curative et médecine*, -- ondertussen heruitgegeven onder de titel *Psychologie, psychanalyse et médecine,* Paris, 1987.

Volgens Diel is de introspectie eigenlijk de enige echte psychologische methode, -- op een tweeledige voorwaarde, nl. dat ons zelfbewustzijn niet vertroebeld is door psychiatrische of neurologische afwijkingen (een neuroticus verbrodt zijn zelfkennis) en/ of door cynisme, dat zichzelf op een voetstuk zet (en zelfkennis evenzeer verbrodt).

Wij spitsen de zelfkennis van Socrates - Platon toe, in dit hoofdstukje, op de verbeelding. -- Dankzij inkeer in onszelf weten wij dat wij, ons 'dingen' - fantasmen (zegt men graag) - in- of verbeelden. -

Bibl. st.: *R.L. Hart, The Imagination in Plato, in: International Philosophical Quarterly v.3* (1965): Sept. 436/461.

-- Hart begint met vast te stellen wat sedert eeuwen ieder Platonkenner weet: Platon huldigt welomschreven opvattingen over de in- en verbeelding, maar systematiseert ze nergens. Het blijft bij 'hupografai', schetsen, met inductieve waarde.

PP65

Hart heeft nog een tweede aanmerking: al wat 'eikasia', zich iets in- of verbeelden, is. De term 'eikasia', betekent ook 'beeld', is ontologisch niet simpel! Wat blijkt uit Platon' s taalgebruik.

Platon' s termen.

1. 'Fainomena', verschijnselen, fenomenen - d.i. ervaringsgegevens (eigenlijk: gegevens die zich tonen, die opdagen);

2. 'eikones', 'eidola', beelden, fantasmen, -- wat men zich in- of verbeeldt;

3. 'skiai', afschaduwingen, '-schaduwen', zelfs 'schimmen',

4. 'fantasmata', fantasiebeelden.

Hart 's vraag: wat juist toont zich in wat Platon met niet minder dan vijf termen aanduidt?

Het psychologisch belang. -- Zeg mij welke fantasmen gij hebt en/ of koestert, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt!

Platon's duidingen.

Hart ziet er vier. Afhankelijk van de context. De vierde die Platon ten beste geeft, is wellicht die welke nog het best met de hele Platonische filosofie overeenstemt.

Ziehier hoe Hart die vierde interpretatie schetst.

1.-- ***De geest van de mens***

Deze vat van de algehele werkelijkheid enkel wat onveranderd, resp. onveranderlijk is. Wat Platon "to ontos on" wat werkelijk 'werkelijk' is, heet.

2.-- ***Gelukkig is daar de in- of verbeelding.***

Onze geest, voor zover hij ver- en inbeelding is, snapt enkel "ta fainomena", al wat onmiddellijk - aan de zintuigen - gegeven is. Welnu, de 'fenomenen' van onze zintuiglijke ervaring zijn getekend door een systechie, een tegenstelingspaar: "genesis (wording, ontstaan)/ fthora (ondergang, vergaan)".

Wat in het Antieke Grieks van Platon heet "ta gignomena", de wordende dingen, is zo gestructureerd. Dat is (terloops gezegd) "mè on", eerder niets dan iets, maar wel vatbaar ('dechomenon') voor de aanwezigheid van "to ontos on", dat wat echt zijnde is.-

Opm.-- Hart gebruikt hierbij de huidige term 'proces' (sedert A.N. Whitehead (1861/1947) gangbaar als vertaling van het Antieke Grieks 'kinesis', Lat.: motus, 'beweging' (in de zin van ('verandering').-

Slotsom: de verbeelding is het domein van het 'mobilisme' -- Welnu, hoe ouder Platon werd, hoe ernstiger - d.i. als hoe werkelijker - hij al wat verandert, opnam. Dus verbeelding vat toch ergens werkelijkheid. Tot daar één der moeilijkste kwesties in de Platonische filosofie.

PP66

De duiding van Mircéa Eliade (1907/1986: godsdienstwetenschapper). -

Ziehier wat *M. Eliade, De mythe van de eeuwige terugkeer (Archetypen en hun herhaling*), Hilversum, 1964, 16, schrijft:

"Ook de ideale staat - *Politeia* - van *Platon* heeft zijn hemels archetype (*Politeia* 592b, 300e). De Platonische 'vormen' zijn niet astraal van aard. Maar hun mythische sfeer bevindt zich, niettemin, op het bovenaardse vlak. (*Faidros* 247, 250)".

Opm.-- Het valt op dat Eliade de 'vormen', d.i. de ideeën, wel "een mythische sfeer" toekent, maar geen "astrale zijnswijze".

Wat betekent dat? Dat betekent wat volgt.

a. "*Astrale zijnswijze*" is één der - in het Westen onderscheiden - fijn- of ijlstoffelijke zijnswijzen. Gewoonlijk spreekt men over 'grofstoffelijke' 'etherische' (minder fijnstoffelijke of 'subtiele') en 'astrale' (fijnstoffelijker, subtieler) types van materie.

Opm.-- 'Subtiel' is het traditionele kerkelijke woord voor 'ijl- of fijnstoffelijk.

b. "*Mythische sfeer*" betekent dat de Platonische idee, in het totale gebied der werkelijkheid, een plaats inneemt die men gemakkelijk met de inhouden van de mythen kan verwarren.

Een voorbeeldje. -- M. Eliade, o.c., 29, zegt: "In Griekenland bootsten de huwelijksriten het voorbeeld van Zeus na, zoals die zich in het geheim met Hera verenigde (*Pausanias ii*: 36, 2).

Diodorus van Sicilië, (v:72,4) verzekert ons dat de hiërogamie (*opm.:* de gewijde huwelijksritus) op Kreta door de bewoners van het eiland werd nagedaan.

M.a.w..: de ceremoniële geslachtelijke vereniging vond er haar rechtvaardiging in een oergebeurtenis die "in die tijd" had plaats gehad:

Opm.—

1. -- Eliade spreekt over de huwelijksvieringen in het Antieke Hellas, zoals overigens Platon ze moet gekend hebben.

2.-- Er is de zicht- en tastbare vereniging van b.v. een jong koppel. Er is daarbij het mythische toonbeeld dat beiden voor de geest staat: wat Zeus en Hera "in die tijd" (dat is de mythische oertijd) deden, dat doen zij na om er deel aan te hebben en zo te doen in het huwelijksgeluk van dat goddelijke koppel.

3.-- De reden: op zich is hun geslachtelijke vereniging "mè on", eerder niets dan iets, een onwerkelijke schijnwerkelijkheid; als nabootsing en deelname aan het goddelijk koppel is zij "ontos on", een werkelijke werkelijkheid", - die dan ook huwelijksgeluk brengt.

PP67

De analogie "mythe/ idee".

Platon, Faidros 246a, zet ons zelf op weg -- Het gaat over de ware wezenheid van de ziel, -- vooral haar onsterfelijkheid.

Wat legt Platon Socrates in de mond? Luister: "Wat dus de onsterfelijkheid aangaat, zal dat volstaan. Omtrent de idee 'ziel' ziehier wat daarover te zeggen valt.

a. Wat die idee is, dat te zeggen is het werk van een uiteenzetting die heel en al volstrekt goddelijk werk is en langdurig van aard.

b. Wat van die idee een afbeelding is, dat te zeggen is het werk van een menselijke en minder uitgebreide uiteenzetting. Laat ons dus volgens die laatste methode te werk gaan. -

De afbeelding in kwestie is die van een of andere 'dunamis', levenskracht, die erop gelijkt ('xumfutoi'), nl. die levenskracht die een gevleugelde koetsier met zijn gespan verbindt".

Opm. -- Wie zo spreekt, spreekt niet meer als de zeer rationele Socrates maar spreekt mythische taal, die met 'beelden' werkt. Indien zo'n mythische taal model kan zijn van het origineel, de idee, dan stelt dit voorop dat het model analogie vertoont met het origineel: de gevleugelde koetsier-met-gespan spreekt via een verbeeldingsinhoud over een idee die het reine domein, object, van de reine geest is.

Of nog: men spreekt over de ziel - haar idee - in termen van een mythisch verhaal.

Besluit. -- Uit Platon' s tekst zelf blijkt dat Platon zich klaar rekenschap gaf van de analogie (deels gelijke deels ongelijke wezensaard) tussen idee en mythe.

Toepassing op de hiërogamie en haar rituele weergave.

Eliade geeft twee Antieke getuigenissen omtrent de huwelijksritus.

a. Het onzichtbare toonbeeld is de hiërogamie, het toonbeeldige 'heilige' (versta: met levenskracht van hogere, goddelijke aard geladen) huwelijk.

Opm. De mytheverteller, die voor het eerst die mythe vertelde, kan dit maar omdat hij de huwelijksritus van godheden 'zag', - via zijn verbeelding - op het ene of andere ogenblik. Hij vertelt wat hij, imaginaal (zo zegt men), 'zag' aan anderen, die (dat verstaande) het op hun beurt 'zien' gebeuren in hun verbeelding.

b. Het zichtbare huwelijk van een koppel, dat aan die mythe 'gelooft' (zonder geloof, d.i. ernstig opnemen als bron van gelukt leven, 'werkt' de mythe in de ritus niet), ziet in verbeelding, terwijl zij nabootsen, het tafereel waaraan zij deelnemen

PP68

Nu moet men even klaar redeneren.

a. De idee "gesacraliseerd (= ritueel) huwelijk" is

a. universeel (alle, ja, alle mogelijke sacrale of rituele huwelijken worden erin samengevat) en

b. ideaal (het rituele huwelijk is in zijn idee verheven, zonder gebreken, gelukstichtend, gelukt). Het is dat huwelijk dat gelovigen zoeken, -- althans één exemplaar ervan, het hunne.

b. De toonbeeldige daad van Zeus en Hera is juist één mythisch exemplaar van de idee 'hiërogamie'. Andere volkeren, stammen, groepen hebben hun eigen mythisch exemplaar.

Welnu, al deze exemplaren worden in verbeelding gezien en nagebootst. Maar de mythische exemplaren - afbeeldingen - zijn niet de idee maar een afbeelding van de idee, die er nooit door uitgeput wordt, want de idee omvat

een oneindige verzameling exemplaren, mythische (toonbeeldige) en rituele (nabootsende).

Besluit. -- Terecht zegt Platon dat de idee door de geest gevat wordt en de afbeelding door de verbeelding en/ of door de zintuigen. -- Eliade, in Platon's spoor, verklaart veel grondiger dan Hart, die de draagwijdte niet eens schijnt te vermoeden.

De duiding van Henry Corbin.

Bibl. st. : *J.-L. Vieillard-Baron, Henry Corbin* (1903/1978), in : *D. Huisman, dir., Dictionnaire des philosophes* PUF, 1984, 615/618 ;

R. Du Pasquier, Religion : les vraies valeurs de l'Islam, in : *Journal de Genève* 29.12. 1990.

Corbin is een Frans islamoloog met hoge faam. Hij is tegelijk esoterieker (op de hoogte van occultisme). - Corbin belichtte het imaginale gebied der werkelijkheid.

Hij situeert het tussen de eigenlijke hoge ideeën ("kosmos noetos", mundus intelligibilis, denkinhoudelijke of ideatieve wereld der ideeën), enerzijds, en, anderzijds, de zintuiglijk waarneembare dingen.

Men verwarre, in Corbin's taalgebruik, niet tussen 'imaginaal' (een term die hij gesmeed heeft) en 'imaginair' (ingebeeld). Het imaginaire gebied der werkelijkheid omvat fictieve, ingebeelde 'werkelijkheden' terwijl het imaginale gebied dingen omvat als visioenen ('gezichten') van mystici en profeten, als zielservaringen allerhande.

Corbin heeft die zienswijze overgenomen van *Sohravardî, La théosophie oriëntale*, -- het werk van een Perzisch Platonieker.

Du Pasquier acht dit inzicht van doorslaggevende draagwijdte voor het echte begrip van godsdienstige fenomenen. Waarin hij, o.i., meer dan gelijk heeft.

De Verlicht-Rationalist, die zulks niet eens vermoedt, mist juist dat inzicht.

PP70

Opm. -- Een uiterst degelijk en boeiend boekje omtrent dingen en ervaringen is *Ernst Schering, Die innere Schaukraft (Träume, Erscheinungen*

des Zweiten Gesichts und Visionen des Johannes Falk), München/ Basel, Reinhardt, 1953.-

Falk is een XVIII-d' eeuwse figuur die, n.a.v. van een imaginale - in het boek zegt men 'eidetische' ervaring zich wijdde aan de verwaarloosde jeugd. –

Steller knoopt aan bij *Jaensch, Ueber die Verbreitung der eidetischen Anlage im Jugendalter,* in: *Zeitschr. f. Psychologie* 87 (1921);

-- id., *Ueber den Aufbau der Wahrnehmungswelt und die Grundlagen der menschlichen Erkenntnis, 2 Bde.*

-- id., *Die Eidetik und die typologische Forschungsmethode*, 1933-3.-- Reeds *Viktor Urbantschisch, Ueber die subjektiven optischen Anschauungsbilder,* 1907, heeft het thema aanhangig gemaakt.

Hoofdthema van Schering's boek is: het "innerlijke vermogen om te 'zien', "laat toe om in aanschouwelijke beelden te 'zien', wat anderen slechts via het rationele denken achterhalen (o.c., 14, 39).

Of nog: (zoals *Falk* zelf in zijn *Schlüssel zum platonischen Märchenbüchlein*, zegt) "De idee nl., werd door ons geduid als een zien met "het innerlijke oog", -- als een geloof aan iets onzichtbaars, -- als een weg tot een hogere openbaring dan die welke ons door zuiver zintuiglijke waarneming toegankelijk is".

Opm. - Deze aanhaling van Falk maakt niet zo duidelijk of Falk de idee, stricto sensu, onderscheidt van het aanschouwingsbeeld (o.c.,142). Wel blijkt het Platonisme, dat in deze materie nooit ver is.

Of nog: daar waar de eidetieker 'vormen' (versta: beelden) 'ziet', zoals een Goethe, daar 'construeert' de niet-eidetieker het allemaal, als Schiller (o.c., 143).

N.a.v. deze systechie (tegenstellingspaar) zegt Schering: "Zij werpt een nieuw licht op de verhouding Platon/ Aristoteles" (o.c., 144), zoals zij dat doet voor de verhouding Goethe/ Herder en Kant/ Swedenborg (o.c.,146; 144).

Ook: "De tegenstelling "eidetieker/ niet-eidetieker" over wat de eerste 'ziet' en de tweede niet, staat ook achter vele processen tegen ketters: men denke

aan Jeanne d'Arc (1412/1431), die blijkens de procesacten eidetiekerin was" (o.c.,146).

Besluit. **"**Zeg mij welke fantasmen gij hebt en/ of koestert, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt" lijkt toch waar te zijn! Rationeel, imaginair, - imaginaal (eidetieker, eidetiekerin)), ideatief zijn vier varianten.

PP71

18. Ziel en mania (vervoering). (70/76)

Wij hebben dit thema - steekproef - al aangesneden E.PL.PSY. 15vv. (Kosmische harmonie der ziel).

Bibl. st. : *J. Pigeaud, Folies et cures de la folie chez les médecins de l'antiquité greco-romaine (La manie*), Paris, 1987.

W. Leibbrand/ A.Wettley, Der Wahnsinn (Geschichte der abendländischen Psychopathologie), Freiburg/ Müchen, 1961;

C.A. Meier, Antike Inkubation und moderne Psychotherapie, Zürich, Rascher, 1949.

Het element "microkosmos/ macrokosmos.

O. Willmann, Gesch. d. Ideal.. I, 441, heeft het terloops over een Archaïsche structuur. Ook huidige etnologen hebben ze vastgesteld: reeds Primitieven als de Pygmeeën zien de mens als een weergave ('similitudo' in Middeleeuws Latijn) en deelname ("similitudo participate") van/ aan de kosmos, de totaliteit van al wat is. –

Willmann steunt zich op de *Faidon*: de ziel - steevast de ziel, natuurlijk - draagt, in zich, de sporen van de waarheid, in Platonische zin.

Door zich af te wenden en van deze aarde (de stoffelijke wereld) en van al wat zintuiglijke waarneming is, spoort de ziel, letterlijk, de in haar innerlijkheid aanwezig op waarheid op.

Meteen komt zij tot zichzelf: "De Delfische spreuk "Gnothi seauton", "Ken uzelf", krijgt zodoende een vernieuwde duiding: zelfkennis is heelalkennis, aangezien onze ziel in haar diepten de waarheid over het heelal in zich draagt". Aldus O. Willmann.

Opm.-- De 'afwending' van deze aardse wereld weg is dus absoluut geen wereld-vlucht, maar de wijze om zich en de aarde te situeren in kosmisch verband via wat in ons binnenste actief kan zijn.

Opm.-- Men kan deze oeroude gedachte soms ontmoeten op de meest onverwachte plaatsen: *Dr J.-E. Emerit, L' acupuncture traditionnelle*, Paris, Guy Trédaniel, 1986, 45, zegt dat er, in ons lichaam, een energieomloop aan het werk is die verwijst naar de dierenriem zo dat - zo beweert hij - de acupunctuur ergens een astrologische structuur vertoont. Wij spreken ons hier niet uit over waarde of onwaarde van Emerit' s systeem: wij noteren dat een over de hele planeet aanwezig denkschema ook bij hem voorkomt.

Opm.-- De Nepalese en Tibetaanse klankschalen (bells en gongs) - zo beweren de aanhangers van haar toepassing - verwijzen naar de kosmos (o.m. de planeten).

Weerom: wij noteren het denkschema "schaalklank/ kosmos".

PP71

Het element 'mania', bewustzijnsverruiming.

De ziel, vooral wanneer zij verinnerlijkt is, zit dermate diep in de kosmos verwikkeld dat Platon meermaals stilstaat bij de 'mania', roes, trance.

Terloops: *G. Rouget, La musique et la transe*, Paris, 1980, 267/315 (*Musique et transe chez les Grecs*), raakt ook aan ons probleem hier.

A.-- ***Een stel psychologische, resp. pathologische termen.***

Faidros: Platon onderscheidt fundamenteel tussen twee grondig verschillende types van mania, waaronder de ziekelijke vorm. M.a.w..: *Platon* keurt niet zomaar al wat mania is goed.

Opm.-- *Timaios*, een laat werk: hij onderscheidt 'soma', lichaam, en 'psuche', ziel, Beide zijn vatbaar voor afwijkingen. Het lichaam voor 'nosèmata', ziekten (kwalen, kwaaltjes). De ziel voor 'a.noia', verstandsverlies (afwezigheid van nous, geest), waarin hij twee soorten onderscheidt: 'a.mathia', onwetendheid, onder verstaan, natuurlijk, o.g.v. verstandsverlies, en 'mania', roestoestand, weerom onder verstaan o.g.v. verstandsverlies, -- het buiten werking zetten, in zekere mate of geheel, van de geest.

In de *Faidros* is Platon uitvoeriger. -- Hij onderscheidt twee types van roes, mania.

a. de ziekelijke roes; zoals zo-even reeds gezegd.

b. de godgegeven roes (wat men o.m. door ons 'mediamisme', 'mediumnisme' kan vertalen, maar met de schakering van 'weg-zijn')

Voordat wij de typologie van de 'goddelijke' roezen schetsen, staan wij even stil bij een aantal termen.

a. *Mania* -- Buiten zichzelf geraken, -- wat verschillende vormen kan aannemen, zoals woede ("Hij/ zij is buiten zichzelf van woede"), 'waanzin' (zinsverbijstering, krankzinnigheid), bewustzijnsverruiming (positieve toestand die andere dingen tot het juist daardoor verruimde bewustzijn doet doordringen).-

b. *Enthousiasmos*, geestdrift (de geest die op 'drift' geraakt),-- letterlijk: 'en', van binnenuit, door een 'theos', 'thea', (god, godin) gedreven geraken ('drift').

Terloops: de Nederlandse term 'geest' kan behalve verstand - en - rede ook 'bewustzijnsverruiming' betekenen (denk aan geestrijke dranken b.v.).

c. *Epipnoia*, ingeving, *inspiratie* (*Faidros* 265b, *Wetten* 811c): gedurende de roes geeft een buitennatuurlijke wezen - godheid, held, daimon - gegevens, informatie, in zo dat de kennis de gewone menselijke mogelijkheden overschrijdt ('Human Potentialities', zoals de Angelsaksers zeggen).

PP72

Opm.-- 'Katoche', beheerst worden. -- Rouget vertaalt 'kat.ochè', door iets beheerst worden, door 'possession', wat eigenlijk 'bezetenheid' betekent.

Maar zo simpel is het niet: wie door een zeer zinnige entiteit 'beheerst' wordt, doorleeft 'katochè', maar gedraagt zich volstrekt niet als een 'bezetene'. De term betekent vaak gewoon "geleid worden" van binnenuit door een entiteit.

Opm.-- Wat Rouget ook niet goed ziet, is de 'catharsis', reiniging.-. In een toestand van roes, geestdrift, ingeving, beheerst worden, wordt het dagdagelijkse kenvermogen:

a. aanvaard zoals het is,

b. uitgezuiverd van zijn verengingen ('reiniging' in de striktere zin) en

c. verheven op hoger peil, dankzij godgegeven informatie, die juist gemakkelijker doorkomt doordat het gewone verstandsgebruik min of meer uitgeschakeld is (wat Platon 'afwending' van deze aarde weg heet) en zijn verengde hinderlijkheid verliest om plaats te maken voor een verruimd besef van de dingen. Men kan dat ook 'geestesverruiming' heten.

B.-- *De vier types van godbeïnvloede roes.*

Wij geven nu kort een weergave.

B.1.-- *De mantische (profetische) roes.*

'Manteia', voorspellingsvermogen (metonymisch: raadplegen van voorspellers/ voorspelsters), orakelvermogen. -- 'Mantikos', al wat met orakel verband houdt.

Zo b.v. de in de hele Griekse wereld - ook door de intellectuelen zeer gewaardeerde Puthia, pithia, van Delfoi, Delphi, de helderziende dame die voor velen haar orakels uitzegde. Volgens Platon is hier de god Apollon aan het werk, resultaat: helderziendheid.

B.2.-- *De telestische roes.*

'Telesma', o.m. religieuze ritus. -- 'Telestès', iemand die inwijdt.

'Teletè', inwijdingsplechtigheid, plechtige mysteriën (verstaan als riten ter inwijding).

Volgens Platon is hier de god Dionusos, de god der buitenissige roestoestanden, binnenin de ziel therapeutisch aan het werk.

PP73

Toelichting. Iemand begaat een fout t.o.v. een godheid, binnen haar 'functie' (werk- of veroorzakingsterrein) zo b.v. het huwelijk (zoals hierboven even vermeld).

Dit sticht in het hart van de 'beledigde' godheid een soort wrok (ressentiment), iets dat normalerwijze een 'atè', een godheidsoordeel of weerwraak uitlokt.

Dit uit zich in een of ander - niet normaal - onheil, dat gebeurlijk schuilgaat onder de loutere schijn van een door en door 'natuurlijk' onheil

(daarover beslist, uiteindelijk, enkel en alleen de mantiek (hierboven zo-even vermeld), die dwars doorheen, de verschalkend-beetnemende verschijningswijze van het 'verborgen' kwaad (onheil) 'schouwt' (een vorm van theoria).

Terloops: Waardoor komt het dat, indien een hoger wezen - god(in), held, daimon - 'beledigd' wordt, quasi-automatisch wrok - en - onheil ('atè') volgt?

Doordat in die voorbijbelse wereld 'vergiffenis' een zeldzaamheid is (denk aan de mechanismen die de psychoanalytici - niet in de buitennatuurlijke wereld maar - in de on- en onderbewuste lagen van onze psyché blootleggen: ook daar is echt vergeven van beledigingen e.d.m. - 'frustraties' - eerder zeldzaam).

Opm.-- Onder de door een 'atè', godheidswrok, getroffenen vermeldt Platon 'Bakchanten', - ook 'Korybanten' genoemd, d.i. dionysisch-bezetenen.
Rouget, o.c., duidt dit type van 'roes' als volgt:

a. het geldt mensen die gemakkelijker dan anderen uit het psychische evenwicht geraken;

b. de oorzaak: mantisch begaafden voelen de wrok van een buitennatuurlijk wezen met als uitwerksel de - in het Antieke, voorbijbelse Griekenland - 'goddelijk' geheten roes of zelfs waanzin.

Therapie. -- Zo'n toestanden zijn de aanleiding tot therapie.
Rouget zegt daaromtrent:
1. een stel ritussen (vastgelegde of zelfs uitzonderlijk althans vrij gekozen sacrale of wij-handelingen) waaronder een muzikaal motto (muzikaal versje) dat zich traag of snel in een dans uit;

2. dit ritueel wil welbewust de eerder aangetroffen roes desnoods weerom op gang brengen, maar deze keer beheerst door het ritueel. Platonisch gezien: E.PL. PSY. 15! De ritueel beheerste roes hersitueert de gestoorde roes in de algehele 'beweging' (levensenergie) van het heelal (harmonie).

3. Het ritueel wordt voorzien van de 'efficiency' (doelmatigheid) van offers die de wrok van een buitennatuurlijk wezen kalmeren (verzoenende werking): het wezen dat de kwaal veroorzaakt heeft, wordt 'vergevingsgezind' (in de niet-Bijbelse zin).

Opm.-- *C.A. Meier, Antike Inkubation und moderne Psychotherapie,* Zürich, Rascher, 1949, legt dit mechanisme grondiger dan Rouget uit: “ho trosas iasetai” (wat het onheil veroorzaakte, zal herstellen) resultaat: therapie.

PP74

B.3.-- *De poëtische roes.*

‘Poièma’, **a.** werk, gewrocht, **b.1**. Handwerk, manueel gewrocht, **b.2**. geesteswerk, door geest bewerkstelligd gewrocht (zo b.v. uitvinding (*Politeia* 474e), dichtwerk (*Faidros* 60c)).

Hier zijn het de ‘Mousai’, (van ‘montsai’, berggeesten) of Muzen (met of zonder Mnèmosunè (letterlijk: verruimd bewustzijn), de godin van het verruimde besef der dingen) die actief inwerken.

Terloops: sommigen menen dat, zelfs nog ten tijde van Platon en Aristoteles, broederschappen bestonden in wier kader zelfs wetenschappelijk gevormden de Muzen vereerden.

Platon onderscheidt twee types van dichtwerk:

a. de rationele, ‘houterige’, ‘geconstrueerde’ poëzie en letteren;

b. de geïnspireerde, echte poëzie.

Opm.-- In zijn *Ion* (o.m. 534b) zegt *Platon* dat wie b.v. verzen van Homeros voordraagt, meestal door de ziel van de dichter zelf geïnspireerd wordt. -

In de *Ion* zegt hij verder dat een (echt) dichter of literator niet d.m.v. ‘technè’ rationele deskundigheid, vaardigheid, vakwetenschap, vakkennis, te werk gaat, doch o.g.v. een “theia dunamis”, een goddelijke energie (uitwerking): dichters zijn in een roes, zoals b.v. de Korybanten niet “verstandelijk dansen” - niet ‘emfrones’ -!

Dichters zijn ‘entheoi’, (geestdriftig), ‘hiëroi’, macht- en energiegeladen,-- in alle geval zetten zij de aardse werking van de geest (gedeeltelijk) buiten werking om ruimte te verschaffen aan de Muze(n).

Ook in *Nomoi* (719) zijn de dichters ‘ekfrones’, buiten zichzelf (wat de aardse zijde van de geest betreft). Resultaat: echte literatuur.

B.4.-- *De erotische of minneroes.*

'Eros', verliefdheid; -- 'liefde'. Veroorzakende wezens: hetzij de god Eros (de god der minnedrift) hetzij Afrodite (de liefdesgodin).

Platon, *Faidros* 249d en verder ontvouwt zijn beschrijving van de ware, d.i. geestdriftige erotiek.

Zo zegt hij o.m.: "Telkens wanneer iemand aardse schoonheid ziet, terwijl tegelijkertijd de herinnering aan de 'ware' (*opm.:* hogere) schoonheld in hem/ haar opkomt, krijgt zo iemand vleugels, opnieuw voorzien als hij/ zij is van opwaarts gerichte vleugels en vol ongeduld om op te vliegen doch er niet toe in staat het te doen - als een vogel kijkt men in dat geval naar de lucht en vergeet men wat beneden is - . In zo' n geval ziet men eruit als begaafd met al wat nodig is om als in toestand van 'roes' te worden bestempeld.

PP75

Platon, ofschoon aanhanger van geest, heeft nochtans veel geschreven over 'eros', niet enkel in de zin van 'geluksverlangen' maar ook in de zin van seksuele roes. Wij komen daar wel op terug. Resultaat: echt doorleefde erotiek.

Opm.-- Inzake therapie en zelfs inzake doorleving van roezen allerhande verstaat men Platon juist, indien men van het catharsisbegrip uitgaat:

a. hij staat open voor alle fenomenen, ook de ziekelijke of roesopwekkende;

b. maar voert catharsis, reiniging, in: de ziele-drieledigheid "groot monster/ minder grote leeuw/ kleine mens" speelt hier telkens weer, zelfs indien hij het niet uitdrukkelijk zegt. Dat is o.m. te voelen waar hij de eros beschrijft!

Zo besluit hij *Faidros* 245b/c: "Wat wij te bewijzen hadden is (...) dat de godheden de bedoelde roes veroorzaakt hebben met het oog op de grootste graad van 'eu.tuchia', letterlijk: "gunstig lot" 'geluk'). Weliswaar zal deze bewijsvoering niet de 'deinoi', de cynische geesten, overtuigen; wel zal zij de 'sofoi', de 'wijzen', d.i. de zinnigen, als geloofwaardig overkomen".

Hij voegt eraan toe: "Wat allereerst noodzakelijk is, inzake de natuur van de ziel, natuur die zowel goddelijk als louter menselijk is, is de directe kennis van de toestanden en het uitwendig gedrag en de zin voor objectieve waarheid".

Opm.-- Voor 'zinnigen' is dat ook in 1991 nog zo! Directe waarneming - niet vooroordelen - gepaard aan zin voor objectieve waarheid!

Opm.-- Ernst Dichter, een leerling van Sigmund Feud, bekend om zijn doorbraak inzake marketing (verkoopkunde) in de USA, onderzocht nauwkeurig het koopgedrag.

Velen onder ons kopen - b.v. in een grootwarenhuis

a. niet 'bewust' (in de zin van "logisch berekenend en/ of overleggend", tenzij voor - een soms klein gedeelte),

b. ook niet 'onderbewust' (uit vrees - aldus Dichter - voor het onbekende of uit overgenomen vooroordelen),

c. maar veeleer 'onbewust' (wat Dichter heet "de echte automatische reflexen").

Is dat niet 'mania', roesgedrag? Dichter situeert de factor(en) van zo'n "onberedeneerde koopdrang" in het onbewuste. Misschien zou Platon als Antiek Griek gewagen van 'godheden', 'helden', 'daimones', (waaronder voorouderzielen).

'Mania' blijft daarbij de uitwendige verschijningswijze.

PP76

Ethnopsychologie.

"Disons les choses clairement : la psychiatrie occidentale s' est révélée incapable d'assurer la santé psychique des membres des sociétés traditionnelles, -- tant dans leur pays d'origine que dans la migration. Ceci est un constat. Mais ses conséquences - tant scientifiques qu'économiques - sont considérables. A l'heure actuelle, l'on peut raisonnablement penser que plus de 80 % des habitants de la planète recourent à des techniques thérapeutiques traditionnelles, -- telles le chamanisme, la possession, les voyances, les guérisseurs syncrétiques divers". -- Aldus *Tobie Nathan, Le sperme du diable*, Paris, 1988, 13.

T. Nathan is steller van o.m. *Psychanalyse païenne (Essais ethnopsychanalytiques*), Paris, 1988,-- *La folie des autres*, Paris, 1986 (waarop het vorige werk voortbouwt).

Mensen als Nathan e.a. beschrijven de - gebeurlijk technische - grondslagen van Archaïsch-Primitieve en Klassieke - in alle geval niet-Westerse - diagnose- en geneesmethoden. Vooral die eigen aan de culturen van de Maghreb.

Nathan leidt, als prof in klinische en pathologische psychologie aan de Université de Paris VIII, de *Nouvelle Revue d' Ethnopsychiatrie*. Hij staat verre van alleen. *G. Devereux, Femme et mythe*, Paris, 1982 (werk dat op de eerste plaats over biseksualiteit gaat);

id., *Baubo* (*La vulve mythique*), Paris, 1983, zijn werken van 'ethno-psychanalyse'.

Devereux gaat door als de leider van die strekking, -- met o.m. als methode een soort structurale aanpak (denken wij aan *J.P. Vernant, Mythe et pensée chez les Grecs, I/ II*, Paris, 1971; denken wij ook aan een ouder werk, klassieker van aard, nl. *G. Welter, Les croyances primitives et leurs survivances (Précis de paleopsychologie*), Paris,1960.

De term 'ethno.psychologie' behelst:
a. etnologie (cultuurkunde van de Primitieve beschavingen),
b. maar met als sterk doorwegende - hulpwetenschap 'psychologie', (gebeurlijk: psychoanalyse, met wat dan 'ethno-psychanalyse' geeft),-- Zo bestaat er ook 'ethnopoëtiek' (de dichterlijke praxis der primitieven), 'ethno-economie', (de economische praxis der Primitieven) enz.

De term "guérisseur syncrétique" betekent die immigranten die in Westerse culturen hun 'inheemse' methoden uitoefenen.

Merkwaardig: de zeer rationele en logische Platon schreef teksten die de ethno-psychologie van groot nut kunnen zijn.

PP77

19. Ziel en magie. (77/82).

Bibl. st. : *A. Bernand, Sorciers Grecs,* Paris, Fayard, 1991, 118/121 (*Chants et enchantements*); 121/124/ *Chants magiques*) ;

W. Leibbrand/ A Wettely, Der Wahnsinn, Freiburg/ Müchen, 1961, 64ff (*Seelische Behandlung*). –

Hiermee komen wij in de dialoog *Charmide*s 154vv. Terecht. Doch eerst achtergrondinformatie.

A. Bernand, Sorciers Grecs, 118ss., zegt: de 'epoidè' is 'toverlied' (enchantement,-- denken wij aan het Latijnse 'incantatio'). De etymologie duidt het reeds aan: epi + ogidè.

Waren de Antieke Grieken magiërs/ magiërinnen, dan ligt dit aan het feit dat zij leefden al zingend. -- Vanaf de kinderjaren hoorden zij Homeros' *Ilias* en *Odusseia* in ritmische verzen zangerig voordragen. In de schouwburgen hoorden zij de ritmisch- zangerige verzen van hun grote dramatische dichters.

De mensen op de buiten zongen a.h.w. doorlopend: boeren, die schoven bonden, die druiven plukken, -- zij hadden hun liederen net als de herders. Thuis weerklonken liederen van weefsters en spinsters, alsook van de voedsters. De kinderen werden vertrouwd gemaakt met de liederen van de moeders. Zeelieden zongen hun 'rhupapai' (zeeluikreet). Soldaten hieven, bij plechtige gelegenheden, de paian (een meerstemmig lied) aan t.e.v. de godheden.

Men zong gedurende de banketten. Bij een bruiloft hoorde het meisje toen zij naar haar geliefde begeleid werd, de 'humenaios' (een begeleidingslied); gedurende de bruiloft weerklonk de "epithalamios oidè" (huwelijkslied).

Een 'thrènos' (doden- of klaaglied) ging mee met de uitvaart. -- Op die achtergrond dus situeert Bernand wat volgt. -- Vergeten wij ook niet dat de godsdienstige en staatsburgerlijke vieringen ook hun 'hymnen' kenden.

Platon. Bernand gaat verder.

De 'epoidè', toverlied, wordt bij Platon tot een opvoedingsmethode (tot zelfs een opvoedingsmiddel tot staatsburgerlijke zin). In *Nomoi 2* voorziet hij - utopisch weliswaar dat de ziel van de kinderen methodisch beïnvloed wordt door liederen, - "in werkelijkheid zijn het toverliederen die op de ziel inwerken" (zegt Platon) -, in de vorm van koorliederen, door lied begeleide dansen, dansliederen t.e.v. en o.l.v. de Muzen, Apollon en/ of Dionusos.

Opm.-- Men ziet dat Platon, bij al zijn logica, niet een droogstoppel wordt.

PP78

Maar Platon vermeldt ook dat liederen - magische liederen dan - ook het lichaam in zijn gezondheid kunnen beïnvloeden. Welteverstaan via de ziel onder meer. Staan wij nu stil bij de Charmidesteksten.

Schijn bedriegt en schoonheid liegt.

a.-- *Schoonheid.*

Kritias merkt een groep binnenstormende, jonge mannen op. Men wacht op de mooie Charmides. Als deze binnenkomt, is zelfs Socrates door diens eros betoverd. Waarop Chairefon: “Welnu, Socrates! Hoe vindt gij de jongeman? Is zijn gelaat niet mooi?”.

Waarop Socrates: “Uiterst mooi”. Chairefon: “En toch! Wou hij zich ontkleden, dan zoudt gij zeggen: “Zijn gezicht is niets”. Zo door en door mooi is zijn hele lichaam”.

Socrates: “Als hoe onweerstaanbaar beschrijft gij hem (…)”. -- Socrates hoe betoverd ook zou Socrates niet zijn, als hij daar niet aan toevoegde: “Indien Charmides ook naar ziel ‘goedgebouwd is!”.

b.-- *Schijn*.

Maar … Charmides lijdt aan koppijn! -- De tekst: “Kritias zei hem dat ik een gezondheidsmiddel kende. Daarop richtte Charmides een blik naar mij (Socrates) die ik niet in woorden kan weergeven. Hij deed een gebaar alsof hij mij wou vragen stellen.

Alle aanwezigen kwamen in een kring rond ons staan. Op dat ogenblik, edele vriend, ontwaarde ik doorheen de opening van zijn mantel een schoonheid die mij in vuur en vlam zette. Ik verloor er mijn redeneervermogen bij. (…)”.

Het gezondheidsmiddel.

“Als Charmides mij vroeg of ik een middel tegen koppijn kende (…), zei ik daarop dat het eigenlijk een plant (een blad) was, maar dat er een toverlied bijhoorde - “epoidè tis toi farmakoi” (waarbij ‘farmakon’ is al wat iets verandert ten goede of ten kwade).

Indien men het voordraagt op het ogenblik dat men de plant aanwendt, dan maakt het middel heel en al gezond. Zonder het magisch lied beheerst het middel niet (wat het moet beheersen)”.

Opm.-- Hier verwoordt Socrates het wezen van de magie: zij raakt de 'archè', de vooropstelling of 'beginsel' van b.v. ziek of gezond zijn.

Het is ook daarom dat, in de mysteriën, de wezenskern een subtiele vorm van seksualiteit is (cfr *Thassilo von Scheffer, Mystères et oracles helléniques*, Paris, Payot, 1943, 14: men vereenzelvigt zich met een hoger wezen d.m.v. erotiek); want de seksualiteit beroert het leven in zijn 'archè', oorsprong, vooropstelling.

Het kan verwonderlijk lijken maar magie is iets anders dan wat zeer velen daarover denken.

PP79

Socrates legt het farmakon + epoide uit.

Charmides: "Ik zal het toverlied opschrijven terwijl gij dicteert".

Socrates: "Nu zal ik vrij kunnen spreken over het toverlied - hoe het ineenzit -, want tot nog toe wist ik niet hoe er de krachtuitwerking van uitleggen".

Holistisch.

In het kader o.m. van New Age, het Nieuwe Tijdperk, is de term 'in'. 'Holos' in het Antieke Grieks betekent 'geheel'.

Nu weten wij - o.m. uit de stoicheiosis-methode van Platon, die een totaliteit op haar elementen (onderdelen) onderzoekt - dat het begrip "alle/ geheel" (= totaliteit) tot de grondslagen van het Platonisme behoort.-- Wij zullen dit nu aan het werk zien.

Holistische gezondmaking.

Denk niet dat wij alleen staan met dat actuele woord terzake. *Y. Brès, La psychologie de Platon*, PUF, 1973-2, 287ss. (*Médecine, psychiatrie, psychologie structurale*), gebruikt het om Platons' passus die wij nu bespreken, te karakteriseren.

Socrates zegt daarop: "De krachtuitwerking nl. is zo dat zij niet enkel het hoofd gezond maakt".

Model. -- "Gij hebt wellicht over 'goede' artsen horen spreken: indien iemand die een oogkwaal heeft, zich tot hen richt, zeggen zij dat het niet te doen is wanneer men de gezondmaking van de ogen alleen aanvat. Zij vatten

tegelijk ook het hoofd aan indien het over het in orde brengen van de ogen gaat".

Origineel. --"Op dezelfde wijze, Charmides, werkt deze magische formule. Ikzelf heb ze gedurende mijn legerdienst van een Thrakisch arts, leerling van Zalmoxis, geleerd. Zalmoxis - zo beweert men - en zijn aanhangers maken o.m. ook 'onsterfelijk'".

Opm.-- Zalmoxis (ook: Salmoxis) is een god bij de Getai, een Thrakisch volk (aldus Herodotos 4:94-6). Of Platon in de tekst die wij ter sprake brengen, uitvindt, is niet zo duidelijk en het heeft eigenlijk zo goed als geen belang.

Socrates: "De Thrakiër zei dat wat ik zo-even over de artsen zei, de Helleense artsen gelijk hadden". Socrates gaat dit nu uitleggen.

Het lichamelijk aspect.

Socrates haalt de woorden van de Thrakiër verder aan: "Maar Zalmoxis - onze vorst die een god is - zegt: zoals men niet de ogen mag willen gezond maken zonder het hoofd, ook niet het hoofd zonder het hele lichaam, zo ook mag men niet het lichaam gezond maken zonder de ziel te genezen.

PP80

Dat, bij de Hellenen, de artsen tegen de meeste kwalen niet opgewassen zijn, ligt uitgerekend daaraan dat zij het geheel miskennen (...). Indien het geheel er kwalijk aan toe is, kan zich onmogelijk welk deel ook goed voelen.

Het zielsaspect.

"Want alles heeft zijn oorsprong in de ziel: goed en kwaad voor het lichaam en de gehele mens! Het stroomt vanuit de ziel zoals het stroomt vanuit het hoofd naar de ogen toe. Die oorsprong moet allereerst en met de grootste zorg behandeld worden, indien het met het hoofd en het gehele lichaam goed moet gaan".

Opm.-- *Leibbrand/ Wettley, Der Wahnsinn,* 64. —Ziele-therapie is een echt Platonisch begrip ("psuchèn therapein").

Kriton: Socrates krijgt in de droom, waarin hem een mooie vrouw in witte kleren verschijnt, de grootste geheimen door: na het bloottrekken van de lichamelijke beschadigingen wordt aan het verzorgen der ziel een beslissende rol toegemeten.

Lachès: de zielevorming van jongeren komt ter sprake. Zoals een orgaan b.v. aan schoonheid moet 'deelhebben' (de volstrekte schoonheid is erin aanwezig) om 'schoon' te kunnen zijn, zo moet de ziel aan de deugd en deugdelijkheid deelhebben om 'deugdelijk' te zijn (dat is de redeneerwijze van de jongere Platon).

Hippias minor: het begrip "iasthai tèn psuchèn" de ziel genezen, wordt uitdrukkelijk als term ingevoerd.

Gorgias: Socrates treedt hier op als ziele-genezer. Nevens de arts treedt de paidotribès, de gymnastiekleraar, hier als even belangrijk 'opvoeder' op; hij is 'genezer' van de ziel.

Protagoras: de Sofist als zieletherapeut komt hier ter sprake. Zoals de arts voor het lichaam onvoldoende is, zo, ook de Sofist met zijn halve waarheden. De ziel heeft de 'goede' leerstof nodig, -- o.m. om te genezen van haar kwalen.

Besluit. -- "Ofschoon Platon zelf geen arts was, lijkt het erop dat hij goed ingelicht was omtrent de medische theorieën van zijn tijd en de therapieën die de verschillende types van artsen toepasten. Het aantal medische verwijzingen in zijn werken bewijst dat de geneeskunde voor hem een ononderbroken object van nadenken was". (*Y. Brès, La psychologie de Platon,* 268).

Opm.-- Reeds de Paleopythagereeërs beschouwden hun filosofie als minstens gedeeltelijk 'geneeskunde': een filosofie die geen gezondheid veroorzaakte, was voor hen geen filosofie.

Platon staat m.a.w. in een traditie van levensernst over denken en theoretiseren: gezondmaking moet primeren.

PP81

Het magische lied.

Al wat voorgaat, dient om de krachtwerking van magie te 'funderen' (de vooropstellingen aangeven). Want magie werkt met 'dunamis', (Lat.: virtus, kracht, levenskracht) zo dat er een werking van uitgaat.

De tekst van Charmides gaat door: "De ziel echter - zo zegt de Thrakische arts - wordt behandeld d.m.v. welomschreven magische woorden. Deze zijn "schone uitspraken"

Opm.-- Herlees nu even E.PL.PSY. 12 (schoon): is 'schoon' "al wat be- en verwondering afdwingt". Inderdaad: indien magie ooit, in andere culturen dan onze verlicht-rationele, gezag heeft gehad, dan ligt dit aan het feit dat haar resultaten be- en verwondering afdwongen. Grieks gezegd: de resultaten lokten de uitroep "Prachtig!" uit.

Socrates: "Want door zulke uitspraken ontstaat in de ziel "denkkracht". Indien die ontstaat en bewerkstelligd wordt, dan wordt het gemakkelijk om ook het hoofd en de andere ledematen van het lichaam gezondheid bij te brengen".

Opm.-- Vertalers die van magie niets afweten, vertalen 'bezinning', waar wij - zo-even - 'denkkracht' schreven.

Het is toch evident dat dit nonsens is: hoe kan bezinning in de rationeel-psychologische zin - zoals dat woord in ons taalgebruik aangewend wordt - gezond maken zoals Platon dat hier weergeeft? Laat ons hierbij denken aan "positief denken", de term die in New Age gangbaar is en die de suggestieve denkkracht bedoelt. Pas dan wordt Platon' s tekst hier zinnig.

Socrates: "Als de Thrakiër mij, bijgevolg, en het middel - farmakon - én het lied - epoidè - bijbracht, zei hij: "Laat u niemand wijsmaken met dit middel het hoofd te behandelen die niet eerst ook zijn ziel openstelt om ze d.m.v. liederen te behandelen. (...)."

Opm.-- Zoals Jezus aan de haimo.rhoöusa (haemoroïssa, de vrouw die jaren aan bloedvloeiing leed) genas d.m.v. zijn 'dunamis' (Jezus' goddelijke levenskracht) en dit niet deed zonder geloof van harentwege, zo ook deze Heidense Thrakiër. De magische denkkracht komt maar van de grond voor zover er 'geloof', d.i. zich zonder vooroordelen openstellen voor de werking van de dunamis in het middel en het lied aanwezig, aan voorafgaat. -- Tot daar Platon.

PP82

Psychosomatiek. -- Commentaar van *Leibbrand/ Wettley, Der Wahnsinn*:
"Het komt ons verbazend over dat de psycho-somatiekers van heden deze Charmides-tekst nog niet aan het begin van hun uiteenzettingen geplaatst hebben".

De magische structuur.

Bernand, Sorciers Grecs, 121. Waarlijk een bevreemdend gesprek! Socrates bezorgt Charmides een magische raadpleging, behandelt hem als een genezer en brengt hem een stuk filosofie bij. Socrates gedraagt zich tegelijk als genezer, muzikant en magiër.

Daarbij treedt hij op als leerling van Zalmoxis,-- iemand die mens en 'god' was. Dit laatste verwijst naar de ap.athanismosmethode (onsterfelijk maken).

-- Bernand voegt daaraan toe: "Het aanwenden van een farmakon, een 'middel', het meedelen van een magisch lied, het herinneren aan de Thrakische oorsprong van de methode, de wil om een belangrijk geheim door te geven, -- al die elementen behoren tot de structuur van de raadplegingen van magiërs/ magiërinnen.

Zoals de papyri magicae - een stel documenten uit de Oudheid over magie -, zo ook bij Socrates: **a.** een praxis (versta: een handeling), **b**. ja, maar niet zonder een logos (versta: uitleg), met het oog op gezondmaking".

Y. Bres. -- O.c., 291ss.-- Brès heeft het op zijn zeer Freudiaanse manier over de Charmidestekst. Zonder zich de vraag te stellen of de vooropstellingen van een Freudisme wel toereikend zijn om de vooropstellingen van de Charmidestekst juist te duiden.

Valt vooreerst op de spottende ondertoon: Socrates' optreden tegenover de koppijn van Charmides wordt door Brès omgeduid tot "un amusant prétexte 'médical' (een amusant voorwendsel van zgn. medische aard).

Kritias doet Socrates "doorgaan als een arts". En dergelijke meer. Zou hier de Franse uitdrukking "la facilité du mépris" niet van toepassing zijn: wie iets niet goed verstaat - en dat blijkt overvloedig uit Brès' uiteenzetting - maakt er zich van af door het thema spottend op te vatten.

Wel geeft Bres dan weer toe - zonder zich er rekenschap van te geven dat deze bevestiging strijdt met het amusante van zo-even - dat "Socrates een holistische theorie over de therapeutiek ten beste geeft die zeer 'moderne' schakeringen bevat".

Opm.-- Wat Brès vooral niet lijkt te vatten, is dat Plato geen systematicus is, maar een inductivist (hij neemt steekproeven en tracht te veralgemenen) en dan nog een, zeer informeel inductivist die geen tegenspraken schuwt met zichzelf.

PP83

20. Ziel en nacht. (83/89)

Hernemen wij, maar meer gedetailleerd enkele aspecten van ons leven volgens Platon. Zo: het grote monster voor zover het de nacht betreft.

Volgens *Theaitetos* 158d brengen wij de helft van ons leven door al slapend. Wat de omvang van het fenomeen 'nacht' al gedeeltelijk laat aanvoelen.

Opm.-- Het nachtelijke leven - het slapen inbegrepen - is voor ons, actuele mensen, door de modernisering gedeeltelijk verschoven.

a. Enerzijds: welke enorme som inspanningen getroost de hedendaagse mens zich niet om ... te kunnen slapen. Welke enorme farmaceutische industrie heeft zich daarrond niet vastgezet! Men kan van een reusachtig 'slaapprobleem' gewagen.

Gevolg: "Zeg mij hoe gij slaapt, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt".

b. Anderzijds: hoe brengen de mensen heden steeds meer de nacht niet slapend door! "De nacht van de burgemeester" is een gevestigde titel geworden.

De discotheken en nachtelijke instellingen floreren pas "als 't (zeer) laat wordt". Ook hier situeert zich een reusachtig netwerk van geld verdienen rond het nachtelijk niet-slapen! Al was het maar om reden van het door velen zo gevreesde nachtwerk.

Besluit. -- Wanneer Platon stelselmatig in zijn beschrijvingen van het ziele-leven - de term 'psychologie' is in onze huidige zin wel wat 'zwaar' - de nacht inschakelt, dan heeft hij een hoofdprobleem getroffen.

Appl. model: la dolce vita op Sicilië;.

Hernemen wij een stukje *Zevende Brief* (Ed. Calm, 10f.). -- De zeden - indien dat woord daarop nog van toepassing was - hebben Platon diep geschokt.

In -467 gaat Platon voor de eerste keer naar Sicilië op reis, -- om zijn utopie inzake politiek ergens uit te proberen.

“Wat mij hier, echter, weerom bij mijn eerste optreden ten zeerste tegenviel, was het in die streken gangbare “gelukzalige leven”. Dit bestaat in de “Italische en Sicilische braspartij”.

Tweemaal daags begeeft men zich aan overdadige maaltijden ‘s Nachts ligt men niet alleen in bed. Kortom: men gaat letterlijk op in de met zo’n leefwijze gepaard gaande liefhebberijen (…). Zich doen gelden in mateloze eet- en drinkgelagen én in wellust waaraan men zich in bed overlevert”.

Opm.-- Hiermee bevinden wij ons volop in het grote monster: nachtelijk leven, seks, eten/ drinken.

PP84

Men begrijpt, als men dat leest, waarom Platon, in het spoor van Socrates, zo ‘idealistisch’, geëvolueerd is. Waarom hij de utopie van de “ideale samenleving” ontwierp.

Men kan hem naïef vinden of preuts (= moraliserend), maar men kan de aanleiding daartoe niet wegdenken zonder in…. para.frosunè, nevens de werkelijkheid denken, te vervallen.

Appl. model: de turannos, de tiran.

Reeds n.a.v. la dolce vita op Sicilië vermeldt Platon de turannos, de dictatoriale macht.

“Zulke samenlevingen worden nu eens door een absolute alleenheerser - turannos - dan weer door de macht van de geldaristocratie (‘plutocratie’) of nog door de heerschappij van het gepeupel ‘demokratia’) beheerst. Meteen vallen zij daar van de ene revolutie in de andere.

De machthebbers in kwestie kunnen niet eens de loutere naam ‘grondwet’ horen: daaronder versta ik “een wettelijke regeling die o.g.v. een voor iedereen geldend recht vrijheid en als toepassing van die grondwet gelijkheid waarborgt.”

Opm.-- Men voelt de hang naar wetgeving! Om de zeden in goede - werkelijke waardevolle - banen te leiden of te houden.

In *Faidros* 248d/e prijkt een lijstje van zielen die onder de noodzaak van Nemesis adrasteia (de onverbiddelijke Nemesis, de godin van de rechtvaardige lotsbestemmingen) vallen.

Misschien is het lijstje gedeeltelijk een soort spel. In ieder geval: het bevestigt wat Platon ook elders, wanneer hij niet gekscheert, zegt inzake de tiran. Deze komt onderaan - helemaal onderaan -: zelfs de vakarbeider en de boer (zevende laatsten) en de sofist en de volksverleider (achtste laatsten) staan nog hoger in de waardenrangorde! Want de tiran staat negende en allerlaatste.

Opm.-- Er zijn nog steeds 'denkers' en 'schrijvers' die durven te beweren dat Platon's ideale staatsopvatting - *Politeia en Nomoi* (Wetten) - aan de wieg van onze twintigste eeuwse Nazi- en Sovjetdictaturen staat!

Als men de 'waardering' die hij voor zulke systemen leest, dan vraagt men zich af of die denkers en schrijvers niet zien dat, indien - wij zeggen wel: indien - de dictaturen van onze eeuw zich op Platon beroepen, dezen 'verdraaien' wat hij bedoelde.

Dat zij Platon letterlijk - in Derrideistische zin - 'afgebouwd' (gedeconstrueerd) hebben. Als Platon de 'demokratia' bekritiseerde, dan zeker de Sicilische met haar "dolce vita" in de politieke klasse.

PP85

Appl. Model 1 : de misdadiger.

Bibl. st. : *D. Anzieu, Oedipe avant le complexe ou de l'interprétation psychanalytique des mythes* in : *D. Anzieu e.a., Psychanalyse et culture grecque,* Paris,1980. --- Het artikel - o.c., 9/25 - behandelt een vijfde 'mytheem' (= mythisch element), nl. de geslachtsgemeenschap met de moeder.

1.-- *Herodotos van Halikarnassos (-484/-425).*

Historiai.-- Vertelt van een 'tiran' - Hippias - die met het Perzische leger Athene_aanvalt. Om die reden wordt hij uit zijn 'vaderstad' verbannen. Maar daarop doorleeft hij een droom waarin hij zijn eigen moeder in bloedschande (= incest) betrekt. Daaruit besluit hij - typisch voor een tirannenziel - dat hij, die zijn moeder, in de nachtdroom, door verleiding aan zich onderwierp (model), Athene (origineel) zal binnentrekken, er zijn macht zal herstellen om er, op hoge leeftijd, te sterven. Gewoonlijk zegt men: de moeder 'verzinnebeeldt' de vaderstad.

2.-- *Sofokles van Kolonos (-496/-406),*

Oidipous koning (Oidipous turannos). -- De tekst van het drama (rond -430) zegt: “Vele mensen immers hebben, in hun dromen, met hun moeder geslachtsgemeenschap gepleegd”. Dit zijn de woorden van Jokaste, de vrouw van Labs en de moeder van Oidipous.

Opm.-- *Die Traumdeutung* (1900) van S.Freud is slechts een psychoanalytische omduiding van een eeuwenoude traditie.

Platon. -- Bibl. st. : *Rost. : Baccou,* introd./ trad., *Platon, La république*, Paris, 1966. -- O.c., 333 ; 334 ; 337 ; 338.-

De Platonische droomduiding.

Zoals altijd is Platon ook hier informeel inductivist: hij werkt geen systeem terzake uit. Maar hij opent wegen, waardoor een Engels Platonkenner hem “a seminal thinker” (een kiemdragend denker) kan noemen.

Politeia ix, begin, gaat even in op de ‘onwettige’ (versta: gewetenloze) begeerten. Dit, in verband met de genesis (= wordingsproces) van de misdadiger (o.m. de tiran).

Het gaat hier over die begeerten die gedurende de slaap wakker worden.

a. In de slaap nl. komt het met geest begaafde, zachtzinnige gedeelte van de ziel (geschikt om het andere gedeelte der ziel te beheersen) tot rust.

b. Dit, terwijl het dierlijke en wilde zielsgedeelte - voor zover het zich aan eten en drinken vergaapt - a.h.w. rillend (van begeerteclimax) alle slaperigheid afschudt en erop uittrekt om voor zijn begeerten bevredigingen te vinden”.

Opm.-- Het is overduidelijk: **a.** de kleine mens; **b.** het grote monster!

PP86

Seks en doding.

Platon: “Zoals gij wel weet: in zo’n toestand durft dit zielsaspect (*opm.:* het grote monster in zijn nachtelijke vorm) alles, -- bevrijd en losgekoppeld als het is uit de banden van ieder schaamtegevoel en ieder echt inzicht.

a. Zo schrikt het er niet voor terug - in verbeelding (E.PL.PSY. 65) – geslachtsgemeenschap te plegen met de eigen moeder of met wie ook, -- mens, godheid, dier.

b. Ze schrikt het er niet voor terug zich te bevlekken met om het even welke moord,-- zonder afschuw met het om het even wat op. –

Samengevat: er bestaat geen waanzin, geen schaamteloosheid waartoe dit ziele-gedeelte niet in staat is –

Opm.-- **1.** Bij het om het even wat opvreten noteert Aristoteles (Eth. Nicomach. H:6,114b) het opvreten van kinderlijkjes.

2. Merkwaardig is de koppeling "waanzin/ schaamteloosheid".

Paul Diel, Psychologie curative et médecine, Neuchätel (CH), 1968, 107) 111 (*neurotisch gedrag*), 111/113 (*cynisch of schaamtevrij gedrag*) - themata hernomen o.g., 162/ 167 (*Nervosité et banalisation*) - huldigt een zeer gelijkende tweeledigheid. Er zijn, volgens Diel, twee hoofdvormer van psychopathologie:

a. de neurotische, die lijdt onder de afwijkingen die men heeft en doorleeft (een ziele-kwaal die opvalt doordat de psycholoog, resp. neuroloog/ psychiater eraan te pas komt);

b. de banaliserende of cynische, die - i.p.v. eronder te lijden - afwijkend gedrag en doorleven schaamteloos op zich neemt en doorzet. M.a.w..: het syndroom, nl. de afwijkingen, is hetzelfde, maar de neuroticus lijdt eronder en gaat eraan ten onder, terwijl de cynicus ze schaamtevrij op seksueel en/ of sociaal terrein uitwerkt als 'natuurlijk'.

Het grote nachtmonster in ons allen.

Platon (wat verder): "Wat wij, met dit alles, wilden vaststellen, is dit:

1. in ieder onder ons allen - zelfs in diegenen die als volkomen zelfbeheerst overkomen - huist een type van angstaanjagende, wilde, iedere wet overschrijdende begeerten;

2. Dat feit wordt ons duidelijk gemaakt door de dromen".

Opm.-- Elders zal Platon wijzen op het fictieve van de droombeelden. Maar hier blijkt dat die 'ficties' voor hem meer zijn: "Zeg mij welke nachtdromen (of dagdromen zelfs) gij hebt, en ik zal u zeggen welke ziel gij heb".

PP87

De ziel van de misdadiger, resp. de tiran.

Platon (wat verder):

a.-- ***"Tot nog toe***

Tot nog toe kregen (de onwettige, tegennatuurlijke begeerten) slechts haar vrije loop in de vorm van de droom gedurende de slaap.

Reden: de tiran was nog onderworpen aan de wetten en aan zijn vader en in zijn ziel heerste de democratie.

b.-- ***Voortaan echter***

Voortaan echter zal hij - getiranniseerd als hij is door de eros (*opm.:* levensdrift) zonder onderbreking het menstype vertonen dat hij soms in de nachtdroom werd.

Dan zal hij voor geen enkele moord, voor geen enkel verboden voedsel, voor geen enkel misdrijf terugschrikken. Eros, die in hem op tirannieke wijze leeft,-- in volledige wanorde en bevrijding uit alle banden doordat hij in hem alleenheerser is, zal dergelijk ongelukkig menstype (van wie hij de ziel in bezit genomen heeft als een tiran de stadstaat) ertoe drijven alles aan te durven.

Dit, om hem voedsel te verschaffen, hem (*opm.:* eros) en zijn bende begeerten die hem omgeven. Met name: die begeerten die van buiten hem komen (door de slechte gezelschappen) en die begeerten die in hemzelf ontstaan uit een aanleg die met de zijne samengaat -- en de bindingen verbroken hebben en zich bevrijd hebben.

Is dat niet het leven dat zo'n mens nu leidt? Vatten wij samen: is een volslagen misdadiger diegene die bij volle dagbewustzijn de gedragingen van de mens in slaap-droomtoestand vertoont".

Tot daar de moeilijke tekst van Platon.

Opm.**--** **a**. De hoofdgedachte is klaar: de misdadiger - in casu de tiran - leeft overdag zoals men in de immorele nachtdromen leeft. Het grote monster dat in de nachtdroom los en schaamteloos zich uitleeft, verlaat hem niet, -- ook niet overdag, wanneer hij rationeel handelt.

b. Het grote monster wordt beheerst door 'eros', de levensdrift, maar die zich uitwerkt in een 'bende' begeerten - seks, doding, verrijking -.

Het is dus niet de gezonde eros of levens- en geluksdrift, maar de eros voor zover door de tendensen van het grote monster overrompeld.

Opm.-- Dit doet denken aan de libido of levensdrift van S. Freud. Ook die libido is een soort oerwellust die allerlei, zelfs misdadige ('perverse') gedragsvormen kan aan de dag leggen.

Opm.-- Platon moraliseert. Maar men kan, b.v. als advocate van misdadigers, ook de verstehende methode toepassen: zo *Sabine Paugam, Crimes passionnels*, Paris, 1988 (deze jonge advocate tracht binnen te dringen in de ziel).

PP88

Toelichtingen.-

1. *A. Rivier, Etudes de littérature grecque*, Genève, Droz, 1975. -- O.c., 67/72.-- Steller beweert dat de grote Griekse tragici (Aischulos (-72. --456), Sofokles (-496/-406), Euripides (-480/-406)) een gemeenschappelijke structuur op het toneel brengen. Wat de personages 'drijft' (naar hun ondergang b.v.), is o.m. aangeduid door de term 'eros', levensdrift.

Die eros is **a**. een kracht**, b**, die in de ziel tot drift wordt. Zij is tweeledig.

i. Zij is in de innerlijkheid (psychisch) en lijkt aangeboren, 'natuurlijk' (in de natuur zelf van de helden van het toneel).

ii. Zij is tegelijk uitwendig, als een hogere macht, die zich in de natuurlijke aandrang infiltreert en vooruit drijft.

Rivier heet ze 'goddelijk' - in de Antieke zin van "door godheden gewild, aangedaan", ja, 'démonique' (demonische macht).

Daarbij is het zo dat die eros, levensdrift, én de godheden 'drijft' én de mensen, die door die godheden bezield geraken.

Maar zowel in godheid als in mensheid werkt die eros zich als een ziekte - nosos - uit. Iets pathologisch, steekt én in de goden en godinnen én in door die hogere wezens beheerste wezens die dit als 'aische', iets schaamtelijks, aanvoelen.

Terloops: de anankè, de noodzaak, is ermee gemoeid zowel bij godheden als bij mensen! Zij willen de eros ergens niet zelf, maar ontsnappen er niet aan (moeten hem erbij nemen als iets irrationeels).

Wat als gevolg heeft dat die eros doorleefd wordt niet als een wezenseigen gevoel of zo, maar als iets dat van buiten uit opgedrongen wordt, als een lot.

Meer nog: gezien de rampzalige gevolgen als een ramp. Er is m.a.w. een waanzinnig- schaamteloze eros in de hele kowerk. --n het werk.-- Platon spreekt in een analoge zin, blijkbaar (hoewel hij in de zo-even besproken tekst het goddelijk en demonisch aspect niet uitdrukkelijk ter sprake brengt).

2. *Appl. Model 2: Vampier, weerwolf.*

Wat E.PL.PSY. 85vv. beschreven wordt, is iets dat aan vampirisme en weerwolverij doet denken.

1. *Vampier.*

a. 'Vampier' is een biologische term: een aantal vleermuizen (Z.-Am.: Indonesië) zuigen bloed uit kleine wonden;

b. 'vampier' is een juridische term: een man pleegt seks met vrouwen terwijl hij ze doodt en, vooral in de nek, wat bloed opzuigt ("De vampier van Düsseldorf");

c. 'vampier' is een occultistische term: een begravene wiens lijk niet bederft, maar bloedzweet afgeeft

PP89

(bloed vloeit uit het lijk in de kist: terwijl in de omgeving vooral vrouwen bloedarmoedig worden (gebeurlijk sterven van uitputting), -- zo in Z.O.-Europa;

d. 'vampier' is een occultistische term (in een bredere zin),: sommige mensen komen als zeer uitputtend over zo dat, wanneer men zo te dicht in de nabijheid heeft, men een zwaar gevoel van moeheid en uitputting ontwikkelt (de 'bloedziel' in de aders en slagaders loopt leeg);

e. 'vampier' is een sociologische term: een vrouw die haar verleidelijkheid aanwendt om mannen vooral financieel "uit te putten" is een 'vamp'. Ziedaar de voornaamste elementen van wat men heet 'vampirisme'.

2.-- *Weerwolf.*

In het Frans 'loup-garou'.

a. 'Weerwolf' is een occultistische term: iemand - met eigen psychische en zelfs lichamelijke kenmerken - droomt slapend over seks, bloed (hij vreet konijnen, baby' s e.d..), -- zo een beetje (veel zelfs) zoals Platon het beschrijft (en de andere aangehaalde Antieke Grieken);

b. 'weerwolf' is een occultistische term: iemand verandert nachts in een dier - een wolf of een ander liefst bloeddorstig dier - en gaat zo, uitgetreden en omgevormd, op roof (wat hij 's morgens daarop vertelt als "een nare droom");

c. 'weerwolf' is een psychiatrische term: iemand lijdt aan de waan(zin) dat hij weerwolf is (lycanthropie);

d. 'weerwolf' is een magisch-religieuze term: zo vertelt Herodotos over de Neuren (het huidige Oost-Polen) wat volgt "Deze Neuren lijken een volk van tovenaars te zijn.

Althans zo wordt het verteld door de Skythen en de Grieken die in Skythië wonen. Ieder Neure zou eens per jaar voor weinige dagen in een wolf veranderen en daarna weer mens worden".

Wat door godsdienstwetenschappers als een type van totemisme (totemgeloof, waarbij men zich b.v. een dier gelooft), geduid wordt.

Het mag verwonderen dat wij bij dit dubbele aspect blijven stilstaan maar wie een beetje vampirisme en weerwolverij kent of in kunstwerken erover vernomen heeft (boeken, filmen, video's), zal Platon's weergave zeer snel als echt aanvoelen.

Zo lijkt de 'tiran-misdadiger' zoals Platon hem beschrijft, vanuit de nachtdromen, waarlijk een weerwolf:

Er bestaat, natuurlijk, een massa literatuur daarover: een enkel werk zij aanbevolen (voor niet te gevoelige zielen), *Guy Endore, The Werewolf of Paris* (1933), -- Frans: *Le loupgarou de Paris*, NéO, 1987 (een meesterwerk).

PP90

21. Ziel en voeding, (90/93).

Wij hebben het reeds meermaals gelezen: Platon vernoemt eten en drinken als één der 'stoicheia' of 'archai' (voorop te stellen elementen) van ziele-leven:

"Zeg mij wat en hoe gij eet en drinkt, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt". Denk maar niet dat voeding (drank inbegrepen) een de ernstige denker "onwaardig object" zou zijn.

Michel Onfray, Le ventre des philosophes (Critique de la raison diététique), Le livre de poche (Biblio-Essais), leert het ons dat ;

1. *Diogenes de Kunieker (-413/-327)*

Diogenes was een ietwat jonger tijdgenoot van Platon, een 'verre' leerling van de op versobering aansturende Socrates, bestrijdt het grote monster en de minder grote leeuw d.m.v. een toenmalige tegencultuur.

Onanisme (hoofdzakelijk mannelijk zelfbevrediging) - ongekookt voedsel, -- afschaffing van het huwelijk én schaamtevrije beoefening van seks (Antieke Grieken aten en dronken niet publiek zoals zij hun seksueel leven eveneens streng privé hielden,-- wat Diogenes van Sinope afschafte), waarbij vrouwen en kinderen 'gemeengoed' waren,-- minachting voor iedere verrijking.

Ziedaar de hoofdtrekken van de 'ascese' (versterving) van de beruchte Kunieker ('kuon' betekent 'hond', zodat 'Kunisch' eigenlijk 'honds' betekent). Toch beschouwde Diogenes zich als 'diaitètès', scheidsrechter over de levensstijl.

Opm.-- Onnodig te zeggen dat, Platonisch gezien, Diogenes minstens gedeeltelijk overdag beleefde wat de nachtdroomvrijheid hem leerde. –

2. - *P. Sartre, de Existentialist (1905/1980),*

Sartre was ook enigszins tegencultuurgezind, goot er een liter alcohol per dag door, slikte tweehonderd milligram amfetamines, massa's aspirines, -- om te zwijgen van de koffies, de soorten thee en andere 'vochten' die hij verslond!

Opm.-- Eveneens onnodig daaraan toe te voegen dat, Platonisch gezien, zoiets als 'niet waardevol' geldt.

Het voedingsprobleem.

Wij spreken, in vorig hoofdstukje, over het nachtprobleem. Het voedingsprobleem - heden - weegt niet minder zwaar. Met als uitersten: sitiofobie (voedselweigering; denk aan anorexia mentalis) … vraatzucht!

De armen van de Derde en de Vierde Wereld hebben soms schromelijk te kort. De "rijke landen" verspillen. Wij zwijgen over de boeken en artikels en uitzendingen over hoe men eten kan wat men wil en toch 'mager' blijven!

PP90

Holistische 'diëtetiek'.

Platon, wanneer hij aan factorenanalyse (stoicheiosis) doet, houdt steevast "alle/ geheel", de totaliteit of het 'holon', voor ogen. Ook weer hier, voor de zoveelste keer, wanneer het over eten en drinken gaat.

1.-- *Harmonie.*

'Harmonie' is eigenlijk "geordende werkelijkheid" invoeging van soms tegengestelde dingen. -- Zo is het grondbegrip, wanneer het voeding betreft, natuurlijk weerom "microkosmos/ macrokosmos". De mens is een "heelal-in-het-klein" te midden van het heelal-in-het groot. Hij is zowel weergave (gelijkenis) als wisselwerking (samenhang).

Opm.-- Daarin spelen b.v. de vier 'elementen' - 'rhizomata' van Empedokles van Akragas (Lat.: Agrigentum) (-483/-423) gekoppeld als tegenstellingsparen (systechieën) een rol: "koud/ warm" en "droog/ vochtig".

Soms vermeldt men de zgn. "Hippokratische vochten": "bloed/ slijm" en "gele gal/ zwarte gal". Soms ook denkt men ze als afspiegelingen van de Empedokleïsche elementen.

Opm.-- Men moet aan dergelijke koppelingen (ordeningen: de Grieken waren geboren 'harmologen', (ordetheoretici) niet te zwaar tillen. Wel aan de verhouding "microkosmos/ macrokosmos" die de Antieke Grieken daarin aan het werk zien.

2.-- *Harmonie der tegengestelden.*

Wanneer het over diëtetiek gaat b.v., verrassen Antieke Grieken ons regelmatig door het gemak waarmee zij b.v. ziek zijn integreren in hun levens- en wereldbeeld. Ziekte is, immers, een gebrek aan harmonie! En toch: zowel de grote kosmos die het heelal is als de kleine die de mens is, omvatten én gezondheid én ziekte. Dat heette W.B. Kristensen "harmonie der tegengestelden". Dit is: "ineenvoeging van goed (gezondheid) en kwaad (ziekte)".

'Hubris' (Lat.: arrogantia), grensoverschrijding.

Alles heeft zijn 'maat' of 'grens' (in de zin van 'afgrenzing').

Die maat - Lat.: mensura - of norm overschrijden is grensoverschrijding; 'hubris', (hybris). Platon geeft ons daarvan een voorbeeldje, *Politeia* iii:406a/c.

Hèrodikos, een trainer in sportoefeningen. Hij is ongeneeslijk ziek, maar verzet hemel en aarde om, om tegen het verloop - het door de natuur bepaalde verloop - van zijn ziekte in, zijn leven te verlengen. -

Platon' s waardeoordeel is typisch Antiek-Grieks: zoiets is grensoverschrijding! Zoals hij elders (*Timaios* 89c) zegt: "leder levend wezen

PP91

op zich beschouwd heeft o.g.v. zijn individuele natuur een vooraf bepaalde levensduur tenzij, natuurlijk, wat het o.g.v. "de noodzaak" aan lotgevallen erbij moet nemen".

Opm.-- Het begrip 'ananke', tegenhanger van zinnige doelmatigheid en doelgerichtheid, keert regelmatig weer bij Platon, zoals bij de grote tragici. Het hangt nauw samen met de Antiek-Griekse religie. Ook weer hier: het tegenstellingspaar "noodzaak/ doelgerichtheid". Harmonie der tegengestelden.

3.-- *Harmonie (gebeurlijk der tegengestelden) inzake diëtetiek.*

Eerst een soort begripsbepaling.

a. Basisgedachte. Al wat leven ordent heeft met 'diaitètikè', modern vertaald: diëtetiek, uitstaans.

b.1. Wij zagen het al: 'diaitètès' is 'scheidsrechter' (eigenlijk: degene, die leven van rechtswege ordent).

b.2. Het werkwoord 'diaitao' betekent: "ik sticht orde in hetzij mijn eigen leven hetzij in andermans leven".

b.3. "Hè diaita" is "levensstijl voor zover zelf gekozen". En "to diaitema" is "zelfgewilde levenswijze".

Men ziet het: het ordentelijk te werk gaan over leven en levensvormgeving - life style (zoals men nu zo graag zegt) - is de kern.

Opm.-- Dit aartsbrede begrip omvat dan dingen als "op de buiten wonen", "thuis leven", "zich met verstand van zaken voeden" e.d.m.. Ook - maar dan o.g.v. eigen tekortschieten - 'regime' door een arts voorgeschreven.

Ons huidig enger begrip 'diëtetiek'.

a. Uit wat voorgaat - o.m. omtrent het gedrag dat aan het grote monster ontspringt - blijkt dat ook inzake voeding (eten/ drinken) een maat, grens, bestaat. Zo niet wordt de juiste harmonie - het evenwicht - gestoord.

b. Uit een tekst van Platon blijkt - weerom - dat de idee "het schone" (wat bewondering en verwondering afdwingt) centraal staat. Het dieet van het lichaam behoort nl. beheerst te worden door een algemene schoonheidsleer als beginsel. Daarin is lichaamsevenwicht één van de vooropstellingen van de juiste rangorde binnen de ziel.

Opm.-- Hier wordt men gewaar dat 'diëtetiek' in Platonische zin veel meer is dan keuken-voorschriftjes allerhande, zoals dat nu in onze tijd het geval is.

Opm.-- Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Antiek-Griekse artsen 'gezondheid' niet konden monopoliseren zoals nu b.v. via de geneesherenorde kan afgedwongen worden. Zelfs van uitstekende gezondheidsverzorgers. Dat 'wetenschappelijk' monopoliseren begon met het Verlichte Rationalisme.

PP93

De ziel van de uitgehongerde Iks.

Platon is "a seminal thinker" (= hij zet op weg). -- N.a.v. *Colin Turnbull, Les Iks (Survivre par la cruauté*), Paris, Plon, publiceerde *A. Maurice, Ethnologie*.

L'insoutenable rire des Iks, in : *Journal de Genève* 03.07.1987, --

Ooit zei een Duits denker (L. Feuerbach): "Der Mensch ist was er iszt" (De mens is wat hij eet)! Dat is nog zo.

De Iks wonen in enkele zich verplaatsende 'dorpen' in het gebergte (N.-Oeganda). Turnbull leefde twee jaar bij die over tweeduizend ontheemden. Hij kent hun taal.

De tragedie begon toen, decennia geleden, hun leefgebied tot dierenreservaat (!) werd omgeduid en andere volkeren toestroomden, waarbij de staatsambtenanarij liet begaan.

Sedertdien 'leven' zij zonder vaste bestaansvoorwaarden. Hun "kleine mens" is dag - in dag - uit toegespitst op juist één probleem: "Hoe geraak ik vandaag aan voedsel?". Doordat zij plukken en aan wildstroperij doen of zich aan naburige herderstammen verhuren, overleven zij letterlijk.

Tevoren - zo' n halve eeuw - leefden de Iks van een rijke kosmogonie (leer omtrent de oorsprong van de kosmos), riten, vaardigheden, clanwetten, verfijnd familiesysteem (met gevoelsrijkdom en economie).

Nu zij vaststellen dat hun Heidense godheden 'nietsen' zijn (inzake oplossen van vitale problemen), spotten zij ermee. Een getuigerest van gezinsleven vervangt hun vorige moraal, nl. voor zover die rest nog tot iets dient: overleven! Het familiestelsel ziet er als volgt uit nu:

a. eens van voor in de dertig is men, 'ouderling(e)' en wordt men al doodverklaard (bij de eerste de beste ziekte wordt men achtergelaten)

b. man en vrouw weten zich, binnen het 'huwelijk', praktisch door niets meer onderling verbonden, tenzij om te overleven;

c. vanaf zijn derde levensjaar wordt een kind in de "struggle for life", geworpen.

Turnbull zag gedurende die twee jaar nooit één teken van gemoedelijkheid. Nooit zag hij iets ten geschenke geven. "Het dient tot niets" (onderverstaan: inzake overleven). Zo zeggen de Iks.

Turnbull gewaagt van het absolute individualisme: "Elk voor zichzelf". -- Tragisch is het voortdurende, maar op de duur onuitstaanbare lachen van de uitgehongerde Iks: niets is nog ernstig! Het absurde van hun lot dwingt hen ertoe het naakte bestaan zelf "een lachertje" te heten. Alles is 'ontheiligd'.

Hoe de ziel van een roemrijk volk ontaardt o.g.v. uithongering tot een vorm van "groot monster"!

PP94

22. Ziel en geslachtelijk leven (94/102)

Er is natuurlijk enorm veel geschreven over Platon' s teksten over geslachtelijk leven.

Bibl. st.:

-- *S.J. Ridderbos, Eros bij Plato (naar zijn Symposium en Phaedrus),* Kampen, Kok/ Agora, 1988 (waarin de beide teksten met commentaar;-- het zijn in hoofdzaak verhalen maar die filosofisch prikkelen en moeilijk samen te

vatten zijn;-- steller meent dat de term 'eros' ruimer is dan verliefdheid: zoals te verwachten krijgt "de kleine mens" de hoofdrol (*Sumposion*: "het goede" maakt dat eros werkelijk waardevol wordt; "de wijsheid" (die bij Platon uiteindelijk rond "het goede" draait) maakt eros tot echte waarde; nog: Ridderbos stelt vast dat het in beide dialogen zo goed als uitsluitend over "eros onder mannen" (homo-erotiek) gaat).

-- *W. Schmid, Die Geburt der Philosophie im Garten der Lüste (Michel Foucaults Archeologie des platonischen Eros*), Frankfurt, Athenäum, 1987 (sluit aan bij *M. Foucault, L' usage des plaisirs,* m.b.t. *Platon's Sumposion*); --

-- *Y. Brès, La psychologie de Platon*, PUF, 1973, 215/260 (*L'amour éducateur*) (waarin steller zegt:

a. de term 'eros' heeft bij Platon een brede betekenis;

b. Brès bestudeert echter bij Platon de eros in de enge zin (als seksualiteit en gevoelswereld), waarbij hij vaststelt wat volgt

b.1. Seksueel genot wordt altijd verdacht voorgesteld en losgekoppeld van tederheid;

b.2. De vrouwen komen hoofdzakelijk voor hetzij als misprezen courtisanes hetzij als manninnen hetzij als lastige feeksen hetzij als hoogstaande moederfiguren die inspirerend inwerken;

b.3. De homo-erotiek lokt bij Platon tegenstrijdige oordelen uit (die volgens Brès wijzen op een innerlijk conflict bij Platon zelf)).

Het groot monster komt hier ter sprake in één van zijn meest doorwegende aspecten. -- Wij kunnen gerust zeggen dat Platon hier "het seksueel probleem" aanpakt.

Seks. -- Het huidige woord 'seks' komt van het Latijns 'sexus' ('virilis' (mannelijk)/ 'muliebris' (vrouwelijk)). Ons "van beiderlei kunne" geeft hetzelfde weer.

Vanaf de vijftigerjaren komt de Amerikaanse term 'seks' op. De nieuwe begripsinhoud is: een (soms algehele) vrijheid inzake geslachtsleven ("vrije seks"),-- met een sterk Anarchistische of Libertaire inslag.

Porno-seks. -- De nieuw verworven, anarchische of misarchische (ordeminachtende) vrijheid inzake geslachtelijk leven geeft, ondertussen, aanleiding tot zeer uiteenlopende praxisvormen.

PP95

Lees *Cosmopolitan (It's a Woman' s World*) 1990: februari, 86/89 (*Het sekseffect*), en gij zult zeer mooie gymnastiekoefeningen - foto's en teksten - te lezen en te zien krijgen.

De 'sexercises' van een Amerikaans arts bewijzen dat een vrouw, die zich inbeeldt dat 'sensualiteit (het vermogen om van vrijen te genieten) niet aanleerbaar is, ongelijk heeft! "Ga liggen met je voeten naast elkaar en met gebogen knieën. Vouw je handen achter je hoofd. Span je buikspieren en kom met je bovenlichaam naar je knieën. -- Herhaal dit twaalfmaal. Goed voor buik en borsten".

M.a.w. voorschriftjes! - Maar lees wat anders: b.v., *Porno in West-Europa neemt 'onaanvaardbare' afmetingen aan*, in: *De Nieuwe Gids* (Gent) 30.04.1991.-

Twee Duitse scholieren op drie kijken regelmatig naar pornovideo's. De helft van alle Italianen - onder wie een aanzienlijk aantal vrouwen - zegt vaak of af en toe porno-producten te lezen of te bekijken.

Ziedaar gegevens ter sprake gebracht tijdens een hoorzitting in het Europees parlement, waarbij verscheidene sprekers het hadden over "een toenemende pornografisering van de West-Europese cultuur".

Het initiatief kwam van de EP- kommissie voor de rechten van de vrouw, waarvan de voorzitster, Christine Crawley, stelde dat het misbruiken van vrouwen, en kinderen door "de seksindustrie" een onaanvaardbare omvang aanneemt. Zij schatte het zakencijfer van deze bedrijfstak (!) in de Europese Gemeenschap op ... zestig miljard Belgische frank.

De term 'pornografisering' komt van Ursula Ott, die beweerde: "Op tien misdrijven door jongeren gepleegd is er één dat met porno te maken heeft". (*Ott* is redactrice bij *Emma* (het grootste feministisch tijdschrift in West-Europa)). De macht van de seksindustrie is groot: Ott zei dat *Emma* met een speciaal nummer naar buiten kwam om het probleem te stellen en dat vele kiosken weigerden het te verkopen.

Reden: de seksindustriebonzen waren ertegen!

Besluit. -- Wanneer Platon, in zijn tijd van vervallende democratie (met diepgaande cultuurcrisis), geslachtelijk leven in "het grote monster" situeert, is hij, weerom, "a seminal thinker", een denker die de ogen opent op een omvangrijk vraagstuk.

Eros en het Westen. -- ***Bibl. st***. : *D. de Rougemont, L'amour et l'Occident*, Paris, 1938.

PP96

De Rougemont (+1985) heeft het in zijn beroemd werk over de hele strijd tussen de verloederende en de veredelende duidingen, in volle Middeleeuwen, van de oerdrift "eros/ sexus". De veredelende strekking spreekt van 'minne' en is gekend (in de schoolboeken over Middeleeuwse letterkunde).

Minder gekend is de verloederende strekking. In Genève b.v. werden - in de loop van 1988 - de 'aangebrande' Middeleeuwse teksten in één der schouwburgen in levenden lijve opgevoerd. Realisator: Richard Vachoux. Titel : "Les chevaliers de la Table Ronde (Estaminet courtois)".

"De teksten die R.Vachoux uitkoos, breken met het denkbeeld dat men zich vormt over de dappere ridders, -- "op hun knieën en aan de voeten van hun vrouwe".

De gedichten, prozastukken en blijspelstukjes die Vachoux uitkoos, getuigen van een schaamtevrije geilheid, -- laat ze nu geschreven zijn door Charles d' Orleans, Pierre Duo of Courteline". (*Celestes troubadours*, in: *Journal de Genève* 21.08.1988).

A. Adam, Les Libertins au XVIIe siècle, Paris, 1964, leert ons dat reeds in volle XVII - de eeuw - de eeuw van de grote Klassieke cultuur - de vrijheid inzake geslachtelijk leven duchtig 'libertijns', d.i. anarchistisch-libertair was. -

Besluit. -- Europa is niet van gisteren geconfronteerd met het seksueel vraagstuk.

Hellas: tussen veredeling en verloedering.

Lees *A. Rivier, Etudes de littérature grecque*, Genève, Droz, 1975, 235/242 (*Observations sur Sappho*), en gij zult geconfronteerd worden met 'lesbische' praxis maar omkaderd door een religie en een opvoedingswil. De meisjes die

Sapfo in haar 'samenleving' opvoedde, doorleefden, waarlijk erotiek, -- intervrouwelijk. Met gevoel ('mainolai', 'thumoi'). Maar ook met een rechtsorde (instelling) en een religie als vooropstellingen.

De 'intrede' in de groep ("mousopolon oikia") is juridisch-religieus. De 'uittreding' is 'adikia', rechtsoverschrijding, wanneer zij niet ernstig verantwoordbaar is: nl. met het oog op een huwelijk is zij verantwoord, -- met het oog op een andere kring van een mededingster van Sapfo) gold zij als een inbreuk op het recht.

Opm.-- Zo was het ook voor de homofilie tussen mannen: een strenge rechtsorde beheerste zo'n praktijken.

Maar lees *Maria Daraki, La sagesse des Cyniques grecs*, in : *Cl. Mossé, prés., La Grèce ancienne*, Paris, Seuil, 1986, 92/112, en gij zult in de verdierlijkende anticultuur der Kunische filosofen terechtkomen!

PP97

Een voorbeeldje:
Krates de Kunieker

Hij was van begoede afkom - verloochende zijn stand, deed afstand van zijn bezit, -- was ermee opgetogen dat hij de Gieken het imago van een denker die publiek geslachtsgemeenschap pleegde, kon inprenten!

De traditionele boeken van filosofiegeschiedenis verzwijgen dergelijke, nochtans veelzeggende details zo dat het louter ascetische (en dus stichtende) beeld van de Kunische filosofie overblijft.

Copuleerde Krates publiek met Hipparchia, Diogenes masturbeerde zich altijd in het publiek. Wat de 'klassieke' handboeken van filosofiegeschiedenis natuurlijk weerom verzwijgen. (O.c., 93;97).

De Cynici (Latijn voor 'Kuniekers') dachten zichzelf als "hemelse honden", want in hen/ haar dachten zij welbepaalde godheden zicht- en tastbaar aanwezig, die hun/ haar voordeden wat zij zo in het publiek aandurfden. -

Cfr supra E.PL.PSY. 66 (nabootsing/ deelname aan goddelijk koppel, -- maar 'cynisch' (schaamtevrij) omgeduid tot een karikatuur).

Wat ons verwijst naar het doorslaggevende belang van het imaginale, element in het ziele-leven (E.PL.PSY. 68). O.c., 98s.-- Voeg daaraan toe het zelfmoordelement, dat Maria Daraki weergeeft met de woorden “désir de mort” (doodsverlangen) (O.c.,100). -

Laatste betekenisvol détail: de vrouwen, zoals Hipparchia, pleegden een soort ‘unisex’; zij gedroegen zich eerder als mannen (‘manninnen’) (o.c., 104s. (Les femmes cyniques: des hommes)).

Opm.-- De huidige Kunische denkers lopen goeddeels in hetzelfde spoor: behalve Sloterdijk is daar Georges Bataille (1897/1962), een denker - als men dat woord op hem die denken als Nietzsche, buiten werking stelde - geobsedeerd door seks, in de rauwste vormen, en door geweldpleging.

Sommigen zagen in hem een nieuwe marquis de Sade (1740/1814; “le libertin demoniaque” (aldus Simonne Debout Oleszkiewicz)). Wat niet belet dat in juni 1985 - in de Maison Descartes, Amsterdam - een internationaal colloquium over hem gehouden werd (Cfr J. *Versteeg, red., Georges Bataille (Actes du colloque international d’ Amsterdam*), Amsterdam, Rodopi, 1987).

Besluit. -- De Antieke Grieken worstelden al met de seksualiteit. Die worsteling duurt, soms in zeer gelijkende vormen, voort in onze Postchristelijke cultuur. Platon moet op de één of andere wijze - wanneer hij de term “groot monster” invoerde - iets vermoed hebben van die worsteling negatief gezien.

PP98

Het oordeel van Claude Calame.

Bibl. st. : *Nathalie Thurler, Antiquité grecque. -- L’homosexualite comme partie de l’éducation*, in : *Journal de Genève* 18.12.1986.

Claude Calame, prof in Grieks Fac. des Lettres, zette zijn bevindingen uiteen.

a. *Samenvattend:* de Antiek Griekse homo-erotiek - een feit dat niemand meer loochent - staat zeer dicht bij de riten zoals Primitieve stammen ze kennen bij de “inwijding-tot-het-volle-leven” van jongeren. Bovendien heeft zij een analoge opvoedkundige waarde.

b. *Deelaspecten.*

1. *De verdeeldheid der Antieke Grieken zelf terzake.*

a. Satirische schrijvers als een Aristofanes van Athene (-450/-385; ouder tijdgenoot van Platon) veroordelen vol spot en beledigende taal de rauw-biologische drift in, die vorm van 'eros';

b. Anderen, onder wie Platon, erkennen natuurlijk de rauw-biologische zijde doch sturen op veredeling aan: zo'n eros is gebeurlijk de aanloop tot een vorm van mania, roes (begeestering), die op het hogere - vooral de ideeënwereld - kan gericht geraken.

2. ***Sommige aspecten.***

a. De seksuele tweewaardigheid van de adolescentietijd in de jeugd staat centraal in de hele Griekse samenleving.

Daarbij merkt o.m. M. Foucault (Structuralist) op dat het aanvoelen van schoonheid er steeds mee gemoeid is.

b. De homo-erotische verhouding tussen een volwassene en een adolescent(e) maakt de kern uit van de Griekse inwijding tot het volle leven. Bij zoverre dat Calame, durft te beweren dat zij als de voorloopster van de latere school kan gelden.

3. *Deelverklaringen*

a. Een psychosociale benadering leert dat en de strenge scheiding der seksen in het Griekse burgerlijke en militaire leven én het feit dat een ongehuwd man slechts met een prostituee mocht betrekkingen hebben, de Antiek-Griekse homo-erotiek begrijpelijk maken.

b. De iconografische benadering toont vooral het ritueel aspect alsook de bevorderende rol van de begerige 'erastes' (minnaar), die bijna altijd een gehuwde was, t.o.v. de 'eromenos' (de beminde jongere), die op "affectief leven" uit was.

c. De statistische benadering toont dat iedere geweldpleging terzake - of het nu meisjes of jongens zijn - op gelijke wijze veroordeeld werd.

Opm.-- Het Sapfisme (lesbisme) - aldus Calame - is gedeeltelijk anders want ook die erosvorm is bedoeld als inwijding tot het gehuwde leven, net als de mannelijke homo-erotiek.

PP99

Doch hier was een soort 'pensionaat' de formule. Het verschil zit hem in het feit dat de lesbische verhouding met het huwelijk ophoudt, -- tenzij de lesbienne zelf, op haar beurt, een 'sunousia', een gemeenschap, wil inrichten waarin zij dan met een meisje lesbisch toonbeeld is. Totdaar prof Calame.

Opm.-- Hieruit blijkt dat wat Platon heeft trachten te bereiken over mannelijke homo-erotiek, slechts de herstichting op Platonisch vlak is van een 'tribale' (versta: Primitief-Archaïsche) traditie.

De Platonische duiding van de mannelijke homo-erotiek.

Bibl. st.:

-- *Thorkill Vanggaard, Phallos (Symbol und Kult in Europa*), Müchen, 1971 (21/47: *Paiderastia*);

-- *H.I. Marrou, Histoire de l' éducation dans l' antiquité*, Paris, 1948, 55/67 (*De la pédérastie comme éducation*);

-- *A. Gödeckemeyer, Platon*, München, 1922, 56f., 61/68 (Die Schulgründung).--

De Griekse term 'paid.erastia', vertaald door ons 'knapenliefde', is iets grondig anders dan wat wij onder de term 'knapenliefde' in onze cultuurcontext verstaan. Het is een oeroude, sacrale instelling die in verscheidene Griekse steden aan een strenge wetgeving onderworpen was en dus een integrerend deel van Antiek-Griekse cultuur. Pas dan is de hoofdvooropstelling op Platon juist te begrijpen aanwezig.

Is aan het woord Gödeckemeyer.

Vooreerst: niet iedere eros is 'schoon' (versta: be- en verwondering afdwingend om reden van zijn werkelijke waarde (het goede erin)).

Dat is de Socratisch-Platonische 'kritiek' (waardeoordeel) op het feitelijke gegeven. M.a.w..: men kan een 'deskundig' erotieker zijn, en toch ver beneden het peil van de 'ware' (versta: ideale, gewetensvolle) erotiek. -- Cfr o.c., 56f..

'Onderricht' (school) was voor Platon, weliswaar, gedeeltelijk zoals dat van de Sofisten: een lesgever geeft - desnoods stroef - les en dit tegen ... iets dat tot dan toe niet 'Grieks' was, nl. betaling.

Deze koude geldverhouding was voor Platon geen echte 'leermeester/ leerlingverhouding'. Echte Platonische filosofie was, natuurlijk, lesgeven en les

volgen, maar in het kader van een 'sunousia', een leef- en denkgemeenschap, vol vriendschapsbetrekkingen. Met homo-erotische inslag.

Herlezen wij nu even E.PL.PSY. 74 (Erotische of minneroes), om de juiste achtergrond te hebben.

PP100

De bekoorlijkheid.

Minnedrift beschrijft *Platon* o.m. in zijn *Faidros* waar hij het heeft over een soort "psychologie van de verzoeking (bekoring)". Een onwerkelijke waarde of 'goed' kan desniettegenstaande 'bekoorlijkheid' vertonen en als iets verleidelijks overkomen. Hij bedoelt hier op de eerste plaats de lichamelijke 'uiterlijke' schoonheid.

De eigenlijke 'verzoeking' (woord dat Nederland verkiest) bestaat erin dat men

a. (prikkel) door iets dat ons door zijn uitwendige verschijningswijze 'bekoorlijk' ('verleidelijk') overkomt,

b. (antwoord, reactie) op ongebreidelde wijze aangetrokken wordt. Dit, zonder ook maar in het minst de kleine mens aan bod te laten komen met de vraag of het probleemloze ingaan op zoiets wel in geweten verantwoordbaar ('wettig' zegt Platon) is.

Opm.-- Steeds dezelfde ethisering! Eros, ja! Maar niet zonder geweten! En wel de ethisering van Socrates.

De herinnering.

Dit 'katagogische' (neerwaartse) proces gaat zo door tot op het ogenblik dat o.m. o.g.v. het hypothetische (louter veronderstelde) diepere geheugen - anamnèsis, reïncarnistische herinnering

a. in en tegelijk boven het aantrekkelijk-verleidelijke fenomeen, b.v. de mooie mede-studerende,

b. de hogere, 'anagogische' (opwaartse) waarde nl. het schone op zich, het volstrekt of absoluut schone, het schone-zonder-meer (de versterkte graad van de waarde-zonder-meer) doorkomt. Dit is dan de idee "het schone-zonder-meer".

Opm.-- De term 'sublimering' (gangbaar in psychoanalytische kringen) geeft iets analoogs weer, maar zonder de idee "het schone-zonder-meer", natuurlijk. Daarom verkiezen wij de term 'veredeling'.

De specifiek filosofische begeestering.

Wat wij zo-even weergaven, komt erop neer dat

a. eros, zelfs homo-erotisch onderbouwd,

b. uitgeeft op de idee.

Wie Platonisme een beetje kent, ziet wat er gebeurt. Op zo' n veredelende wijze wordt eros voor de mens tot de grootste zegen, tot de bron van "de hoogste goederen".

Onderbouw/ bovenbouw.

Het mogelijke "grote monster" der verzoeking blijft de basis, de infrastructuur. Zonder 'eros' beneden komt filosofie boven niet van de grond.

Zo komt de eigenlijk wijsgerige 'begeestering' (mania dialektikè) van de grond. Dat heet Gödeckemeyer, p.c., 67f., "de edele eros", of "de edele liefde". Waarbij 'liefde' in Antiek-Platonische zin verstaan wordt, natuurlijk.

PP101

Opm.-- Cultuuroverdracht.

Platon was er blijkbaar van overtuigd dat 'paideia', cultuur, overdraagbaar, 'communiceerbaar; is, indien tussen leerkracht en leerling(e), tussen leerling(e) en leerling(e) de verhouding "minnende/ beminde" bestaat.

Het element "meeslepende be- en verwondering" (schoonheidservaring op zijn Antiek -Grieks) is, immers, aan het werk in de homo-erotiek.

Opm.-- Théodule Ribot (1839/1916; Frans denker en experimenteel-psycholoog) deed ons terzake twee basisbegrippen ter hand.

a. Iemand die 'verliefd' is, wil op de 'beminde' gelijken. Dat is 'overdracht o.g.v. gelijkenis (metaforische overdracht).

b. Diezelfde iemand, echter, wil op de 'beminde' gelijken, -- ook op diens filosoferen. Dat is 'overdracht' o.g.v. samenhang (metonymische overdracht).

Dit laat ons toe veel beter het psychologische mechanisme te begrijpen dat vooropgesteld wordt in volgende tekst *van Platon (Zevende Brief,* Calw, 35).

"Uit herhaalde gesprekken, - dialogen - en wel over wijsgerige onderwerpen alsook uit innig samenleven ontspringt plots de idee in de ziel. Vergelijk dit met een vuurvonk waaruit het aangestoken licht ontvlamt.

Zo ontstaan vindt de idee dan wel zelf haar weg".

Besluit. -- Gevoed blijkbaar vanuit de diepten van de in het grote monster aanwezige eros die er het levenssap van uitmaakt, leeft men in een kleinschalige groep, waarin men de dialoog pleegt, een wijsgerig leven dat op 'wetenschap', d.i. Platonische dialectiek (de kleine mens), uitloopt.

Waaruit blijkt dat, in tegenstelling tot Aristoteles die zeer 'rationaliserend' evolueerde, Platon absoluut geen "dor rationalist" geworden is.

Opm.-- Zoals Gödeckemeyer ook *Edw. Montier, A l' école de Platon*, Paris, s.d., 122/125 (over de menner, de kleine mens, en de twee paarden, de minder grote leeuw en het grote monster): ofschoon oerkatholiek toch erg positief t.o.v. de veredeling van de 'lage' eros.

Eros en 'agape',

Bibl. st.: *D.N. Morgan, Love (Plato, the Bible and Freud*), Englewood Cliffs/ N.J.), 1964;

Anders Nygren, Erôs et agapè (La notion chrétienne de l' amour et ses transformations), Paris, 1944/1952.

Twee hoofdbegrippen: de Heidense eros en de Bijbelse agape.

'Agape' is het Nieuwtestamentische woord voor "Gods- en naastenliefde'. Met als ondertoon de 'barmhartigheid' of, zoals de Oosterse Christenen

PP102

Anders Nygren, als Protestant, heeft natuurlijk de neiging de Heidense eros eerder negatief te waarderen (het bekende natuur- en cultuurpessimisme der Protestanten).

Ofschoon uit zijn boek blijkt dat in feite de Christenen - zeker in de Patristische tijd - de tegenstelling niet zo scherp benadrukten.

Het begrip 'catharsis'. –

1. Zowel Platon als de Bijbel kent het voorbehoudloze vertrekpunt, nl. men neemt wat gegeven is, nl. de oerdrift ('eros'), zoals zij is, -- eerder zoekend, soms zeer goed, soms zeer slecht.

2. Zowel Platon als de Bijbel kent het voorbehoud betreffende de onbeheerste vormen van de eros. Om ze uit te zuiveren 'catharsis' of 'reiniging' in de enge, negatieve zin).

3. Zowel Platon als de Bijbel zoekt het gegevene, na uitzuivering, op hoger vlak te verheffen: veredeling!

Het verschil.-

Euagrios Pontikos (*Evagrius Ponticus*) (345/400), de Kerkvader met zeer grote invloed, niettegenstaande zijn niet-Christelijk gedeelte van zijn werken, was Platonieker in zeer hoge mate (zeker inzake monnikenpsychologie). In zijn *Logos praktikos* (= Praktische uiteenzetting), 3, zegt hij het duidelijk: het verschil zit hem in "het koninkrijk van God als "gnosis tes hagias Triados" (= kennis van de heilige Drie-eenheid)". (*A. Guillaumont/ C1. Guillaumont, éd. Evagre le Pontique, Traité pratique (Le moine), t.II*, Paris, Cerf, 1971, 500/501).

Het heidendom wordt door het christendom opgenomen in de zelfopenbaring van de H. Drie-eenheid. Die 'opneming' verloopt gewoonlijk volgens het schema van de catharsis, zoals hierboven geschetst.

De onenigheid.

Het catharsisschema is een evenwichtspositie. Dit lokt, natuurlijk, uitersten uit.

a. Men kent de Puriteinse traditie binnen de Christelijke kerken, -- in hoofdzaak geïnspireerd door St.- Augustinus (354/430; grootste Kerkvader van het Westen), die na zijn playboyleventje monnik werd en nooit helemaal in het reine kwam met de door hem bedreven seks. 'Zonde'! 'Doodzonden'!. Ziedaar de samenvatting.

Sommige Neoplatonici, wier strekking naleeft in S. Augustinus, stonden ook afkerig t.o.v. materie, lichaam, seks en … vrouw,

b. Men kent, echter, ook de andere extreme tendens, die alles 'goedpraat'! En nergens noch het geweten noch (zeker niet) "de kennis van de H. Drie-eenheid" in het debat mengt. De gezonde waarheid ligt in het midden.

PP103

23. Ziel en economie. (103/108)

"Zeg mij welke economische werkzaamheid gij aan de dag legt, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt". Als die zegswijze ooit waar is, dan wat betreft economie.

A.R. Henderickx, De rechtvaardigheid in De staat van Platon, Tijdschr.v.Phil. 6 (1944) 1/2, 83, zegt: "Platon laat een eerste

gemeenschappelijk samenleven beginnen op grond van de ontoereikendheid van de enkeling om in zijn noodzakelijke behoeften te voorzien (*Politeia ii:* 369b; *Nomoi iii:* 676a/680e).

Vele dingen zijn nodig en zo komt het dat "terwijl de ene dezen te hulp roept voor dit en genen voor dat, de nood velen samenbrengt in een woonplaats zo dat de ene de andere helpt". Aan dit samenwonen geeft men nu de naam 'polis', (stad, stadsstaat).

Opm.--- Dat is de uitwendige reden. Maar deze weerspiegelt een innerlijke reden: de natuuraanleg van ieder enkeling verschilt. De ene is afgestemd op deze arbeidsvorm, de andere op een andere arbeidsvorm.

"Men produceert meer, verzorgt het beter en werkt met groter gemak wanneer ieder slechts één product voortbrengt, nl. dat waartoe hij/ zij van nature geschikt is en dit doet op het gepaste ogenblik zonder zich met iets anders te bemoeien" (*Politeia ii:*370c).

Wat hier richt in het kiezen, is de 'fusis', de natuur, van de mens, zelfs in dit laag stadium (*opm.:* de eerste lineamenta van een wijk, dorp of stad) van het gemeenschapsleven". Aldus Henderickx, a.c.,64.

Het arbeidsprobleem.

a. Er zijn in iedere gemeenschap mensen die niet graag werken.

b. Er zijn er die geen werk vinden.

c. Er zijn er zeer veel die niet het bij hun individuele natuur passende werk vinden. -- Dat was ten tijde van Platon zo. Dat is nog zo. Misschien meer dan ooit tevoren, gezien de welvaartsdrang van heden. De punten 'a, b, c' zijn radicaal Platonisch.

Zij maken de wezenskern van het arbeidsvraagstuk uit. Waarbij 'vraagstuk' betekent: "een slepende kwestie".

Weerom heeft de voor sommigen wereldvreemde Platon de weg voor het zien ('theoria') van het probleem gebaand. Als "a seminal thinker".

Opm.-- Men hoort het wel eens: Hegel heeft de economie in het filosofische denken ingevoerd. Het is duidelijk, voor wie de Politeia leest, dat Platon zeer scherp economische activiteit in zijn dialectiek betrokken heeft.

PP104

Het kapitalismevraagstuk.

Arbeid en ziel gaan liefst samen, maar omgekeerd: ziel en arbeidswijze gaan ook samen. Platon heeft een type van genesis van het kapitaliseren geschetst

1. "Bewogen door de gedachte dat men de draagwijdte van een factor - stoicheion archè - des te gemakkelijker vat, indien men hem tot op zekere hoogte in zijn wording aan het werk ziet, gaat Platon om te beginnen in op het ontstaan van de 'staat' (*opm.:* 'politeia', 'polis') en van de gerechtigheid (opm.: geweten) erin". (*A. Gödeckemeyer, Platon*, München, Rösl, 1922, 71).

2. "Socrates heeft ontstaan, groei, verderf en zuivering van de polis verteld om, gelijklopend met die genetische beschrijving, dezelfde ontwikkelingsstadia van de gerechtigheid (geweten) vast te stellen". (*A.R. Henderickx, De rechtvaardigheid in De staat van Platon*, in: *Tijdschr.v.Phil.* 6 (1944) 1/29 93),

Dit wijst op de historiciteit (E.PL.P5Y. 55) van de ziel als in economie betrokken. M.a.w..: het toenmalige Griekse 'kapitalisme' (om een Moderne term te gebruiken voor een Antiek fenomeen) is historisch gegroeid en de "ziel van de kapitalist" is meegegroeid.

De ziel van de kapitalist.

Hoe ziet zo' n 'ziel' -'centrum van alle Platoniseren - eruit? Of liever: hoe tekent Platon het uitwendig gedrag, waarin zij zich toont (E.PL.PSY, 34: dagdagelijkse waarnemingen)? Wij halen *H.Arvon, La philosophie du travail*, Paris, 1961, 5, aan.

"De begeerte naar rijkdom - zo stelt *Platon, Wetten*, vast - ontneemt ons iedere vrijetijdsbesteding en belet ons ons bezig te houden met wat nu eens niet onze individuele verrijking is.

Gesteld: de ziel van letterlijk iedere burger ging gewoon op in dergelijke materiële goederen. In dat geval zou zij er volstrekt niet toe in staat zijn enige zorg te besteden aan al wat niet dagelijks winstbejag is.

In die hypothese is iedereen ertoe bereid voor zichzelf met gretigheid alle kundigheid of iedere bezigheid die de materiële goederen betreft, uit te diepen of uit te oefenen. In dat geval maakt men alle andere kundigheden of bezigheden belachelijk.

Kijk: dat is nu de volstrekt enige reden waardoor geen enkele samenleving tot inspanning bereid is als het gaat om beoefening der wetenschappen of algemener gezien om zin voor al wat schoon en goed is.

PP105

Ten gevolge van de alvretende zucht naar goud en zilver is ieder mens, in die veronderstelling, ertoe bereid - zonder enig onderscheid - alle middelen en methoden aan te wenden - zowel de behoorlijke als de schaamtelijkste - als men er maar rijker mee wordt". Tot daar Platon zelf.

1.-- *Analyse vanuit niet-Platonische vooropstellingen.*

Arvon gebruikt - misduidt - deze tekst van Platon als het sprekend bewijs van het feit dat Platon handenarbeid minacht. "De adel van de idee (...) is het tegengestelde van het onedele karakter van een bewerken van de materie, -- een daad die een onvolmaakte en onafgewerkte werkelijkheid veronderstelt". Aldus Arvon.

a.1. Arvon situeert deze tekst niet in het geheel - het systeem - van Platon's uitspraken, maar in zijn eigen perspectief (Marxisme/ Gauchisme kent hij goed).

a.2. Zoals de Vries zegt: iedere uitspraak van Platon moet samen met de verbeterende uitspraken geduid worden, want Platon uit zich meestal in restrictieve (voorbehoud inhoudende) zinnen.

b. Volgens Platon b.v. is eenzijdige ideeënschouw een vorm van hubris, grensoverschrijding, en dus parafrosunè, onwerkelijk nevens de werkelijkheid denken.

Volgens Platon is ook een slaaf, de minste graad in Hellas, tot theoria, doordringen in iets tot op de idee ervan, perfect in staat (wat hoge achting inhoudt voor deze laagste stand). De reden daarvan is dat Platon geen simpel `elitisme' (voorkeur zonder voldoende reden voor één klasse) kent: "Het voorwerp van het kennen en oordelen van de filosofen en hun onderhorigen (*opm.:* in Platon's utopische staat) blijft hetzelfde voor allen. Alleen de manier waarop zij dit kennen, verschilt merkelijk".

A.R. Henderickx, De rechtvaardiging in de staat v.Pl. 7 (1945): 1/2, 27). -- In *Politeia* 596v. heeft hij het over de timmerman die een bed maakt: met het

oog van zijn geest (dezelfde geest als die van de denker-dialectieker gericht op de idee 'bed' maakt de timmerman het materiële bed.

Besluit: Arvon dicht Platon een tegenstelling "idee/ handenarbeid" toe die niet strookt met Platon' s teksten zelf.

2.-- Analyse vanuit Platonische vooropstellingen.

a. De tekst van Platon is een illustratie van zijn hypothetische methode: gesteld dat ieder burger in de polis algeheel bezitterig handelt, wat volgt daaruit?

PP106

b. Maar er is meer: de hypothetische redenering verwerkt dagdagelijkse waarnemingen over het gedrag van toenmalige kapitalisten. De tekst is redenerend. Maar is tegelijk beschrijvend. Het toenmalige kapitalisme wordt beschreven en wel als element van het grote monster der ongebreidelde begeerten.

Besluit. -- De strekking van de tekst is niet in naam van ideeëntheoria handenarbeid misprijzen; de strekking van de tekst is onbeheerst winstbejag én logisch (hypothetisch) én empirisch (beschrijvend) aanklagen.

Het is een Platonische kapitalismekritiek (om nu een huidig woord te gebruiken). En dit door de weergave van de ziel. Met haar begeerten.

Opm.-- Dit wordt nog versterkt door de historiciteit. Met de opkomst van herders, in- en uitvoerders, zeevaarders, wisselaars, groot- en kleinhandelaars, dagloners is de polis dermate aangegroeid dat zij 'telea', uitgegroeid tot wat zij behoort te zijn, is. Aldus *Politeia*.

Glaukon, één der gesprekspartners, noemt het "een zwijnenstaat": hij verlangt meer genoegens! Wat dan neerkomt op een "opgeblazen samenleving": bij de levensnoodzakelijke goederen voegen zich dan overtollige weeldeartikelen. Wat dan een bonte stoet van 'deskundigen' (kunstenaars, bedienden en zo) met zich brengt.

Deze ongezonde uitbreiding van de staat vraagt dan op zijn beurt om uitbreiding van het bezit aan vruchtbaar land. Wat op zijn beurt veroveringsoorlogen behelst.

Kapitalisme behelst imperialisme. --

Slotsom. -- Beginnende polis en specialisering (elk zijn kundigheid) gaan samen. Opgezwollen polis, in een verdere groeifase, en weelderig deskundigenvolkje gaan ook samen. Waarbij economie gewoonlijk zonder gewetensvragen verloopt.

De ziel evolueert hand in hand met de groei van de samenleving.

Wat het schema geeft:

a. ontstaan,

b. groei,

c. verderf ("opgezwollen staat"),-

met de nood aan 'zuivering' ('catharsis' om dat 'verderf' weg te zuiveren. Wat Platon, met Socrates en in zijn spoor, als zijn taak beschouwt.

Cfr A.R. Henderickx, De rechtv. I. De staat, *T.v.Ph. 6* (1944):1/2, 63vv. -- Tot het verderf van de polis behoort de kapitalismeroes van het grote monster.

Opm. -- Tot daar een aspect van het grote monster, het kapitalisme. Dat de ziel op het spel staat, blijkt ook uit wat *Ch. Odier, Les deux sources - consciente et inconsciente - de la vie morale,* Neuchâtel (CH) 1943, 130, schrijft. De titel van Odier luidt:

PP107

"Het klein-profijt-complex".

De oerdrift - eros eigen aan het grote monster - die alle dingen in termen van "economisch winstbejag" duidt, kan paradoxale vormen aannemen. Platonisch: éénzelfde economische idee 'winstbejag', kan zich in zeer verschillende, ja, schijnbaar tegengestelde fenomenen tonen.

Opm.-- De term 'complex' betekent, eigenlijk, "conflict tussen meer dan één psychische tendensen". Wat o.m. aanleiding geeft tot een "idee-fixe", een dwanggedachte. Wat wij nu zullen zien.

Psychoanalytisch ziet Odier het klein-profijtcomplex als volgt.

a. Het klein-profijtcomplex is nogal frequent.

b. Het wezen ervan bestaat in wat volgt.

1. Het ontspringt aan de bezitterige drang om te nemen, te krijgen of terug te krijgen."Besoin captatif".

2. Deze begeerte neigt ertoe methodisch (met overleg te werk gaand) en zelfs chronisch te worden.

3. Deze drang spitst zich toe op wat onbeduidend (bijkomstig, toevallig, miniem) is.

Odier merkt verder op dat deze bezitterige - op zich niet zo slechte - gierigheidsvorm goed samengaat met een goedgeefse, geefgrage tendens ("tendance ablative").

Deze groeit soms uit tot werkelijke mildheid, tot een wonderlijke onbezorgdheid als het over grote uitgaven of verliezen gaat!

Odier: "De kleine posten van een budget zijn belangrijker - voor dit gecomplexeerd gedrag - dan de grote. Minieme verliezer veroorzaken een ernstiger gemoedsschok dan de grote".

Appl. modellen.

1. Een Parijzenaar, indien hij per spoor reist, doet het steevast in wagon-lit (zeer duur). Neemt hij de bus, dan gaat hij steevast een eind van het traject te voet (ultrakleine besparing),

2. Een zeer begoed man

a. overlaadt zijn vrouw met juwelen en bontmantels,

b. wordt echter uiterst woedend wanneer zij per ongeluk een brief te veel frankeert.

3. Schaamteloos vertelt een staatsambtenaar dat hij op zijn werk niet nalaten kan nietjes weg te kapen: "Ik verkneukel mij daarin. Het gelijkt op een overwinning in het klein op een machtige en onzichtbare vijand" zegt hij.

Opm.-- Ander model: een zeer begoede dame van adel wil haar huispersoneel niet in de R.S.Z. laten inschrijven ("Het kost te veel om die Spaanse dames dat te bezorgen"). Maar zij ontvangt ieder jaar peperduur hoge gasten in alle mogelijke weeldeonthalen. ("Men moet niet te gierig zijn").

PP108

Psychoanalytische verklaring.

Het fenomeen "kleinprofijtcomplex" en de idee die erin en erboven schuilgaat, duidt Odier, als psychoanalist, als volgt

a. Kleine diefstallen verraden vaak een stage neiging uit de kinderjaren (typisch Freudiaanse verklaring). Bezitsdrang of ook 'klaagzucht' ('kwerulantisme') uiten zich zo.

b. Het volwassen Ueber-Ich (de feitelijke morele vooropstellingen van iemands gedrag die zich in het on- of onderbewuste situeren) ziet diefstalletjes door de vingers.

Doch, hoe meer datzelfde Ueber-ich (= het feitelijke demonische geweten) de grote diefstallen genadeloos afstraft, des te gemakkelijker praat het de mini-diefstalletjes goed.

Opm.-- Zoals reeds opgemerkt in de tussenvoegsels, blijkt dat wat de Psychoanalytici "Ueber-Ich" ('geweten') heten, niet het reine ethische geweten is dat aan onze geest (de kleine mens) ontspringt, maar een demonisch geweten.

C. Odier kende zeer goed de door en door eerlijke staatsambtenaar. Maar deze was niet erg fijnbesnaard: hij verwarde "de staat" (let op het abstracte woord, dat Psycho-analytici zo graag aanwenden) met "de vader", (weerom: het abstracte woord). Zijn vader - weergegeven in "de vader", had zijn veeleisendheid met grote hebzucht en gierigheid beantwoord.

Opm.-- Het Ueber-Ich is blijkbaar de Psychoanalytische naam voor het 'geweten', zoals het feitelijk functioneert, nl. "ernevens denkend" (Parafrosunè).

Eén van de kenmerken van dat demonische geweten is de valse veralgemening. Mijn vader was onuitstaanbaar. Dus alle vaders zijn onuitstaanbaar!

Een ander kenmerk: omvattende systemen worden (verkeerd) geïdentificeerd met "de vader" (die dan "mijn vader" is, natuurlijk). Van "mijn vader" over "alle vaders" of "de vader" naar "de staat"!

Besluit. -- Platonisch gezien: er mankeert iets aan het ordevermogen (het harmologisch vermogen): wat niet iets is, wordt met dat iets vereenzelvigd.

Een ander kenmerk, Platonisch gezien, is het verkeerd redeneren: "Indien mijn vader onuitstaanbaar (in mijn kinderjaren), dan alle vaders of de vader onuitstaanbaar.

En, op hetzelfde spoor: "Indien mijn vader en alle vaders of de vader, dan ook de staat (die mijn vader, alle vaders, de vader is)".

Opm.-- Psychoanalytici vinden dit type 'geweten' terug bij Primitieven (waar demonie duidelijk aanwezig is) en bij kinderen ('infantiel stadium').

Maar Platon zou jubelen bij de Psychoanalyse van het klein-profijtcomplex!

PP109

24. -Ziel en eer. (109/114)

Wij verlaten het domein van de onedele begeerten (het grote monster) en betreden dat van de 'edele' begeerte (de minder grote leeuw).

De namen waarmee men vertaalt, zijn "moedig gedeelte" (ook: "emotioneel aspect"). 'Moedig' om te doen gelden of te verdedigen wat? De eer, het aanzien. Ja, de zelfhandhaving. De geldingsdrang.

Andere naam: "woedend gedeelte". 'Woedend' om reden van wat? Om reden van oneer, schande, schaamtelijke situatie.

Nog andere naam: "droevig gedeelte". 'Droevig' waarom? Waardoor? Omdat, doordat de eer er niet is. Omdat, doordat men teleurgesteld is ('gefrustreerd').

Opm.-- Euagrios Pontikos, de christen-monnik, die de zielkunde van Platon als basis nam, situeert hier "de demon van de ijdele glorie" of "de demon van de hoogmoed" verkeerd.

Waarom? Omdat hij eergevoel, moed, -- woede, droefenis, -- ijdele roem of hoogmoed een zonde van de 'geest' heet. Wat Platonisch gezien nonsens is: de geest in ons, de kleine mens, vatbaar voor 'theoria', het vatten van de werkelijke werkelijkheid, van de ware schoonheid, is juist dat vermogen waardoor wij (en het grote monster en) de minder grote leeuw in zijn overdrijvingen overwinnen en in zijn juiste maat houden.

Opm. -- *W. Jaeger, Paideia (Die Formung des griechischen Menschen),* Berlin/ Leipzig, 1936-2, I, 31.

Jaeger wijst ons op de historiciteit van de eer en het eergevoel. De eer concentreert zich in de 'aretè' (virtus der Romeinen), de deugd(elijkheid): wie zijn eer verloren heeft, is geen 'deugdelijk' mens meer.

En omgekeerd wie niet deugdelijk (= een mens op zijn plaats) is, mist eer. Maar Jaeger meent een evolutie te onderkennen (met Aristoteles). De "eigen waarde" wordt in de Homerische tijden gelegd in het door de medemensen 'geëerd' te worden.

Opm.-- Etnologen weten, ondertussen, goed hoe Primitieven eergevoelig zijn, -- naar buiten.

Wie b.v. in de vreemde gewerkt heeft en toch geen rijkdom naar b.v. Nigeria brengt, "verliest zijn waardigheid". "De mensen zullen met zijn moeder lachen.

Zijn moeder zal van schaamte doodgaan. Zijn familie zal in hem beschaamd zijn".

Jaeger zegt dat pas de latere filosofen de eer in de mens zelf leren situeren, -- in hoge mate onafhankelijk van de omgeving.

PP25

Heldendom, heldhaftigheid.

-- *S.N. Kramer, L'histoire commence à Sumer*, Paris, 1975 (o.c., 242/257: *Le premier Age héroique de l'humanité*)

-- *H. Munro Chadwick, The Heroic Age* (1912).

Een aantal volkeren hebben ons een letterkunde achtergelaten waarin de eer, tot in het heldhaftige toe verdedigd, centraal staat. Heten wij dat 'heroicisme'. De epische literatuur b.v. staat bol van 'heldendom' (met 'sterke' enkelingen, 'leiders') en "roemvolle daden".

Opm.-- Zelfs de heiligverklaringen in de Katholieke kerk vertonen heroïcistische trekken: men is 'heilig', de "eer der altaren" waardig, indien men de heldhaftige graad van geloof en deugd aan de dag legt.

Opm.-- Woon 11- novemberplechtigheden bij, en gij zult horen spreken over "de helden die gevallen zijn op het veld van eer".

De sport heeft haar 'helden': schreef *J.-L. Domacq* niet *Sirènes, sirènes*, Paris, 1985 (waarin steller het over de "helden van de wagen" ("*les heros de l' auto*") heeft die hun eer verwerven in autokoersen met miljoenen kijk(st)ers).

De kunst-, de filmwereld heeft zijn helden ("de helden van het doek" b.v.).

Opm.-- Wat voorgaat, zijn 'gezonde' types van heroïcisme. Er zijn ook ziekelijke: is Lord Byron (= George Gordon, Lord Byron (1788/1820) niet de schepper van "the Byronic Hero"? Met name: een personage dat schitterend, machtig is, -- aantrekkelijk en angstaanjagend tegelijk, -- in de aard van Satan, -- Milton' s Satan b.v., Goethe' s Faust, Nietzsche' s Uebermensch, -- titanisch en kosmisch.

De Liverpoolfans - skinheads o.a. - die de voetbalvelden onveilig maken, willen 'roem' verwerven, desnoods d.m.v. dodelijke rellen. "Wij zullen later als helden bekeken worden. Wij zijn er fier op".

Zo getuigden twee 'helden' van het Heizeldrama n.a.v. de match Liverpool/ Juventus. Een 'hooligan' wil dus een vorm van 'eer' (zijn voetbalclub b.v. maar vooral zijn eigen groepseer).

Tot in 1985 vielen er, op internationale voetbalvelden, zowat duizend doden en een drieduizendvijfhonderd gewonden! Waar anderen "beschaamd zijn" in hun plaats (plaatsvervangende schaamte), daar gaan zij prat op.

Besluit. -- Deze zeer onvolledige lijst van vormen - types - van de minder grote leeuw bewijst

a. dat er "een eerprobleem" is (waarin pint men zijn eer(gevoel) vast?),

b. dat dat probleem vanaf de Soemerische oertijden tot op heden een sociaal geval van eerste rang blijft. Platon heeft - weerom - juist gezien.

PP111

Platon over "de minder grote leeuw".

De eer is overal aanwezig. -- Zo in de dialoog *Euthudèmos*, waarin in hoofdzaak de Sofistische methode ter sprake komt. -- Socrates, in de loop van deze dialoog, komt ertoe geleidelijk de hoofdkenmerken van "de kundigheid der Sofisten" bloot te trekken. Zo allereerst: "De kundigheid van een Sofist is de vaardigheid zowel wat waar als wat vals is, te weerleggen, -- samen met de kunst het in om het even welke discussie te halen. Socrates noemt dit uitdrukkelijk 'eristiek' ". (*Monique Canto, trad./intr., Euthydème*, Paris, Flammarion, 1989, 21).

Terloops: volgens Canto is de *Euthudèmos* de laatste dertig jaar overdreven bestudeerd geworden!

Opm.-- Dat de eer, ontspringend aan Sofistische eros, centraal staat, blijkt bijna uit de hele dialoog. Zo o.m. wanneer het gaat over de 'epideixis'. Dat is een 'demonstratie' van Sofistisch kunnen. De Sofist 'toont' u zijn kundigheid b.v. inzake een leerstelsel of een vaardigheid (zo vechten of oorlogen b.v.). Daarvandaan de naam "genos epideiktikon", epideiktische of demonstratieve 'wel.sprekendheid'. Een van de kenmerken die opvallen, in die dialoog, is het feit dat Sofisten beweren over alles en nog wat 'overtuigend' ('overredend') te kunnen ... praten. Wat van 'tharros' (= tharsos), durf, zelfzekerheid, eigendunk getuigt natuurlijk, -- één van de vormen van 'thumos', de minder grote leeuw.

Platon over "de minder grote leeuw".

De Zevende Brief (Calw, 13ff).-

De aanleiding. -- Het betreft de eerste Sicilische reis (-389). Dion' s verwanten en vrienden doen uitdrukkelijk beroep op Platon' s wijsheid, als denker op politiek terrein.

Platon' s antwoord. -- In een reflectieve analyse (E.PL.PSY. 64: introspectieve meth.) geeft Platon een kenmerk van zijn eigen ziel weer. -

"Ik overdacht dus de situatie en wikte en woog of ik "de plicht" had af te reizen. Hoe ik de zaken zou aan boord leggen. Op dat ogenblik gaf de volgende overweging de doorslag in de richting van "Ik heb de plicht naar Sicilië af te reizen".

Van "Nu of nooit moet ik het erop wagen". Tenminste indien men zijn ideeën inzake staatswetten en grondwetten wou verwezenlijken. Al had maar juist één man volledig van de waarheid van mijn idee "de ethische herstichting

van de staat" overtuigd, dan nog zou ik alle heil, in die idee gelegen, in deze wereld bereikt hebben".

Opm.-- Men ziet dat Platon allesbehalve een wereldvluchter was.

PP112

Platon: "Uitgerekend deze gedachte en dit koene aanvoelen deden tot het verlaten van mijn geliefde thuis beslissen. Niet de beweegreden die de waangedachten van enkelen mij toedichtten.

a. De achting voor mijzelf deed er mij toe besluiten. Ik weigerde de schijn te wekken dat ik slechts over een zekere 'sterkte' op theoretisch terrein beschikte, terwijl, als het op praktisch uitwerken aankomt, nergens te vinden ben.

b. Ook mocht ik niet de verdenking op mij laden verraad te plegen tegenover mijn vrienden, inzonderheid Dion. Met hem immers was ik door de banden van de gastvrijheid en die van een jarenlange relatie verbonden. Bovendien was hij werkelijk in een niet weinig gevaarlijke situatie geraakt".

Opm.-- Platon ontleed prachtig zijn eergevoel en zijn eergevoel inzake trouw aan vrienden (E.PL.PSY. 58: vriendschap).

Een "schilderende hypotypose".

Een "schilderende hypotypose" is een literair procedé (stijlfiguur): men 'schildert' een afwezige werkelijkheid alsof zij aanwezig was.

Luisteren wij.

"Gesteld: Dion geraakt in diep leed of hij wordt door (de tiran) Dionusios en de rest van zijn politieke tegenstanders verbannen. -- In dat geval stelde ik mij voor dat hij - ergens heen gevlucht - op mij toetreedt en zegt: "Platon, als een geslagene, als een banneling, kom ik tot u. Niet dat ik over geen leger van voetvolk of ruiterij beschik om mij tegen mijn vijanden te verdedigen. Neen: uit nood aan een ethisch-politische leermeester en redenaar, -- een terrein waarop (zoals ik goed weet) gij juist een onbesproken meesterschap bezit.

Dit, om jonge mannen op de weg van het goede en het gerechtige te begeleiden. Dit ook, om hun harten één te maken in de stevigheid van de vriendschap en het bondgenootschap.

Maar, nu ik onder dat oogpunt door u heel in al in de steek gelaten ben, ben ik - meteen door uw schuld - uit Syracuse verdreven en ben ik hier als voortvluchtige.

Voor u persoonlijk betekent mijn onzalige situatie nog de kleinste schade. Zwaarder weegt door het feit dat gij de filosofie verraden hebt. Over filosofie hebt gij, in andere omstandigheden, de mond zo vol lof en bekritiseert gij, telkens weer, het feit dat "de rest van de mensheid" voor 'filosofie' niets voelt.

Is dan - samen met mij - niet ook de filosofie in de steek gelaten? Zonder dat gij ook maar de minste verontschuldiging voorlegt?

PP113

Woonden wij in Megara (*opm.:* in Hellas zelf), dan waart gij ongetwijfeld wel als politiek raadgever" afgekomen bij het uitvoeren van de plannen waarvoor wij op u beroep deden. Ofwel hadt gij geen eergevoelige natuur gehad. Neen: u aan uw taak onttrekken door de grote afstand, de lange scheepsreis en de omvang van de gevergde inspanning voor te wenden, -- met zoiets trachten de schijn van karakterloosheid u eigen af te wentelen, loopt op een mislukking uit".

Gesteld: Dion had mij zo toegesproken, had ik daar een steekhoudend antwoord kunnen tegen inbrengen? Volstrekt niet. -- Daarom reisde ik dan ook af (...)".

Opm.-- Herlees E.PL.PSY. 56: "Meldt mijn vrienden en denkgenoten dat ik niets gedaan heb dat de filosofie onwaardig en voor haar niet verantwoordbaar is" liet, op het schavot, als laatste genade door een tiran toegestaan, Hermias van Atarneus, in Klein-Azië, een leerling van Platon weten.

'Filosofie' en 'vriendschap' liepen ineen! Zowat overal in de toenmalige wereld liepen, na jaren Academie, "filosofische vrienden" rond die mekaar niet vergaten, zeker niet in de plechtige momenten van hun soms harde leven. Zij wisten zich nergens alleen.

Opm.-- Filosofie was, in de Academie, meer dan 'academisme' met gemak, verre van het leven, vanop een leerstoel 'denkbeelden' debiteren zonder - wat men sedert de Existentialisten heet: "engagement, inzet, betrokkenheid".

'Inzet' is juist één der hoofdwaarden van de minder grote leeuw, waardoor deze een edele begeerte (om zich moedig in te zetten) wordt.

E. De Strycker, *Beknopte geschiedenis van de Antieke Filosofie*, 90, zegt over Platonisme: “Filosofie heeft te maken met levensproblemen. Zij zoekt naar antwoorden die objectief gefundeerd zijn, maar daarom niet ophouden het leven te betreffen en dus een beslissing of keuze insluiten”. Zo’n beslissing is zaak én van de wil én van de minder grote leeuw tegelijk. Want deze is het vermogen zich voor iets in te zetten.

Een Platoniserend denker, Alfred Fouillée (1838/1912), in zijn *L’ avenir de la métaphysique fondée sur l’ expérience*, Paris, 1889, 272, schrijft: “Ware moraliteit (= zedelijke degelijkheid) is niet “willen geloven”, -- is nog minder “iets willen staande houden, niettegenstaande twijfel”. Zij is “willen handelen terwijl men in volle onzekerheid verkeert omtrent een waarde die wel als puur ideaal ‘zeker’ is, maar als een te bewerkstelligen feit onzeker overkomt”.

PP114

Wat zei Platon weer? “Nu of nooit moet men het erop wagen …. “. Overigens: *Fouillée* is bekend om zijn ‘idée-force’ (krachtdenkbeeld), -- een begrip dat hij in *La psychologie des idées-forces*, Paris, 1893, ontwikkelde. Zij gaat, daarin een werkhypothese (een ‘lemma’) gelijk, voorop en beïnvloedt het resultaat, --”zoals de hypothese gedurende een proefneming in een laboratorium” (zegt Fouillée).

Opm.-- Actiepsychologie. -

“Zeg mij of gij iets erop durft te wagen, en ik zal u zeggen welke ziel gij hebt”. Théodule Ribot (1839/1916) voerde een vorm van psychologie in die de Franse naam “science de l’ action” (handelingswetenschap) draagt.

Charles Baudouin, L’âme et l’action (Prémisses d’une philosophie de la psychanalyse), Genève, 1969, 11 knoopt daaraan aan. -- “Nu of nooit” ! Inderdaad: de minder grote leeuw in ons bevat in notendop een actiepsychologie.

Besluit. —Voor zover Platon “zijn eigen minder grote leeuw” beschreven heeft als “niets doen dat de filosofie onwaardig is of voor haar niet verantwoordbaar”, is reeds de kleine mens erin aanwezig.

Geest in Platon’ s denken is de wil, voor zover voorgelicht door ‘theoria’, scherp ingaan op het wezen der gegevens.

Wij hebben er nog maar weinig over gezegd, -- over de kleine mens. En toch: die kleine mens - Platon is verre van naïef inzake de werkelijke mensen zoals zij feitelijk zijn - was, gedurende de hele voorgaande uiteenzetting aanwezig. Aanwezig als het licht - misschien een klein, klein lichtje - van de ideeën die in onze inzichten, vervormd weliswaar, maar toch ergens vatbaar, doorkomen. Ideeënleer - zo blijkt nu - is allesbehalve levensvreemd wegkijken - parafrosunè, ernevens denken - van het daadwerkelijke leven.

De teksten van Platon zelf, de hele structuur van zijn denkbeelden - wij zeggen niet "van zijn systeem", want daarvoor was Platon te aporetisch (E.PL.PSY. 01) - hebben het ons duidelijk gemaakt.

Dat niettegenstaande de uitdrukkelijke teksten, de structuur van zijn spreken Platon toch versleten wordt als wereldvluchter (Nietzsche), bewijst dat sommige huidige 'denkers' niet eens echt Platon lezen. Of lezen zij hem al "ernevens denkend"? In een toestand van 'para.frosune'? Men moet het wel aannemen.

PP115

Studietoelichtingen. (115-122)

Het hoofdthema van het jaar.

a. Wij leven in een Postchristelijke en zelfs meer en meer Postmoderne cultuur. Gevolg: de Christelijke en Moderne 'waarden' (ideeën in Platonische taal) worden meer en meer 'ontwaard' (zij verliezen haar gelding).

b. Dit stelt voor opvoeders/ opvoedsters - ouders, leerkrachten e.d.. - een zeer acuut probleem, nl. welke ideeën, waarden geven wij aan de rijzende jongeren mee?

Dit probleem - ofschoon in een deels andere context - werd doorleefd door (Socrates en) Platon, door Soloviev, door Kierkegaard e.a.

De deelcursussen van het tweede jaar behandelen dan ook het huidige probleem der opvoeding tot waarden (ideeën) in de spiegel van de modellen van genoemde figuren.

1 -- *De zielkunde van Platon,--*

Zij is Platon' s meesterwerk. De ziel en - wat hij in zijn taal heet - "het goede" (d.i. de hogere alomvattende waarden) stonden centraal in de Archaïsche cultuur der Grieken (ofschoon in louter Heidense vorm). Beide

gegevens - de ziel en het goede - geraakten, o.m. door de opkomende filosofieën (die der Protosofistiek op de eerste plaats) in een diepgaande crisis.

Het redeneervermogen in die filosofieën aan het werk - de 'rede' (zoals dat heette) - beperkt zich immers meer en meer tot het louter fenomenale (dat wat deze aarde en de zicht- en tastbare kosmos onmiddellijk waarneembaar te zien geeft). Men kan dit gerust, met een huidige term, 'verwereldlijking' (secularisering) heten.

De ziel en het goede worden van langsom problematischer, ja, voorwerp van spot. Op die uitdaging een antwoord vinden was Socrates' en vooral Platon' s opzet.

Het acute aspect van het toenmalige probleem was:

a. de opkomende 'rede' (redeneervermogen binnen louter zicht- en tastbare horizon) vormde steeds meer 'deskundigen' (technè, epistèmè, -- vaardigheid, wetenschap). Maar

b. met steeds groeiende verwaarlozing van het geweten (= gerechtigheid, in de taal van toen).

Zoals Socrates tot Menon zei: de dief is een deskundige (hij beschikt over technè en epistèmè, vaardigheid, wetenschap). Maar: hij heeft geen gram geweten. Hij is dus wel een mens, maar hij mist menselijkheid.

Dit paradoxaal voorbeeld vat schitterend de toenmalige situatie samen. Het is alsof men zou vertalen in: 'Hij/ zij is een deskundige leerkracht zonder geweten".

PP116

De 'ziel', in Socratisch-Platonische zin, is ons (hoger) waardevermogen of: ideeën-vermogen).

Gevolg: het werkelijk waardevolle (= het goede zonder meer) - niet het bedrieglijk -verschalkende waardevolle - en het 'schone' (versta: het werkelijk waardevolle in een sterkere graad zo dat het be- en verwondering afdwingt) staan centraal in Platon's psychologie. Al de steekproeven die wij in die psychologie zullen nemen, zullen maar illustraties zijn van wat wij zo-even zegden.

2.-- *De kosmologie van Vl. Soloviëv.*

In de loop van de XVII-de, de XVIII-de en de XIX-de eeuwen doorleeft Rusland een diepgaande cultuurcrisis.

De traditionele waarden van een ontaard Oosters-Platoniserend Christendom en nationalisme worden gaandeweg, door het inzijpelen van Westerse Verlicht-Rationalistische ideeën en waarden, ontwaard. Dit krijgt de vorm van een strijd op leven en dood tussen Slavofielen en Oksidentalisten.

Soloviev, daarin aan de Postmoderniteit en zelfs New Age gelijk, betracht een positie die boven beide, volgens hem onhoudbare want eenzijdige posities uitreikt. Hij heet dit "Godmensdom", een herstichting van de Russische traditie op Moderne en zelfs Postmoderne basis.

3.-- *De elementen van retoriek.*

Ogenschijnlijk gaat het én over welsprekendheid (publiciteitskunde) én over literatuur. Maar er is deskundige welsprekendheid en deskundige literatuur, -- met of zonder geweten.

De tekst loopt uit op Sören Kierkegaard, die een herstichte Christelijke welsprekendheid en literatuur wou op gang brengen rond het tweeledige begrip "Christelijk existeren" d.i. werkelijk Modern Christen zijn en niet louter ingebeeld Christen zijn.

4.-- *Elementen van platonisme.*

Deze tekst dient om op terug te vallen wanneer sommigen onder ons wat meer en zeer precies willen weten over Platon' s filosoferen. Wij zeggen wel 'filosoferen' en niet 'filosofie'.

Waarom? Omdat Platon zijn hele leven geëvolueerd is met de opkomende vragen in het Griekse milieu. Een gesloten systeem - wat hij als logicus wel betrachtte - is dus bij hem niet eens te zoeken, laat staan te vinden. Hij is 'aporetieker': veel vragen blijven onopgelost 'hangen'. Soms als hete hangijzers. Waaraan de toenmalige denkende lieden niet tenzij met radeloosheid durfden aan denken.

PP117

Elementen van platonische psychologie.

Inl. -- 01/08. -- Dialogisch. -- Niet psychologie "zonder ziel". -- Geest (Oude en Moderne betekenissen). -- Dialectiek (als verstandhoudingsmethode). -- Platon niet 'logocentrisch' (eigengereid) maar inductief (steekproeven). --

Platon' s psychologie als menskunde). --wijsg. Antropologie), met drie dimensies (psy., socio., culturo.logieën).

1.-- *Waardenpsychologie* (09/11). -- Het edele juk (subj.-obj.). Scheler (waarde-aanvoelen, schaal).-- Spranger' s waardenpsychologie.

2.-- *Schoonheidspsychologie* (12/14). -- 'Waarde', voor Platon, is "alwat goed is". Hetzij "het goede" (zelf) hetzij wat iets van "het goede" in zich heeft (deelname, methexis, participatie). -- Steeds op basis van ontologie: Platon heet 'goed' "al wat werkelijk goed" is. -- Wat Platon "het niets" heet, is "al wat meer niets dan iets is" (dus het betrekkelijke of relatieve (niet het absolute) niets). 'Zijnde' is, in zijn taalgebruik, "al wat werkelijk (en niet verschalkend - bedrieglijk) werkelijk is" (in het Grieks: "to ontas on", wat op zijnde wijze zijnde is).

'Goed' (= waarde) is dus "al wat werkelijk (= niet bedrieglijk) waardevol is". -- 'Schoon' is "al wat werkelijk waardevol is in een graad zo dat het be- en verwondering uitlokt".

Onthoud deze basisbegrippen, er gij zijt vertrokken om de hele Platonische psychologie ernstig te verstaan. Waarom? Omdat Platon de kwaliteit van de ziel definieert als volgt: "Zeg mij wat gij 'goed' (waardevol) en vooral 'schoon' vindt, en ik zal u zeggen welke (kwaliteit van) ziel gij hebt".

M.a.w..: de waardeoordelen - 'evaluaties' - geven de diepere (keuzen van) de ziel bloot. Het is een soort axiologische (waardeleerstellige) dieptepsychologie.

'

Diepte' betekent hier "wat de ziel, als ondefinieerbare werkelijkheid in ons, verbergt, zo dat wij er ons niet tenzij langs waardeoordelen om/al of niet in woorden en/ of daden geuit) van bewust worden (indirecte psychologie". Appl. mod.: "de schone mens".

3.-- *De harmonische ziel* (15/18).-- 'Harmonie' is 'ineenvoeging'. De schone harmonie, -- en het tegenmodel in de bezetene.

4.-- *Ziel en kunstwerken (17/19)* -- Letterkunde, ja, kunstwerken over het algemeen zijn, in Platon' s ontologische zienswijze, slechts weergaven van werkelijkheden (niet die werkelijkheden zelf).

Gevolg: Platon kijkt naar wat de niet-dialectisch gevormde 'schoon' heet, om onmiddellijk daarop de vraag te stellen: "Schoon, ja, maar werkelijk schoon of bedrieglijk schoon?".

PP118

Steeds die ontologische vraag: "Is het niets (meer niets dan iets, niettegenstaande de schijn) of is het iets?".

De 'goede' kunstenaar kan deskundige zijn (een degelijk schrijver, een begaafd beeldhouwer), maar "werkelijk goed", is hij maar indien hij behalve deskundig ook gewetensvol is en dus de zielen van de kunstgenieters niet verkeerde, onwerkelijke waardeoordelen inprent.

Appl. mod.: Homerische poëzie, Platon bewondert Homeros. Maar... de immorele bladzijden in diens werken noemt hij bij haar naam "nevens de werkelijke werkelijkheid"! En dus te weren als opvoedingsmiddel der jeugd.

Hiermee zijn de basisinzichten klaar gesteld. Nu de typologie of typenleer. Er zijn soorten zielen die zich verraden in haar waardeoordelen.

5.-- *Groot monster/ minder grote leeuw/ kleine mens (20/24*).-

De waardeoordelen van het grote monster (nachtelijk leven/ voeding/ seks/ economie van de minder grote leeuw (eer) en van de kleine mens (inzicht in de werkelijke werkelijkheid, waarde, schoonheid) verschillen grondig. Zij verraden, in de diepte, een telkens ander type van ziel en zielekwaliteit. --

Twee-, maar vooral driedeling. -- De samenleving als weerspiegeling van die basisdrieledigheid. -- Ethisch-religieuze zijde (goddelijk-onsterfelijk: de kleine mens; edel -sterfelijk: de minder grote leeuw; onedel-sterfelijk: het grote monster).

Volkenpsychologisch. -- Plantaardige, dierlijke, menselijke ziel. -- Parallel: begeerte/ wil/ geest.

Deugdenleer: bezonnenheid (het grote monster beheerst), bezonnen moed (de minder grote leeuw beheerst), wijsheid, bron van bezonnenheid (de kleine mens), -- de wijsheid als evenwicht der drie (gerechtigheid).

6.-- *Ziel en godheid (25/27). -- Het psychagogisch aspect*. -

Het werkelijk goede, in Platon' s Griekse ogen, heet 'goddelijk' (op paranormale wijze schoon). Katagogisch leven (neerwaarts). Anagogisch leven (opwaarts).- Vergoddelijking als anagogisch leven.

Opm.-- Fr. Engels over 'materialisme' en 'idealisme' (in de grond Platonisch bepaald). -- Spiritualisme (godheid en onstoffelijk - onsterfelijke ziel).-- Hiermee is de vraag naar de ziel als 'wezen' (entiteit) voorbereid.

PP119

7 -- Ziel en geluk (28/31). –

Het begrip 'geluk' ("gelukt leven"). -- Eudemonologie (geluksleer). -- De zin van het leven: een gelukt leven. -- Het goede om zichzelf. -- Platon over geluk. -- De 'eros', drang naar levensvreugde.

1. De Griekse stadsstaat: ieder enkeling 'lukt' in de mate dat hij de bij hem passende rol in de samenleving vindt. Ontaarding (als aspect van groei. Catharsis, nodig).

2. Het genieten als vorm van gelukt leven. Werkelijk of onwerkelijk genieten.

8. -- *Ziel en droomvermogen (32/33).* –

Onirologie. -- De nachtdroom. -- Het beheersen. Het onbeheerste uitleven (in de droom). Nachtelijke zijde van Platon' s dieptepsychologie.

9.-- *De methode (34). -- Platon' s methode:*

Theoria. Dit is: nauwkeurig waarnemen, één der functies van de ziel, zo dat het onzichtbare aspect toch ergens blootgetrokken wordt.

10.-- *De ziel als wezen en levensbeginsel (35/37).* –

De ondefinieerbaarheid der ziel.

1. Ziel als 'beweging' (zichzelf bewegen, leven), als "rein denken" (doorheen de zintuiglijke waarneming tot dieper inzicht komen). Dat is de ziel in zichzelf.

2. Ziel als beginsel van het lichaam. Dat is de ziel in haar bezielingsrol. -- Strikt spiritualisme van Platon: hij is de eerste die 'immaterialiteit' klaar stelt.

De individualiteit der ziel. Terwijl de geest, deel van die ziel, én individueel én universeel werkt.

Ongelijkheid der zielen (zie typologie) -- De uitdrukking "het lichaam" betekent "het lichaam én al wat met het lichaam samengaat, nl. de hele materiele kosmos. (Systeem).

11.-- *De ziel als onsterfelijk wezen (38/40).* –

De mythe van Er (uittreding der onsterfelijke ziel) 'zeilereis'. Reïncarnisme. Anamnèsis (herinnering). -- *Opm.*-- Kerkelijk-Katholieke reactie.

12.-- *De ziel als levensbeginsel, niet als resultante (41/43*). –

De in de grond zeer materialistische duiding der ziel als “harmonie (ineenvoeging) van de onderdelen van het lichaam”. Of als ‘configuratie’ *Faidondialoog* daarover. Aporetiek (onbeslisbaarheidsindruk).

13.-- *De ziel als openheid/ geslotenheid (44/50).* –

Psychiatrie in Platonische teksten. -- Para.frosunè, d.i. nevens de werkelijke werkelijkheid denken;-- ook: waanzinnig denken, waanzin. -- Basis van onthaaltheorie (zie: pragmatiek): open of gesloten geesten (modellen: Dion, Dionusos.)

PP120

-- Het begrip ‘para.frosunè’, ernevens denken, dekt in zich te begrippen “(onbewuste) verdringing/ (bewuste) onderdrukking”.

‘Geest’ als zin voor waarden (maar dan de werkelijke waarden). Leergierigheid. -- Waardencrisis (o.m. bij diegenen die Platon’ s dialectiek kennen). Utopie van Platon (de ideale staat).

14.-- *Ziel en levensfasen (51/52).*

Historiciteit (twee betekenissen

a. geschiedwetenschappelijk: bewijsbare echtheid van een feit (zo b.v. de historiciteit van Jezus’ mirakels);

b. geschiedfilosofisch: het evolueren van de mens en zijn cultuur).-- Jongeren hebben een andere ‘ziel’ dan b.v. oouderen. --Platon niet enkel ‘zielkundige’ maar eerst en vooral ‘mensenkenner’. Want belangstellend in de “onmiddellijk-nabije werkelijkheid” van de mensen rondom hem in de polis.

15.-- *Ziel en mentaliteitswijziging (53/61).*

Ontwikkelingspsychologie. -- Geschiedenis/ geschied(enis)wetenschap (heuristiek/ kritiek /synthese). - Historiciteit (geschiedenis hebben/geschiedenis maken) als “geworpenheid/ ontwerp” (existentieel).

Determinisme/vrijheid. -- Futurologie (prospectief). -- Platon en de historiciteit. ‘Informatie/ historische zin/ historiologie. Platon’ s mentaliteitsgeschiedkundige geest.

- Goddelijke combinatoriek/ menselijke vrijheid.

Het Platonische schema: “begin/ ontwikkeling/ (gebeurlijk) verval/ herstel (catharsis)”.

De mensheidsontwikkeling: én primitivistisch en vooruitgangsgelovig.

- Cybernetische structuur. -- Appl.model: Lusis. Voorgrond: vriendschap. Achtergrond: ouderwets/ nieuw (de grote Metabletica wetensarcheologie).

16 -- *De ziel tussen "de Ouden" en 'techne' (62/63),*

"De Ouden zeggen dat ...". "Van ouds wordt gezegd dat ...". Godhedennabijheid, geen vlucht naar het verre verleden! Nieuwe vakwetenschap van Platon, nu 'verouderd'.

17-- *Ziel en verbeelding (64/69).*

Introspectieve (= reflectieve) methode bij Platon. -- Fenomenen, -- fantasmen, schaduwen, fantasmata. Platon duidt in- en verbeelding eerder wantrouwig (zij geeft niet de werkelijke werkelijkheid maar slechts de in- of verbeelde werkelijkheid). -- M. Eliade over 'archetypes' (religie).-

Opm.--- Mythe en idee bij Platon. H. Corbin: de imaginale wereld (der zien(st)ers meer dan in- of verbeelding.

PP121

18.-- *Ziel en mania (vervoering) (70/76).*

De mens als microkosmos in de macrokosmos. -- Mania als bewustzijnsverruiming. Ziekelijke en goddelijke 'roes! Termen: mania, trance, -- enthousiasmos (begeestering, godgegegrepenheid), epipnoia (ingeving, inspiratie), katochè (beheerst worden, bezetenheid). -- De vier types: mantisch (profetisch), telestisch (therapeutisch), poëtisch, -- erotisch.-- Platon' s catharsisbegrip. -- ErnsDichter: : ons roezig koopgedrag. - Ethnopsychologie.

19.-- *Ziel en magie (77/82).-- De epoidè, het magische lied.*

Platon over opvoeden d.m.v. epoidè, (de ziel van de kinderen wordt beroerd).

Appl. Model: Charmides. Schoon maar met koppijn! Het gezondheidsmiddel:

a. een blad (plant),

b. een toverlied (epoidè) dat het 'farmakon' "doet werken". Holistische gezondmaking. Het hele lichaam. De hele mens (lichaam + ziel).

Structuur van het magische lied: 'dunamis' (levenskracht) geactiveerd door 'schone' (werkelijk waardevolle in een hogere graad) liederen.

Psychosomatiek. -- Magie: praxis + logos (= uitleg).

20.-- *Ziel en nacht (88/89).-- Het nachtprobleem.*

La dolce vita op Sicilië.-- De turannos (tiran, dictator), -- ja, de misdadiger zonder meer. Seks in de nachtdromen (incest). Doding in de nachtdroom. -- De koppeling "waanzin/ schaamteloosheid (cynisme)" (beide, in Platon' s ogen (psychiatrische' gevallen).

Structuur van de misdaad: wat in de nachtdromen thuishoort, wordt overdag, bij bewustzijn, waargemaakt. --

De rol van 'eros', hier als de levensdrift (godingegeven/ menselijk).-

De vampier en de weerwolf (seks + doding).

21.-- *Ziel en voeding (90/93). -- Het voedingsprobleem.*

Holistische diëtetiek (harmonie/ harmonie der tegengestelden (hubris, grensoverschrijding)/ harmonie inzake diëtetiek). -- Het huidige engere begrip 'diëtetiek!-- De uitgehongerde Iks ("Het dient tot niets").

22.-- *Ziel en geslachtelijk leven (94/102). -- Het seksuele probleem.*

Het Westen, net als Hellas, tussen veredeling en verloedering. ***Terloops:*** Antiek en hedendaags Kunisme (Cynisme). -- Cl. Calame: de Antiek-Griekse homo-erotiek. Platon's omduiding: bekoorlijkheid, herinnering (= geest), specifiek filosofische begeestering (de edele eros). Cultuuroverdracht. -- Eros en Bijbelse 'agape' (catharsis).

PP123

Het Christendom ziet in dat de loutere eros reeds binnen het kader van het Heidendom nood heeft aan: **a.** bezonnen en uitgezuiverd eergevoel (de edele minder grote leeuw) en, als grond van alle uitzuivering, aan **b.** de kleine mens, d.i. de geest die ertoe in staat is "de werkelijke werkelijkheid" (to ontas on, wat op zijnde wijze is), en natuurlijk meteen "de werkelijke waarde en schoonheid" te onderkennen.

Maar datzelfde Christendom, althans in zijn evenwichtige uitzuiveringswil, voert de 'kennis' (in Bijbelse zin: "de intieme omgang") van de H. Drie-eenheid in, die 'eros' van binnenuit tot 'agapè', rustige Gods- en naastenliefde, omvormt. De tover van 'eros' blijft, maar wordt zakelijker.

23.-- *Ziel en economie (103/108).*

Het arbeidsprobleem. -- Platon: iedere enkeling zoekt ergens een arbeidsvorm die bij zijn allerindividueelste natuur past.-- Het toenmalige kapitalismevraagstuk (de ziel van de kapitaliserende).-- Arvon' s misduiding. -

- De psychoanalyse: b.v. het klein-profijtcomplex (met Platonische kritiek op de basisbegrippen van de Psychoanalyse).

24 -- *Ziel en eer (109/114). -- Het eerprobleem (heldendom).*

De eristiek der Sofisten als model van onwerkelijk eergevoel (krachtmetingsdenken i.p.v. waarheidsdenken).-- Platon' s inzet voor de verwerkelijking van zijn eigen filosofie: "Nu of nooit moet ik het erop wagen". Filosofie zonder inzet is verraden filosofie (Hermias van Atarneus). Filosofie is vriendschap gebaseerd op samen studeren aan de Academie. Platon' s actiepsychologie.

Besluit. -- Hiermee zijn de grote trekken van Platon' s mensenkennis overlopen. Hij heeft nooit, zoals zijn briljante maar dorre leerling, Aristoteles, een systeem der psychologie willen uitwerken. Daarvoor was Platon te zeer gericht op de "onmiddellijk-nabije werkelijkheid" van de mensen rondom hem. Wat niet belet dat velen, wanneer zij hem (niet) lezen, toch denken - nevens zijn werkelijke werkelijkheid - dat hij "wereld- en aardvluchter" is en "wereld- en aardvreemd denker".

Oordeel nu zelf of dit waar is. -- Onthoud het maar: "Hoe werkelijk is zo'n oordeel over Platon? Hoe is het werkelijk? (Dit is: "Op welke wijze juist is het wat het is?"). Door die vragen te beantwoorden, overschrijdt gij Platon's denkkader en blijft gij er toch ergens in!